MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA

MANTAS LUKŠYS

GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO ES-15 ŠALYSE VERTINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
prof. habil. dr. Ž. Simanavičienė

KLAIPĖDA, 2016

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA

GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO ES-15 ŠALYSE VERTINIMAS

Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10009

Vadovė
( ) prof. habil. dr. Ž. Simanavičienė
2016 04

Recenzentas
( )
2016 04

Atliko
FRmis4-01 gr. stud.
( ) M. Lukšys
2016 04

KLAIPĖDA, 2016

TURINYS

ĮVADAS..... 9
1. APMOKESTINIMAS GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIU EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE TEORINIAI ASPEKTAI..... 11
1.1.Apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčiu Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse..... 11
1.2. Gyventojų pajamų mokesčio pajamas lemiančių veiksnių analizė..... 29
2. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO PAJAMAS LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIO TYRIMO METODIKA..... 37
2.1. Gyventojų pajamų mokesčio pajamų ir jas lemiančių veiksnių ryšio glaudumo nustatymo metodų parinkimas..... 37
2.2. Gyventojų pajamų mokesčio pajamų ir jas lemiančių veiksnių tarpusavio priklausomybės nustatymo metodų parinkimas..... 38
3. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SURINKIMĄ LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ PALYGINAMOJI ANALIZĖ EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE..... 42
3.1. Gyventojų pajamų mokesčio surinkimą lemiančių veiksnių analizė Europos Sąjungos šalyse..... 42
3.2. Gyventojų pajamų mokesčio pokytį įtakojančių veiksnių koreliacinė -regresinė analizė... 48
IŠVADOS..... 57
LITERATŪRA..... 60
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS..... 65
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA..... 66
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA..... 67
PRIEDAI..... 68

PRIEDAI

1 priedas. ES -15 GPM surinkimas ir jį įtakojančių veiksnių 2010 - 2014 m. duomenys..... 68
2 priedas. ES -15 2010 -2014 m. gyventojų pajamų mokesčio bendrajame vidaus produkte pokyčiai. 70
3 priedas. ES -15 2010 -2014 m. gyventojų skaičius pokyčiai..... 71
4 priedas. ES -15 2010-2014 m. darbuotojų skaičius pokyčiai..... 72
5 priedas. ES -15 2010 - 2014 m. nedarbo lygio pokyčiai..... 73
6 priedas. ES -15 2010 - 2014 m. bedarbių skaičius pokyčiai..... 74
7 priedas. ES -15 2010 -2014 m. minimalaus mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokyčiai..... 75
8 priedas. ES -15 2010 -2014 m. vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokyčiai..... 76
9 priedas. ES -15 2010 - 2014 m. gyventojų pajamų mokesčio tarifų pokyčiai..... 77
10 priedas. ES -15 2010 - 2014 m. gyventojų pajamų mokesčio surinktų pajamų pokyčiai..... 78
11 priedas. Veiksnių įtakojančių GPM pajamų surinkimą tiesinės regresijos modeliai..... 79
12 priedas. Daugialypės tiesinės regresijos modelis..... 80
13 priedas. Duomenų normalumo testai..... 81
14 priedas. T Stjudento testas..... 82

PAVEIKSLAI

1pav. Apmokestinimo principai..... 12
2 pav. Gyventojų pajamų mokesčio objektas..... 15
3 pav. Individualios veiklos rūšys..... 17
4 pav. Gyventojų pajamų mokesčio tarifai tarp ES-15 šalių..... 21
5 pav. Darbo užmokesčio dydį lemiantys veiksniai..... 30
6 pav. Nedarbo tipai..... 32
7 pav. GPM tarifo raida Lietuvoje..... 33
8 pav. Mokesčių tarifų ir mokestinių įplaukų priklausomybė (Laferto kreivė)..... 34
9 pav. GPM surinkimą įtakojantys veiksniai..... 37
10 pav. 2010-2014 m. GPM dalies bendrajame vidaus produkte pokyčiai tarp ES-15..... 42
11 pav. 2010-2014 m. ES -15 gyventojų skaičiaus pokyčiai tarp ES-15..... 43
12 pav. 2010-2014 m. darbuotojų skaičiaus pokyčiai tarp ES-15..... 43
13 pav. 2010-2014 m. nedarbo lygio pokyčiai tarp ES-15..... 44
14 pav. 2010-2014 m. bedarbių skaičiaus pokyčiai tarp ES-15..... 45
15 pav. 2010-2014 m. minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio pokyčiai tarp ES-15..... 45
16 pav. 2010-2014 m. vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokyčiai tarp ES-15..... 46
17 pav. 2010-2014 m. GPM tarifų pokyčiai tarp ES-15 pokyčiai..... 47
18 pav. 2010-2014 m. GPM pajamų pokyčiai tarp ES-15..... 47
19 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir gyventojų skaičiaus duomenų sklaidos laukas ir regresijos tiesė 48
20 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir dirbančiųjų skaičiaus duomenų sklaidos laukas ir regresijos tiesė..... 49
21 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir bedarbių skaičiaus duomenų sklaidos laukas ir regresijos tiesė 49
22 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir minimalaus metinio bruto darbo užmokesčio sklaidos laukas ir regresijos tiesė..... 50
23 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir vidutinio metinio bruto darbo užmokesčio duomenų sklaidos laukas ir regresijos tiesė..... 50
24 pav.Veiksnių įtakojančių GPM surinkimą koreliacijos koeficientai tarp ES-15 šalių..... 51
25 pav.Veiksnių įtakojančių GPM surinkimą determinacijos koeficientai..... 53
26 pav. Standartizuotosios liekamosios paklaidos..... 55
27 pav. P-P plot grafikas..... 56

LENTELĖS

1 lentelė. Gyventojų pajamų mokesčio apibrėžimas..... 11
2 lentelė. Gyventojų pajamų mokesčio instrumentarijus..... 13
3 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Čekijos Respublika, Vengrija, Slovakija)..... 23
4 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Lenkija, Airija, Graikija)..... 24
5 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Liuksemburgas, Prancūzija)..... 25
6 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Didžioji Britanija, Belgija, Portugalija)..... 26
7 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Slovėnija, Ispanija) 27
8 lentelė. Tyrimai susiję su gyventojų pajamų mokestį įtakojančiais veiksniais..... 29
9 lentelė. GPM tarifų taikymo laikotarpiai Lietuvoje..... 33
10 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmių intervalai..... 39
11 lentelė. Koreliacijos koeficientai tarp ES-15 šalių..... 51
12 lentelė. Regresijos modelio prielaidų tikrinimas (1)..... 54
13 lentelė. Regresijos modelio prielaidų tikrinimas (2)..... 55

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Bruto darbo užmokestis – atlyginimas pinigais, apimantis tiesiogiai darbdavio darbuotojui mokamą pagrindinį darbo užmokestį ir papildomą uždarbį, įskaitant darbuotojo mokamas socialinio draudimo įmokas ir gyventojų pajamų mokestį;

Minimalus darbo užmokestis – tai pinigine suma įvertintas bei vyriausybės nustatytas dydis, kuris apibrėžia, kokią mažiausią sumą darbdavys gali mokėti darbuotojui už mėnesio darbą, dirbant pilną (be viršvalandžių) darbo savaitę;

Mokestis – valstybės arba teritorinės valdžios nustatytas įstatyminiais aktais privalomas mokėjimas į tam tikro valdymo lygio biudžetą ar ne biudžetinius fondus;

Mokesčio tarifas – mokesčio dydis už vieną mokesčio objekto vienetą;

Mokesčio subjektas – fizinis arba juridinis asmuo, privalantis mokėti įstatymais nustatyta tvarka tam tikrus mokesčius;

Mokesčio objektas – pajamos, pelnas, turtas, prekių vertė, produkcijos, darbų ir paslaugų pridėtinė vertė, veiklos rūšys, teisė naudotis gamtos ištekliais ir kiti objektai, apmokestinami įstatymais nustatyta tvarka;

Neapmokestinamasis pajamų dydis – tai valstybės nustatytas pajamų dydis, kuris neapmokestinamas pajamų mokesčiu;

Nedarbo lygis - nedirbančių asmenų, kurie galėtų ir norėtų dirbti (bedarbių), tačiau neturi tokios galimybės, santykis su visais darbingais asmenimis, išreikštas procentais;

Papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis - tai papildomai valstybės nustatytas pajamų dydis, kuris neapmokestinamas pajamų mokesčiu Gyventojams, auginantiems vaikus arba įvaikius iki 18 metų, taip pat vyresnius, jeigu jie mokosi dieninėse bendrojo lavinimo mokyklose, už kiekvieną auginamą vaiką (įvaikį).

SĄNTRAUKŲ SĄRAŠAS

BVP -Bendrasis vidaus produktas;

GPM - gyventojų pajamų mokestis;

ES -Europos Sąjunga;

LR -Lietuvos Respublika;

MMA - minimalus mėnesinis atlyginimas;

NPD - Neapmokestinamasis pajamų dydis;

PNPD - Papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis;

VDU- vidutinis darbo užmokestis;

VMI - Valstybinė mokesčių inspekcija.

ĮVADAS

Gyventojų pajamų mokestis visose valstybėse yra vienas pagrindinių mokesčių, renkamų į biudžetus. Šis mokestis vienas seniausių, daugiausiai pajamų duodantis valstybei ir pagrindinių mokesčių, kuris naudojamas tiek išsivysčiusiose, tiek mažiau išsivysčiusiose šalyse. Šio mokesčio pakeitimus pajunta visi šalies gyventojai, todėl bet kokie šio mokesčio svarstymai, analizė ar tobulinimas sukelia plačias diskusijas visuomenėje.

Temos aktualumas. gyventojų pajamų mokestis yra vienas pagrindinių valstybės pajamų šaltinis, todėl verta panagrinėti kodėl šio mokesčio surinkimas yra skirtingas ES šalyse, kokios pagrindinės priežastys ir kaip stipriai įtakoja šio mokesčio surinkimą.

Kuriant gyventojų pajamų mokesčio apmokestinimo sistemą ir vykdant ekonominę politiką labai svarbu atsižvelgti į tai: kas, kiek, iš kokių šaltinių galės sumokėti šį mokestį, koks neapmokestinamas pajamų ir papildomų pajamų dydis, koks mokėtojų finansinis pajėgumas, ar netaps šis mokestis pajamų vengimo priežastimi. Europos Sąjungos šalyse šio mokesčio dydis yra labai skirtingas, tačiau dominuoja progresine gyventojų pajamų mokesčio apmokestinimo sistema.

Sudėtinga pasakyti kokia turėtų būti gyventojų pajamų mokesčio apmokestinimo sistema, kadangi įvairių šalių mokesčių sistemos klostėsi skirtingomis politinėmis, ekonominėmis ir socialinėmis sąlygomis. Gyventojų pajamų mokestis yra renkamas pagal skirtingus tarifus, apmokestinimo būdus. Tobulos, visoms valstybėms tinkamos, vienodos gyventojų pajamų mokesčių sistemos negali būti. Gyventojų pajamų mokesčio dydžiui pasiekus tam tikrą lygį, mokesčių įplaukų augimas stabilizuojasi, o toliau didinant tarifus, mokestinės įplaukos pradeda mažėti dėl padidėjusio vengimo mokėti mokesčius**.**

Lietuvoje nepakankamai dėmesio skiriama apmokestinamų pajamų surinkimo priežasčių analizei, gyventojų pajamų mokesčio tarifo didinimas ar mažinimas nurodomas kaip esminė klaida, dėl kurios sumažėjo įplaukos į biudžetą, tuo tarpu kiti svarbūs veiksniai: vidutinis ir minimalus darbo užmokestis, gyventojų ir dirbančiųjų skaičius, nedarbo lygis, neapmokestinamosios pajamos nėra analizuojami išsamiai.

Šiame darbe bus siekiama nustatyti pagrindinius veiksnius įtakojančius gyventojų pajamų mokesčio surinkimą ir atlikti skaičiavimus apie šių veiksnių poveikio dydį. Mokslininkai (A. Novošinksienė A.; Balčytienė B.; Slavickienė A.; Anskaitytė R. ; Buginskis V.; Tamašauskienės Z. ir Žadvidaitės A.) analizuodami gyventojų pajamų mokesčių surinkimą savo moksliniuose darbuose išskyrė pagrindines priežastis lemiančias šio mokesčio surinkimą: dirbančiųjų skaičius, vidutinis ir minimalus darbo užmokestis, nedarbo lygis.

Tyrimo problema - kurie veiksniai labiausiai įtakoja gyventojų pajamų mokesčio surinkimą

Tyrimo objektas – gyventojų pajamų mokestis.

Tyrimo tikslas išanalizavus gyventojų pajamų mokesčio surinkimą lemiančius veiksnius atlikti šių veiksnių poveikio vertinimą ES-15.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti ir palyginti apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčiu dydžius, lengvatas, apmokestinimo principus tarp ES-15 šalių.
2. Išanalizuoti veiksnius lemiančius gyventojų pajamų mokesčio surinkimą.
3. Išnagrinėti ir susisteminti tyrimo metodus, kuriais remiantis galima nustatyti gyventojų pajamų mokesčio surinkimą lemiančių veiksnių poveikio dydį.
4. Palyginti gyventojų pajamų mokesčio surinkimą lemiančių veiksnių dydžius tarp ES-15 šalių ir nustatyti šių veiksnių poveikio dydį.

Tyrimo metodai:

Mokslinės literatūros analizė,
Statistinių duomenų analizė,
Palyginamoji ir koreliacinė-regresinė analizė,
Grafinis vaizdavimas.

Magistrinio darbo pirmoje dalyje nagrinėjama apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčiu Lietuvoje ir kitose ES-14 šalyse ypatumai ir šio mokesčio surinkimą lemiantys veiksniai.

Antroje dalyje aptariami tyrimo metodai, kuriais remiantis, galima įvertinti GPM surinkimą įtakojančių veiksnių poveikio dydį.

Trečioje dalyje analizuojami ir lyginami 2010 - 2014 m. statistiniai veiksnių dydžiai tarp ES-15 šalių. Atliekama koreliacinė-regresinė analizė, nustatomas veiksnių, įtakojančių GPM surinkimą, poveikio dydis ir suformuojama daugialypės tiesinės regresijos lygtis.

1. APMOKESTINIMAS GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIU EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE

Šioje darbo dalyje bus nagrinėjamas gyventojų pajamų mokestis, mokesčio funkcijos, lyginami apmokestinimo principai Europos sąjungos šalyse, analizuojami veiksniai lemiantys gyventojų pajamų mokesčio surinkimą.

1.1. Apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčiu Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse

GPM sąvoka ir atsiradimo prielaidos. Šapalienė (2010) teigia, *„gyventojų pajamų mokestis buvo įvestas JAV 1862 metais 19-20 a. sandūroje pasauliniame mokesčių sistemos formavimo procese šis mokestis buvo pripažintas apmokestinimo „viršūne" ir formavosi ilgą laiką įvairiomis ekonominėmis, socialinėmis ir politinėmis sąlygomis. Lietuvoje darbo pajamų mokestis pradėtas taikyti 1932 m. liepos 1 dieną. Darbo pajamoms buvo taikomas egzistencinis minimumas (30-200 litų), kuris priklausė nuo gyvenamosios vietos ir vaikų skaičiaus šeimoje. šiam mokesčiui buvo nustatytas progresinis tarifas: žemiausias - 12 proc., aukščiausias - 22 proc. (pajamoms, viršijančioms 20 000 litų per metus). 1935 m. pastarasis tarifas sumažintas iki 18 proc. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę pajamų mokestis mokėtas pagal Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinąjį įstatymą, priimtą 1990 m. spalio 5 dieną.*" (p.45).

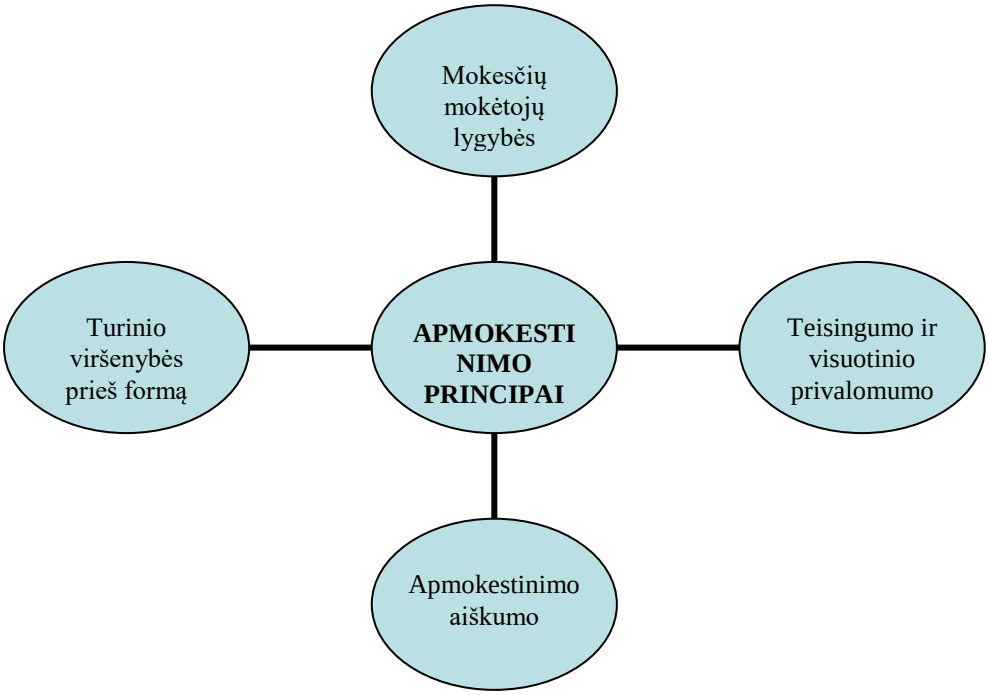
2002 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą (Nr. IX-1007), kuris įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 dienos. (Teisės aktų registras, 2016)

1 lentelė. Gyventojų pajamų mokesčio apibrėžimas

Autoriai	Apibrėžimas
Gabriela (2012)	*„Pajamų mokestis yra vienas iš svarbiausių pajamų šaltinių valstybei. Naudojant šį įrankį fiskalinė politika skatinama diferencijuojant iš vienos būsenos į kitą, atsižvelgiant į darbo sąlygas ir galimybes"*
Bložienė (2014)	*„GPM – mokestis, renkamas nuo fizinių asmenų pajamų (darbo užmokesčio, honoraro, individualios veiklos pajamų, turto nuomos ir pan.)"*
Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2015)	*„GPM objektas yra visos gyventojo gautos pajamos, nepriklausomai nuo to, kokia forma – pinigais ar natūra (prekėmis, paslaugomis ar kita forma) jos gaunamos"*
Valstybinė mokesčių inspekcija (2014)	*„GPM– mokestis, kurį moka pajamų gavęs gyventojas"*

Šaltinis: sudaryta pagal Gabriela, 2012, p. 80.; Bložienė „Swedbank" Asmeninių finansų instituto buveinė internete (2014); Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2015; Valstybinė mokesčių inspekcija, 2014.

1 lentelėje pateikti GPM apibrėžimai yra labai panašūs, kadangi šį mokestį moka fizinis asmuo, apmokestinimo objektas yra fizinio asmens gautos pajamos. Lietuvos Respublikos finansų ministerija teigia, jog GPM objektas yra nepriklausomai kokios formos gautos pajamos - pinigais ar natūra, tačiau mokestis privalo būti skaičiuojamas, deklaruojamas ir sumokamas.

Šaltinis: sudaryta pagal Klišauskas, 2012 p. 685-690.

1pav. Apmokestinimo principai

Pasak Puzinskaitės, Klišausko (2012) minėti mokesčių teisės sistemos principai tarpusavyje yra glaudžiai susiję, todėl konkrečiame mokestiniame teisiniame santykyje yra taikomi kompleksiškai, papildydami vienas kitą. Pažymėtina, kad egzistuoja tam tikri principų apribojimai, leistini tik jei jie numatyti įstatyme ir tik tokia apimtimi, kiek jie priimtini demokratinėje visuomenėje, atsižvelgiant į vyraujantį viešąjį interesą ar į lyginamąją konkuruojančio privataus intereso svarbą.

Slavinskaitė ir kt. (2015) teigia, jog vienas iš pagrindinių Lietuvos plėtros tikslų – mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp šalies regionų ir pačių regionų viduje, išlaikyti šių regionų savitumą, bet taip pat skatinti tolygią visos Lietuvos raidą. Tuo tikslu GPM taip pat yra perskirstomas per biudžetus. Kai kurie autoriai išskiria dar ir trečiąją mokesčių funkciją – fiskalinę.

GPM pradėtas taikyti Lietuvoje - 1932 m. liepos 1 dieną. Iki šios dienos tai vienas iš svarbiausių mokesčių valstybės biudžetui. Lietuvoje šis mokestis buvo nuolat mažinamas, šiuo metu siekia 15 proc.

Apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčiu Lietuvoje. Pasak Medelienės (2011) „*gyventojų pajamų mokesčio objektas yra gyventojo gautos ir uždirbtos pajamos. Tai - pozityviosios pajamos; per mokestinį laikotarpį gautas atlygis už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, už perduotas ar suteiktas teises, pajamos iš individualios veiklos, pajamos už parduotą ar kitaip perleistą investuotą turtą (lėšas) ar kitaip gyventojo gauta nauda pinigais ar natūra*." (p. 344).

Pajamų mokesčio mokestinis laikotarpis sutampa su kalendoriniais metais (Nacionalinis strateginių tyrimų centras, 2008).

2 lentelė. Gyventojų pajamų mokesčio instrumentarijus

Mokesčio subjektas	Nuolatinis Lietuvos gyventojas Nenuolatinis Lietuvos gyventojas
Mokesčio objektas	Visos nuolatinio Lietuvos gyventojo pajamos, kurių šaltinis yra Lietuvoje ir ne Lietuvoje; Nenuolatinio Lietuvos gyventojo pajamos, kurių šaltinis yra Lietuvoje, palūkanos;pajamos iš paskirstytojo pelno ir metinės išmokos (tantjemos); pajamos už nekilnojamojo pagal prigimtį daikto, esančio Lietuvoje, nuomą; honoraras; su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusios pajamos; sporto ir atlikėjų veiklos pajamos; pajamos, gautos už parduotą ar kitokiu būdu perleistą nuosavybėn kilnojamąjį daiktą,kompensacijos už autorių arba gretutinių teisių pažeidimus
Mokestinis laikotarpis	Pajamų mokesčio mokestinis laikotarpis sutampa su kalendoriniais metais
Mokesčio tarifas	Proporcinis, 15 ir 5 proc.
Pagrindinės lengvatos ir išimtys	Pagrindinis ir papildomas NPD, neapmokestinamos pajamos, padidinto tarifo NPD
Mokesčio ėmimo būdas	Tiesioginis (iš pajamų)
Mokesčio nustatymo metodas	Pajamų deklaracija

Šaltinis: adaptuota pagal VMI, 2016

GPM mokesčio subjektas yra nuolatinis ir nenuolatinis Lietuvos gyventojai, mokesčio objektas - asmens gautos pajamos. GPM, kai jį išskaičiuoja ir į biudžetą perveda darbdavys, yra laikomas mokesčiu prie pajamų šaltinio. GPM apmokestinimo vienetas - ta mokesčio objekto dalis, kuriai nustatomas mokesčių tarifas. GPM mokesčio tarifas - fiksuoto dydžio mokestis. GPM mokesčiui taikoma lengvatų: NPD ir PNPD. GMP mokestis renkamas tiesiogiai, tiksli šio mokesčio suma nustatoma užpildant pajamų deklaraciją.

Pasak Balčytienės (2009) apibendrinant surenkamą gyventojų pajamų mokestį, galima teigti, kad, mažėjant gyventojų pajamų mokesčio tarifui, yra didinamos valstybės pajamos, mažinama šešėlinė ekonomika. Reikšmingas mokesčių mažinimas – paskatinimas ne tik neslėpti žmonių uždirbamų pajamų, bet ir postūmis pritraukiant užsienio investuotojus, kurių dėka kuriamos naujos darbo vietos bei didinama gamyba, plečiamas teikiamų paslaugų spektras.

Gyventojų pajamų mokesčio objektas. *„Visos nuolatinio Lietuvos gyventojo pajamos, kurių šaltinis yra Lietuvoje ir ne Lietuvoje. Nenuolatinio Lietuvos gyventojo pajamos, kurių šaltinis yra Lietuvoje, t.y.:*

— per nuolatinę bazę vykdomos individualios veiklos pajamos ir užsienio valstybėse gautos arba uždirbtos pajamos, priskiriamos tai nuolatinei bazei Lietuvoje tuo atveju, kai tos pajamos susijusios su nenuolatinio Lietuvos gyventojo veikla per nuolatinę bazę Lietuvoje, taip pat šios ne per nuolatinę bazę gautos pajamos, kurių šaltinis yra Lietuvoje:

1. palūkanos (iki 2013-12-31);

palūkanos, išskyrus palūkanas už Vyriausybės ne nuosavybės vertybinius popierius (taikoma apskaičiuojant ir deklaruojant 2014 metų ir vėlesnių mokestinių laikotarpių pajamas)

2. pajamos iš paskirstytojo pelno ir metinės išmokos (tantjemos) valdybos ir stebėtojų tarybos nariams (iki 2013-12-31);

pajamos iš paskirstytojo pelno ir išmokos valdybos ir stebėtojų tarybos nariams (nuostatos įsigalioja 2014 m. sausio 1 d.);

3. pajamos už nekilnojamojo pagal prigimtį daikto, esančio Lietuvoje, nuomą;

4. honoraras, įskaitant GPMĮ 5 str. 6 dalyje nustatytus atvejus;

5. su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusios pajamos;

6. sporto veiklos pajamos, įskaitant pajamas, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusias su šia veikla, nesvarbu, ar jos išmokamos tiesiogiai sportininkui ar trečiajam asmeniui, veikiančiam sportininko vardu;

7. atlikėjų veiklos pajamos, įskaitant pajamas, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusias su šia veikla, nesvarbu, ar jos išmokamos tiesiogiai atlikėjui ar trečiajam asmeniui, veikiančiam atlikėjo vardu;

8. pajamos, gautos už parduotą ar kitokiu būdu perleistą nuosavybėn kilnojamąjį daiktą, jeigu šios rūšies daiktui pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus privaloma teisinė registracija ir šis daiktas yra (ar privalo būti) įregistruotas Lietuvoje, taip pat nekilnojamąjį daiktą, esantį Lietuvoje;

9. kompensacijos už autorių arba gretutinių teisių pažeidimus". (VMI, 2016).

Apmokestinamųjų pajamų apskaičiavimo tvarka. *„Apskaičiuojant apmokestinamąsias pajamas, iš pajamų, išskyrus pajamas iš paskirstytojo pelno, nustatyta tvarka atimama:*

1) neapmokestinamosios pajamos;

2) pajamos, apmokestintos įsigijus verslo liudijimą;

3) leidžiami atskaitymai, susiję su individualios veiklos pajamų gavimu arba uždirbimu, – šio Įstatymo 18 straipsnyje nustatyta tvarka;

4) per mokestinį laikotarpį parduoto ar kitaip perleisto nuosavybėm ne individualios veiklos turto įsigijimo kaina ir su šio turto pardavimu ar kitokiu perleidimu nuosavybėm susijusios išlaidos – šio Įstatymo 19 straipsnyje nustatyta tvarka;

5) neapmokestinamasis pajamų dydis ir papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis, apskaičiuojant mokestinio laikotarpio vieno mėnesio apmokestinamąsias pajamas, arba metinis neapmokestinamasis pajamų dydis ir metinis papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis, apskaičiuojant mokestinio laikotarpio apmokestinamąsias pajamas, arba jo dalis (šio Įstatymo 29 straipsnyje nustatytais atvejais) – šio Įstatymo nustatyta tvarka;

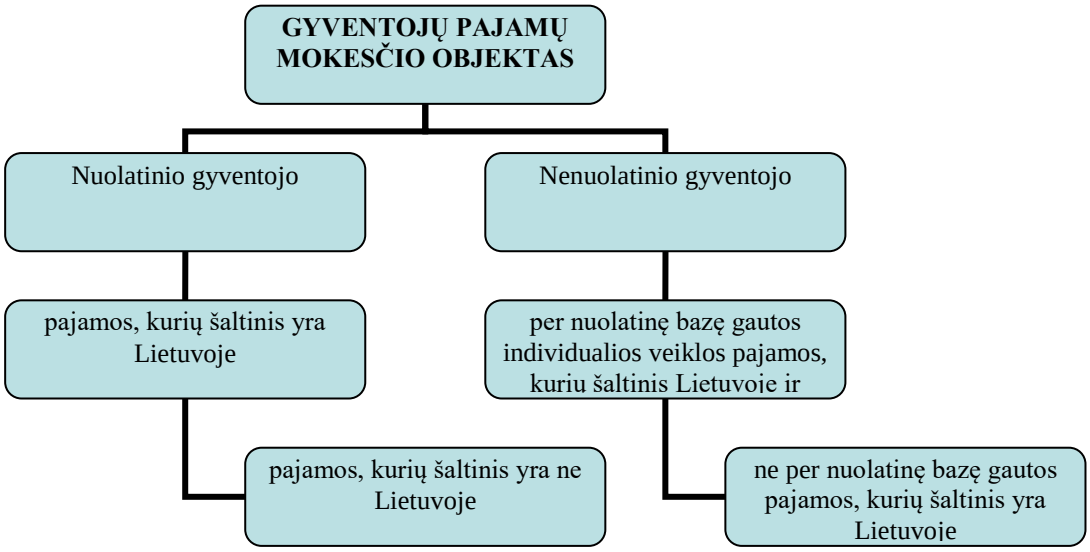
6) nuolatinio Lietuvos gyventojo patirtos išlaidos (apskaičiuojant mokestinio laikotarpio apmokestinamąsias pajamas)“.

Apskaičiuojant nenuolatinio Lietuvos gyventojo individualios veiklos per nuolatinę bazę apmokestinamąsias pajamas, iš visų per nuolatinę bazę gautų arba uždirbtų pajamų atimama:

1) neapmokestinamos individualios veiklos, vykdomos per tą nuolatinę bazę, pajamos ir (arba)

2) leidžiami atskaitymai, susiję su tų individualios veiklos, vykdomos per tą nuolatinę bazę, pajamų gavimu arba uždirbimu. (Lietuvos Respublikos Seimas, 2015).

Pasak Šapalienės (2008) *„gyventojų pajamų mokestį privalo mokėti pajamų gavę mokėtojai, kurie pagal apmokestinimo tvarką skirstytini į nuolatinius ir nenuolatinius Lietuvos gyventojus. Pajamų mokesčio objektas yra gyventojo pajamos."* (p. 46).

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2015

2 pav. Gyventojų pajamų mokesčio objektas

Apskaičiuojant apmokestinamąsias pajamas, iš pajamų yra atimamos neapmokestinamosios pajamos.

„Pajamų mokesčiu neapmokestinamos šios pajamų rūšys:

- ✓ *įstatyme nustatytos pašalpos ir kompensacijos;*
- ✓ *draudimo išmokos, atitinkančios įstatyme nustatytas sąlygas;*
- ✓ *įstatyme nustatytas sąlygas atitinkančios pensijų išmokos ir pensijų anuitetai;*
- ✓ *palūkanos, atitinkančios įstatyme nustatytas sąlygas;*
- ✓ *pajamos, gautos kaip labdara;*
- ✓ *dovanos, gautos iš sutuoktinių, vaikų, tėvų, brolių, seserų, vaikaičių ir senelių arba neviršijančios 2 500 Eur per metus;*
- ✓ *paveldėjimo būdu gautos pajamos, kurios yra mokesčio objektas pagal paveldimo turto mokestį reglamentuojančius teisės aktus;*
- ✓ *ne individualios veiklos turto, atitinkančio įstatyme nustatytas sąlygas, pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybėm pajamos;*
- ✓ *pajamos iš žemės ūkio veiklos, atitinkančios įstatyme nustatytas sąlygas;*
- ✓ *teismų priteistos sumos;*
- ✓ *stipendijos, atitinkančios įstatyme nustatytas sąlygas;*
- ✓ *prizai, premijos ir loterijų laimėjimai, atitinkantys įstatyme nustatytas sąlygas;*
- ✓ *politinės kampanijos metu gautos ir pagal paskirtį panaudotos aukos ir dovanos;*

✓ *dvasininkų, patarnautojų ir aptarnaujančiojo personalo išlaikymas, gautas iš religinių bendrijų, bendruomenių ir centrų;*

✓ *pajamos, gautos kaip atlygis teikiant paslaugas pagal paslaugų kvitą, atitinkančios įstatyme nustatytas sąlygas;*

✓ *tam tikros jūrininkų pajamos ir kt".* (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2015).

Ne visos gaunamos pajamos yra laikomos pajamų mokesčio objektu.

Pagrindinis ir papildomas neapmokestinamas pajamų dydis. *„GPM įstatyme nustatyti trijų rūšių neapmokestinamieji pajamų dydžiai:*

✓ *pagrindinis neapmokestinamasis pajamų dydis;*

✓ *individualūs neapmokestinamieji pajamų dydžiai;*

✓ *papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis."* (Gedvilienė, Šalkauskienė, 2009, p. 20).

Metinis neapmokestinamasis pajamų dydis (toliau – NPD) yra 1 992 EUR (166 EUR per mėnesį), jei gyventojo metinės pajamos neviršija 3 480 EUR (290 EUR per mėnesį). Jei gyventojo pajamos yra didesnės, jam taikytinas metinis NPD apskaičiuojamas pagal šią formulę:

metinis NPD = 1992 – 0,26 *x (gyventojo metinės pajamos* – 3480*);* (1)

NPD taikomas tik su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusioms pajamoms. Mokestiniu laikotarpiu taikomas mėnesio NPD apskaičiuojamas atsižvelgiant tik į pagrindinį darbo užmokestį, priedus ir priemokas pagal šią formulę:

mėnesio NPD = 166 – 0,26 *x (mėnesinės su darbo santykiais susijusios pajamos* – 290*);* (2)

Pasibaigus mokestiniam laikotarpiui gyventojui taikytinas NPD perskaičiuojamas atsižvelgiant ir į kitas jo per metus gautas pajamas (15 procentų pajamų mokesčio tarifu apmokestinamas individualios veiklos pajamas, ne individualios veiklos turto perleidimo pajamas, pajamas iš paskirstytojo pelno, autorinius atlyginimus, honorarus, pensijas ir kt.) ir dėl per didelio mokestiniu laikotarpiu pritaikyto NPD per maža išskaičiuota mokesčio suma turi būti grąžinta.

Gyventojams auginantiems vaikus (įvaikius) iki 18 metų, taip pat vyresnius, jeigu jie mokosi mokyklose pagal bendrojo ugdymo programas, įstatyme numatytomis mokymosi formomis ir jų organizavimo būdais, už kiekvieną auginamą vaiką (įvaikį) yra taikomas papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis, kuris lygus 60 EUR per mėnesį. (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2016).

Nuo 2016 m. metinis NPD yra 2 400 Eur. Maksimalus mėnesinis 200 eurų NPD taikomas gyventojams, kurių su darbo santykiais susijusios pajamos per mėnesį neviršys 350 eurų. Gyventojams, kurių per mėnesį gaunamos su darbo santykiais susijusios pajamos bus didesnės nei minimali mėnesinė alga, taikytinas mėnesio NPD apskaičiuojamas pagal formulę:

mėnesio NPD = 200 – 0,34 *x (mėnesio su darbo santykiais susijusios pajamos* – 350 *Eur.);* (3)

Padidintas mėnesio NPD riboto darbingumo asmenims:

✓ gyventojams, kuriems nustatytas 0–25 procentų darbingumo lygis, nustatyta taikyti 270 eurų (buvo – 235 eurų) mėnesio NPD;

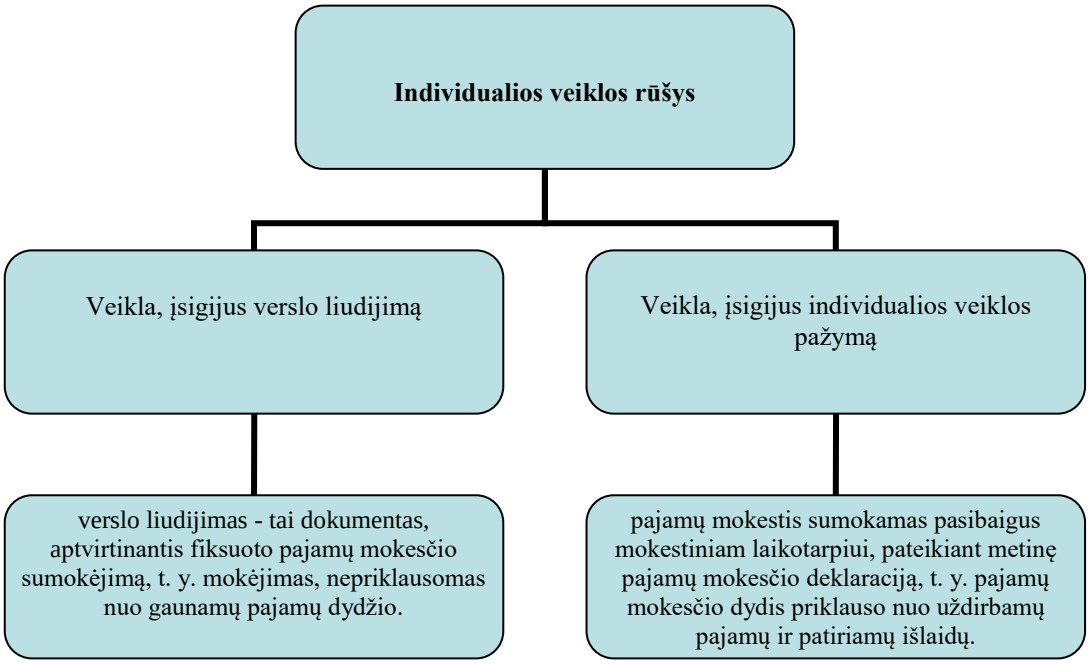
✓ gyventojams, kuriems nustatytas 30–55 procentų darbingumo lygis, nustatyta taikyti 210 eurų (buvo – 175 eurai) mėnesio NPD;

✓ mėnesio papildomas NPD nuo 60 eurų padidintas iki 120 eurų už kiekvieną vaiką (įvaikį) iki 18 metų, taip pat vyresnį vaiką (įvaikį), jeigu jis mokosi mokykloje pagal bendrojo ugdymo programą grupinio mokymosi forma kasdieniu, nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdais, pavienio mokymosi forma savarankišku, nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdais. (VMI, 2016).

Pajamų mokesčio tarifai: Pajamų mokesčio tarifas yra 15 procentų.

Pajamų mokesčio 5 procentų tarifas taikomas individualios veiklos pajamoms, išskyrus pajamas iš laisvųjų profesijų veiklos, taip pat ne individualios veiklos pajamoms, gautoms pardavus ar kitaip nuosavybėm perleidus netauriųjų metalų laužą. (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas 22 straipsnis, 2016).

Gyventojas gali gauti pajamų ir iš individualios veiklos. Individuali veikla - savanoriška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį (Šapalienė, 2010).

Šaltinis: sudaryta pagal Šapalienė, 2010, p. 47

3 pav. Individualios veiklos rūšys

Lietuvoje vykdyti individualią veiklą yra populiaru ir priimtina, kadangi 2016 m. pradžioje Lietuvoje buvo 247 577 individualią veiklą vykdę asmenys.

Pajamos natūra. *„Pajamomis, gautomis natūra, pripažįstama:*

1) už darbą, atliekamą darbo santykių ar jų esmę atitinkančių santykių pagrindu, vietoj piniginio atlygio gyventojo gautas nuosavybėm turtas ir gyventojui suteiktos paslaugos;

2) gyventojo nauda, gauta asmeniui, susijusiam su gyventoju darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais, sumokėjus (visiškai ar iš dalies) už gyventojo apgyvendinimą ir gyvenamojo ploto išlaikymą, už gyventojui suteiktas įvairias laisvalaikio praleidimo, pramogų, poilsio, turizmo ir kitas panašias paslaugas, už gydymo paslaugas (išskyrus atvejus, kai to reikalauja teisės aktai), taip pat suteikus gyventojui (nemokamai ar už lengvatinę kainą) gyvenamąsias patalpas (naudotis ar nuosavybėm);

3) gyventojo gautos nepiniginės dovanos ir laimėjimai (prizai), išskyrus iki 100 Eur vertės neviršijančius dovanas ir laimėjimus (prizus), gautus iš asmens, nesusijusio su gyventoju darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais;

4) už šios dalies 1 punkte nenurodytus darbus, suteiktas paslaugas, perduotas ar suteiktas teises, parduotą ar kitaip perleistą arba investuotą turtą ar lėšas gyventojo gautas nuosavybėm turtas ir gyventojui suteiktos paslaugos;

5) gyventojo nauda, gauta dėl jam nuosavybės teise priklausančių pastato ar patalpų kapitalinio remonto ar rekonstravimo kito asmens (turto nuomininko arba naudojančio šį turtą panaudos pagrindu) lėšomis;

6) gyventojo nauda, gauta turto naudotojui turto savininko vardu sumokėjus už su turto eksploatavimu susijusias paslaugas (atlyginimą už komunalines, telekomunikacijų ir panašias paslaugas), kai už tai turi būti mokama neatsižvelgiant į tai, ar turtas faktiškai naudojamas, ar ne". (Lietuvos Respublikos Seimas, 2015).

Lietuvoje pajamų natūra klausimas yra ganėtinai aktualus, kadangi yra nemažai ginčų tarp VMI ir Juridinių asmenų. Jeigu darbuotojas vairuoja tarnybinį automobilį, kuriuo važiuoja namo ir į darbą, ar kitoms asmeninėms reikmėms, reikia pripažinti, jog tai papildomai gauta nauda, už kuria reikia sumokėti.

Lietuvoje gyventojo gautos pajamos skirstomos į klases. **A klasės pajamoms priskiriamos.** *„Iš Lietuvos vieneto, iš užsienio vieneto per jo nuolatinę buveinę ir iš nenuolatinio Lietuvos gyventojo per jo nuolatinę bazę gautos pajamos, išskyrus azartinių lošimų ir loterijų laimėjimus, neribotos civilinės atsakomybės vieneto dalyvio, kuris yra nuolatinis Lietuvos gyventojas, pajamas, gautas iš šio neribotos civilinės atsakomybės vieneto, mažosios bendrijos nario, kuris yra nuolatinis Lietuvos gyventojas, pajamas, gautas iš šios mažosios bendrijos, ir šiame punkte nenurodytas individualios veiklos pajamas, taip pat šiame punkte nenurodytas pajamas iš ne individualios veiklos turto ir individualios veiklos turtui priskirto nekilnojamojo pagal prigimtį daikto pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybėn.*

Iš Lietuvos vieneto, iš užsienio vieneto per jo nuolatinę buveinę ir iš nenuolatinio Lietuvos gyventojo per jo nuolatinę bazę gautos sporto veiklos, atlikėjo veiklos pajamos, gyventojui išmoka su juo darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais susijęs asmuo, nenuolatinių Lietuvos

nekilnojamąjį daiktą, esantį Lietuvoje, arba kilnojamąjį daiktą, jeigu šios rūšies daiktui pagal LR teisės aktus privaloma teisinė registracija ir šis daiktas yra (ar privalo būti) įregistruotas Lietuvoje, bei gyventojų individualios ir ne individualios veiklos pajamos už parduotą arba kitaip perleistą nuosavybėn nenukirstą mišką, apvaliąją medieną, netauriųjų metalų laužą, taip pat priskiriamos A klasės pajamoms". (Vaitonis, 2013, p.18).

Prie A klasės pajamų priskiriamos iš Lietuvos vieneto, iš užsienio vieneto per jo nuolatinę buveinę bei iš nenuolatinio Lietuvos gyventojo per jo nuolatinę bazę gyventojo gautos pajamos, išskyrus:

- ✓ azartinių lošimų pajamas,
- ✓ loterijų laimėjimų pajamas,
- ✓ neribotos civilinės atsakomybės vieneto dalyvio, kuris yra nuolatinis Lietuvos gyventojas, pajamas, gautas iš šio neribotos civilinės atsakomybės vieneto,
- ✓ mažosios bendrijos nario, kuris yra nuolatinis Lietuvos gyventojas, pajamas, gautas iš šios mažosios bendrijos;
- ✓ individualios veiklos pajamas, išskyrus sporto veiklos ir atlikėjų veiklos pajamas bei individualios veiklos pajamas, gautas už parduotą ar kitaip perleistą nuosavybėn nenukirstą mišką, apvaliąją medieną, kurios laikomos A klasės pajamomis;
- ✓ ne individualios veiklos turto pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybėn pajamas, išskyrus nenuolatinio Lietuvos gyventojo gautas turto pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybėn pajamas už parduotą ar kitaip perleistą nuosavybėn kilnojamąjį daiktą, jeigu šios rūšies daiktui pagal LR teisės aktus privaloma teisinė registracija ir šis daiktas yra įregistruotas Lietuvoje, kurios laikomos A klasės pajamomis;
- ✓ nuolatinio Lietuvos gyventojo pajamos, gautos už parduotą nekilnojamąjį daiktą.

Prie A klasės pajamų priskiriamos tokios gyventojo gautos pajamos, kaip:

- ✓ su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusios pajamos;
- ✓ nenuolatinio Lietuvos gyventojo – neribotos civilinės atsakomybės vieneto dalyvio pajamas, gautas iš šio neribotos civilinės atsakomybės vieneto;
- ✓ nenuolatinio Lietuvos gyventojo – mažosios bendrijos nario pajamas, gautas iš šios mažosios bendrijos;
- ✓ sporto veiklos pajamos;
- ✓ atlikėjų veiklos pajamos;
- ✓ darbdavio savo darbuotojui išmokamos apmokestinamosios individualios veiklos pajamos, tame tarpe ir individualios žemės ūkio veiklos pajamos;
- ✓ honorarai;
- ✓ palūkanos;

- ✓ pajamos iš kūrybos, gautos pagal autorines sutartis (jei tai ne individualios veiklos pajamos);
- ✓ turto nuomos pajamos (jei tai ne veiklos, vykdomos įsigijus verslo liudijimą);
- ✓ nenuolatinio Lietuvos gyventojo gautos ne individualios veiklos turto pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybėn pajamos už parduotą ar kitaip perleistą nuosavybėn kilnojamąjį daiktą, jeigu šios rūšies daiktui pagal LR teisės aktus privaloma teisinė registracija (pvz., automobilis) ir šis daiktas yra įregistruotas Lietuvoje;
- ✓ nenuolatinio Lietuvos gyventojo pajamos už parduotą nekilnojamąjį daiktą (pvz., pastatas, žemė), esantį Lietuvoje;
- ✓ individualios ir ne individualios veiklos pajamos, gautos už parduotą ar kitaip perleistą nuosavybėn nenukirstą mišką, apvaliąją medieną, netauriųjų metalų laužą.

B klasės pajamoms priskiriamos visos A klasei nepriskiriamos pajamos. (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas 22 straipsnis, 2016).

Lietuvoje yra taikomas 5 ir 15 proc. GPM tarifai. GPM objektas yra gyventojo gautos ir uždirbtos pajamos. Apmokestinimo tvarka skiriasi priklausomai ar tai nuolatinis ar nenuolatinis gyventojas. Lietuvoje yra nemaža dalis pajamų, kurios nėra apmokestinamos pajamų mokesčiu. Pajamų mokesčio mokestinis laikotarpis sutampa su kalendoriniais metais. Lietuvoje taikomi pagrindinis, individualus ir papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis.

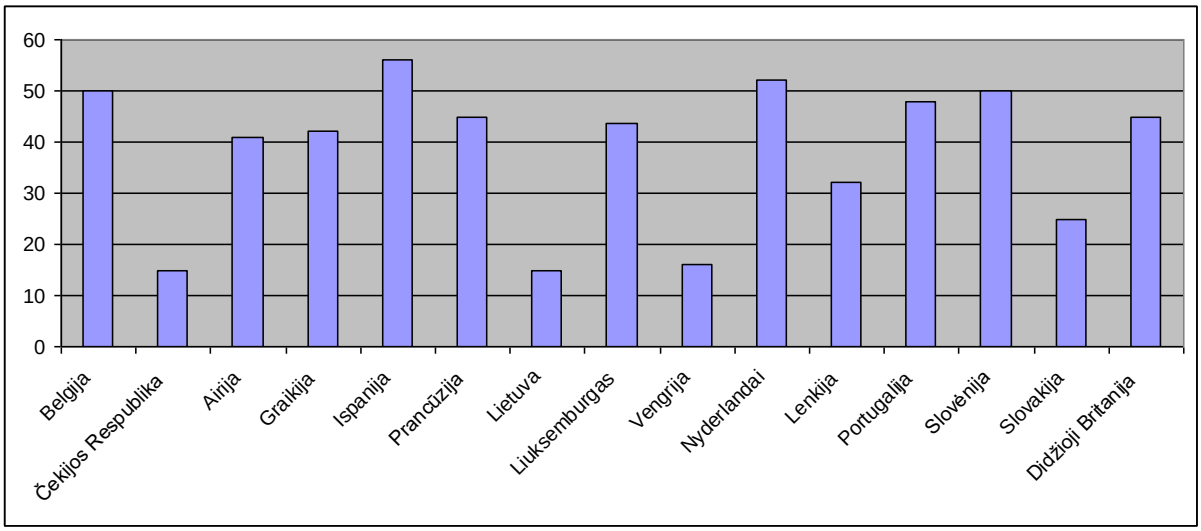
Apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčiu kitose Europos Sąjungos šalyse.

Šiandien Europos Sąjunga yra didžiausia pasaulyje tarptautinė organizacija, apimanti 4,3 mln. kv. kilometrų, vienijanti 28 valstybes ir 492 milijonus gyventojų. Tai valstybių asociacija, siekianti glaudesnės ekonominės ir politinės integracijos vardan savo piliečių gerovės užtikrinimo, taikos ir stabilumo Europoje.

Lietuvoje GPM mokesčio tarifas yra vienas žemiausių tarp ES šalių, tačiau tai nereiškia, jog Lietuvos pilietis sumoka mažiausiai GPM mokesčio Europos Sąjungoje. ES šalyse dominuoja progresyvinė GPM apmokestinimo sistema, taigi pilietis gaudamas tas pačias pajamas, kaip ir Lietuvoje, gali sumokėti mažesnį GPM.

Buginskas ir Mackevičiaus (2007) teigia, jog Lietuvos GPM tarifą lyginti su kitomis ES valstybėmis narėmis yra ganėtinai sunku. Sunkumai kyla todėl, kad daugumoje valstybių yra įvesti progresyviniai GPM tarifai. Lyginant su aukščiausiomis tarifų ribomis, Lietuvoje galiojantis GPM tarifas yra vienas mažiausių tarp ES šalių narių. Tačiau reali situacija yra kitokia - daugumoje valstybių narių, kuriose galioja progresyviniai mokesčiai, vyraujantis GPM tarifas yra žemiausios reikšmės. Pagal tokius skaičiavimus situacija yra priešinga – pagal minimalius GPM tarifus Lietuva atsiduria tarp valstybių su didžiausiais tarifais.

Darbo autorius sutinka su Buginsko ir Mackevičiaus (2007) nuomone, jog lyginti Lietuvoje taikomą GPM tarifą ganėtinai sunku, kadangi ES dominuoja progresyviniai GPM tarifai.

Šaltinis: adaptuota pagal KPMG, 2015

4 pav. Gyventojų pajamų mokesčio tarifai tarp ES-15 šalių

GPM tarifai ES-15 šalyse labai skirtingi. Tai lyg ir priešinga ES vykdomai mokesčių harmonizavimo politikai, kurios tikslas - mokesčių suvienodinimas ES valstybėse narėse. Tačiau taip yra numatyta ES politikoje - harmonizuoti netiesioginius mokesčius, paliekant valstybių narių vyriausybėms pačioms nustatyti tiesioginių mokesčių, tame tarpe fizinių asmenų pajamų mokesčio, politikos priemones.

Pasak Slavickienės ir kt. (2007) *„Europos šalių gyventojų pajamų mokesčio sistemos turi savitų bruožų, tačiau daugelio jų sistemoms būdingi šie dalykai: mokesčių tarifai yra progresiniai; itin aukšti pajamų mokesčio tarifai nustatyti dideles pajamas gaunantiems gyventojams; nustatytos minimalios neapmokestinamos pajamos. Progresinę mokesčių sistemą turinčiose šalyse mažiausias pajamas gaunančių gyventojų pajamos apmokestinamos nuliniu arba santykinai nedideliu tarifu. Pavyzdžiui, Austrijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Kipre mažiausias pajamas gaunantiems gyventojams taikomas nulinis pajamų mokesčio tarifas.*

Aukštesnius nei 30 proc. tarifus ES senbuvės paprastai taiko didesnėms nei 1000 eurų pajamoms. Didžiausias, kelis tūkstančius ir daugiau per mėnesį siekiančias pajamas gaunantiems gyventojams taikomi aukšti – 40 proc. ir daugiau siekiantys pajamų mokesčio tarifai. Tokie aukšti tarifai taikomi Austrijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Olandijoje, Lenkijoje, Airijoje, Vokietijoje, Portugalijoje, Jungtinėje Karalystėje.

Proporcinė mokesčių sistema yra penkiose Europos šalyse – Slovakijoje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Rusijoje". (p. 95).

Darbo autorius sutinka su Slavickienės (2007) nuomone, jog tarp ES šalių dominuoja progresyvinė GPM apmokestinimo sistema ir itin dideli šio mokesčio tarifai taikomi tik dideles pajamas gaunantiems asmenims.

Anskaitytės (2008) teigia, jog progresyviniai mokesčiai turi tokių trūkumų: menkina motyvacijas daugiau uždirbti, diskriminuoja kvalifikuotą darbą, supriešina ir skaido visuomenę, jie sunkiną administravimą ir didina paskatas slėpti pajamas.

Darbo autorius nesutinka su Anskaitytės (2008) nuomone, jog progresyviniai mokesčiai menkina motyvaciją uždirbti daugiau, kadangi darbuotojui gaunant didesnes pajamas lengviau ir teisingiau sumokėti didesnį mokestį.

Pasak Slavickienės ir kt. (2007) daugelis ES valstybių įvykdė arba dabar vykdo pajamų mokesčio sistemos reformas, kurių pagrindinis tikslas – sumažinti mokesčio naštą.

ES gyventojų pajamų mokesčio politikos bendros tendencijos:

- mažinama mokesčių našta gyventojams;
- mažinami pajamų mokesčio tarifai;
- mažinamas pajamų mokesčių progresyvumas.

Vertinant mokesčio tarifo dydį ir jo įtaką biudžeto pajamoms, lyginama surenkamo pajamų mokesčio suma su BVP. Lietuvoje, palyginti su kitomis mažesnį pajamų mokesčio tarifą taikančiomis šalimis, šio mokesčio surenkama ne ką daugiau. Pavyzdžiui, Estijoje, taikomas pajamų mokesčio tarifas yra 26 proc., tačiau surenkama tiek pat pajamų mokesčio kaip ir Lietuvoje.

Darbo autorius sutinka su Slavickienės (2007) nuomone. jog taikant mažesnį pajamų mokesčio tarifą, galima surinkti daugiau mokestinių pajamų.

Inceu et.al. (2010) teigia, jog didžiausia vidutinė bendra mokesčių našta buvo užfiksuota Europos Šiaurės šalyse, o mažiausias Rumunijoje, Lietuvoje, Latvijoje. Sumažintas fiskalinis spaudimas pasirodo besivystančiose šalyse, bandant skatinti ekonomikos plėtrą ir pritraukti investicijų, padidinti užimtumą ir darbo našumą.

Pasak Wołowiec ir Soboń (2011) asmeniniai pajamų mokesčiai yra stipriai diferencijuoti ES valstybėse narėse nustatant mokesčių dydį skliausteliuose ir apmokestinamųjų pajamų dydį, kur diferencijuotas dėmesys skiriamas skirtingų suvokimu koks turėtų būti apmokestinimo procesas, įvairių mokesčių dydžio intervalai, mokesčių kreditai ir leidžiami atskaitymai. Šis procesas griauna mokesčio bazę.

Šiuo metu aštuonios valstybės narės ES turi fiksuoto dydžio mokestį, t.y. Estijoje (21%), Latvijoje (25%), Lietuva (15%), Čekija (15%), Slovakija (19%), Rumunija (16%), Bulgarija (10%) ir Vengrijoje (16%). Šalys, kurių vidutinis neto darbo užmokesčio didesnis nei 76% (vidutines pajamas gaunantiems asmenims) yra: Kipras, Portugalija, Čekija, Malta, Airija, Slovakija, Ispanija, Estija, Lietuva, Bulgarija, Liuksemburgas ir Islandija. Šis sąrašas apima dauguma šalių plokščiu asmens

pajamų mokesčių tarifus (Čekijos Respublikos,Slovakija, Estija, Lietuva ir Bulgarija). (Pricewaterhouse Coopers International Limited, 2012, p. 2).

2-5 lentelės, suskirstytose pagal GPM tarifų intervalus. Daugelyje ES šalių yra taikoma progresyvinė GPM apmokestinimo sistema. Galime įžvelgti daugybę panašumų tarp ES šalių apmokestinant investicinės veiklos ir nuomos pajamas.

3 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Čekijos Respublika, Vengrija, Slovakija)

	Čekijos Respublika	Vengrija	Slovakija
Mokesčio subjektas	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.
Mokesčio objektas	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos ir autoriniai atlyginimai.	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos ir kapitalo prieaugis)	darbo užmokestis, pajamos iš investicijų (palūkanos ir kitos pajamos, gautos iš vertybinių popierių ar pensijų draudimo sistemų), dividendai ir kapitalo prieaugis
Apmok. vienetas	fiksuoto dydžio mokestis.	fiksuoto dydžio mokestis.	progresyvinis
Mokesčio tarifas ir apmokestinimo lengvatos	15 proc. Tam tikra veikla apmokestinama individualiai (jeigu gyventojai nenori atimti išlaidų iš pajamų ir skaičiuoti pagal pagrindinį tarifą): Žemės ūkis, miškininkystė, žvejyba - atskaitoma suma 80 %; Prekyba su licenzija - atskaitoma suma 80 %; Intelektinės nuosavybės teisių licencijavimas (išradimai) atskaitoma suma 40 %; Nuoma atskaitoma suma 30 %. akcijų pardavimo pajamos yra atleidžiamas nuo gyventojų pajamų mokesčio, jeigu bendrosios pajamos iš akcijų neviršija 100 000 CZK per kalendorius metus. NPD: 24 840 CZK . PNPD : iš dalies darbingiems didinamas 2 520 CZK, o visiškai neįgaliems - didinamas 5 040 CZK. PNPD 13 404 CZK suteikta už kiekvieną auginamą vaiką.	18 proc. Paveldimo turto ir dovanų mokestis, apmokestinamas taikant 18% GPM tarifą.	iki 25 proc. Progresyvinė GPM mokesčio sistema: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 35 022,31 Eur 19% virš 35 022,31 Eur 25% Pajamos iš investicijų (palūkanos ir kitos pajamos, gautos iš vertybinių popierių ar pensijų draudimo sistemų), dividendai ir kapitalo prieaugis apmokestinamos taikant 19 % GPM tarifą. NPD: Mokesčių mokėtojai kurių metinės pajamos neviršija 100 kartų pragyvenimo minimumo (19 809 Eur 2014 m.), gali atskaityti 3 803,32 Eur 2014 m.).
Mokesčio ėmimo būdas	tiesioginis	tiesioginis	tiesioginis

Šaltinis. sudaryta pagal Worldwide Personal Tax Guide, 2014, p. 117-1354, PWC, 2012, p. 7; Individual income tax rates (KPMG), 2015.

3 lentelėje matyti, jog Čekijos Respublikoje, kaip ir Lietuvoje, taikomas mažiausias fiksuoto dydžio GPM tarifas tarp ES-15 šalių, Vengrijoje taikomas fiksuotas 18 proc. GPM tarifas, Slovakijoje taikoma progresyvinė GPM apmokestinimo sistema. Čekijos Respublikoje ir Vengrijos GPM apmokestinimo sistema panaši į LIetuvoje taikomą GPM apmokestinimo sistemą. Čekijos respublikoje taikomas lengvatinis GPM tarifas akcijų pardavimo pajamoms iki 100 000 CZK per kalendorinius

metus. Lietuvoje taikoma lengvata - neapmokestinama pajamų 3 000 Eur pajamų dalis per kalendorinius metus.

4 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Lenkija, Airija, Graikija)

	Lenkija	Airija	Graikija
Mokesčio subjektas	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.
Mokesčio objektas	darbo užmokestis, savarankiško darbo pajamos, investicinės veiklos pajamos (palūkanų pajamos), pajamos iš akcijų pardavimo ir kapitalo prieaugis, pajamos iš nekilnojamojo turto nuomos.	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis), autorinių atlyginimų ir nuomos pajamoms.	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis), honorarai.
Apmok. vienetas	progresyvinis	progresyvinis	progresyvinis
Mokesčio tarifas ir apmokestinimo lengvatos	iki 32 proc. Progresyvinė GPM mokesčio sistema: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 3 091 PLN 0% iki 85 528 PLN 18% virš 85 528 PLN 32% Pajamos iš nekilnojamojo turto nuomos apmokestinamos 8,5% GPM tarifą. Savarankiško darbo pajamos apmokestinamos taikant fiksuotą 19% GPM tarifą. Investicinės veiklos pajamos (palūkanų pajamos), pajamos iš akcijų pardavimo ir kapitalo prieaugis apmokestinamos taikant 19% GPM tarifą. **Apmokestinimo lengvatos** - PNPD: Vaikų skaičius suma PLN 1 1 112,04 2 1 112,04 + 50 proc. 3 ir sekan. 1 112,04 +100 proc.	iki 41 proc. Progresyvinė GPM mokesčio sistema: Vienišo asmens metinės pajamos Pajamos mokesčio dydis iki 32 800 Eur 20% virš 32 800 Eur 41% Šeimos metinės pajamos Pajamos mokesčio dydis iki 41 800 Eur 20% virš 41 800 Eur 41% Dividendai apmokestinami taikant 20% GPM tarifą. Ne Airijos gyventojams yra taikomas 20% pajamų mokesčio palūkanų, autorinių atlyginimų ir nuomos pajamoms. **Apmokestinimo lengvatos** - NPD: Gautos pajamos iš rašto, muzikos, tapybos ir skulptūrų veiklos iki 40 000 Eur Pelnas iš miškininkystės veiklos. Akcijos darbuotojams iki 12 700 Eur per mokestinius metus.	iki 42 proc. Progresyvinė GPM mokesčio sistema: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 25 000 Eur 22% nuo 25 000-42 000 Eur 32% virš 42 000 Eur 42% Asmeninies pajamos iš tam tikros veiklos (patentai...) Metinės pajamos mokesčio dydis iki 50 000 Eur 26% virš 50 000 Eur 33% Pajamos iš nekilnojamojo turto Metinės pajamos mokesčio dydis iki 12 000 Eur 11% virš 12 000 Eur 33% Nepagrįstas individo turto padidėjimas yra apmokestinamas 33% tarifu. Dividendai apmokestinami 10 proc. GPM tarifu, palūkanos ir kapitalo prieaugis - 15 proc, honorarai - 20 proc. GPM tarifu. **Apmokestinimo lengvatos** - GPM neapmokestinama: Draudimo įmokos mokamos darbuotojo vardu gyvybės draudimo programoms iki 1 500 Eur per metus.
Mokesčio ėmimo būdas	tiesioginis	tiesioginis	tiesioginis

Šaltinis. sudaryta pagal Worldwide Personal Tax Guide, 2014, p. 117-1354, PWC, 2012, p. 7; Individual income tax rates (KPMG), 2015Government UK website , 2015.

4 lentelėje pateiktose šalyse yra taikoma progresyvinė GPM apmokestinimo sistema. Airijoje ir Slovakijoje maksimalūs GPM tarifai yra labai panašūs. Airijoje taikomi vienišų asmenų ir šeimos GPM apmokestinimo progresyvinės sistemos. Pajamų mokestis šioje šalyje yra priemonė skatinti šeimai. Sutinku, jog pajamų mokestis turėtų mažėti, kad kuo daugiau uždirbtų pajamų liktų šeimoje.

Lenkijoje galiojanti PNPD apmokestinimo lengvata skatina šeimas turėti daugiau vaikų. Slovakijoje progresiniai GPM tarifai priklauso nuo vykdomos veiklos.

5 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Liuksemburgas, Prancūzija)

	Liuksemburgas	**Prancūzija**
Mokesčio subjektas	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.
Mokesčio objektas	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis), nekilnojamojo turto pajamos.	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis), nekilnojamojo turto pajamos, autoriniai atlyginimai.
Apmok. vienetas	progresyvinis	progresyvinis
Mokesčio tarifas ir apmokestinimo lengvatos	iki 43,6 proc. Vienišo asmens GPM tarifai: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 20 000 Eur 3.94% nuo 20 000 iki 40 000 Eur 16.21% nuo 40 000 iki 60 000 Eur 24.68% nuo 60 000 iki 80 000 Eur 28.95% nuo 80 000 iki 100 000 Eur 31.5% nuo 100 000 iki 120 000 Eur 33.39% nuo 120 000 iki 140 000 Eur 34.73% Šeimos GPM tarifai: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 20 000 Eur 0% nuo 20 000 iki 40 000 Eur 4.69% nuo 40 000 iki 60 000 Eur 10.75% nuo 60 000 iki 80 000 Eur 16.58% nuo 80 000 iki 100 000 Eur 21.58% nuo 100 000 iki 120 000 Eur 24.93% nuo 120 000 iki 140 000 Eur 27.33% Investicinės veiklos pajamos apmokestinamos 50% tarifu. Nerezidentams taikomas 15% mokesčio tarifas pajamoms gautomis iš dividendų. Nekilnojamasis turtas (kapitalo prieaugis) apmokestinamas kaip įprastos pajamos. **Apmokestinimo lengvatos** - gyvenantiems šeimoje metinės pajamos iki 20 000 Eur neapmokestinamos GPM.	iki 45 proc. Progresyvinė GPM mokesčio sistema: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 6 011 Eur 0% nuo 6 011-11 991 Eur 5,5% nuo 11 991 iki 26 631 Eur 14% nuo 26 631 iki 71 397 Eur 30% nuo 71 397 iki 151 200 Eur 41% virš 151 200 Eur 45% Investicinės veiklos pajamos (palūkanos, dividendai) ir pajamos gautos iš nekilnojamojo turto ir autorinių atlyginimų apmokestinami įprasta pajamų mokesčio norma. Honorarai apmokestinamos 33,33% GPM tarifu. Pelnas gaunamas iš nekilnojamojo turto pardavimo yra apmokestinamas 19% GPM tarifu. **Apmokestinimo lengvatos** - priklausomai nuo šeimyninės padėties metinių pajamų ribos didinamos: Šeimos sudėtis koeficientas Vienišas asmuo 1 Vedusi pora 2 su 1 vaiku 2.5 su 2 vaikais 3 papildomas vaikas +1
Mokesčio ėmimo būdas	tiesioginis	tiesioginis

Šaltinis. sudaryta pagal Worldwide Personal Tax Guide, 2014, p. 117-1354, PWC, 2012, p. 7; Individual income tax rates (KPMG), 2015.

5 lentelėje pateiktose šalyse maksimalūs GPM tarifas svyruoja nuo 43,6 iki 45 proc. Skaičiai verčia susimąstyti, tačiau ypač dideli maksimalūs GPM tarifai yra taikomi tik labai aukštas pajamas gaunantiems asmenims. Liuksemburge taikomos vienišų asmenų ir šeimos GPM apmokestinimo progresyvinės sutemos. Lietuvoje vidutinis darbo užmokestis nesiekia 20 000 Eur per metus, tad daugumai Lietuvos gyventojų tektų mokėti tik 3,94 % GPM dydžio mokestį (vienišiems asmenims), tačiau gyvenant šeimoje daugeliui nereikėtų mokėti šio mokesčio. Mano manymu progresyvinė mokesčio sistema yra teisinga, kadangi asmenys gaunantys didesnes pajamas, privalo sumokėti didesnę mokesčio sumą. Prancūzijoje irgi taikoma progresyvinė GPM apmokestinimo sistema.

Lyginant Liuksemburge ir Prancūzijoje taikomus GPM tarifus galima teigti, jog gaunant tokio pat dydžio pajamas, mažesnį pajamų mokestį tektų sumokėti Liuksemburge.

6 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Didžioji Britanija, Portugalija, Belgija)

	Didžioji Britanija	**Portugalija**	**Belgija**
Mokesčio subjektas	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.
Mokesčio objektas	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis).	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis), nekilnojamojo turto nuomos pajamos, verslo ir profesinės pajamos.	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis), honorarai, nekilnojamojo turto nuomos pajamos, autorinės pajamos.
Apmok. vienetas	progresyvinis	progresyvinis	progresyvinis
Mokesčio tarifas ir apmokestinimo lengvatos	iki 45 proc. Progresyvinė GPM mokesčio sistema: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 31 865 GBP 20% iki 11 8135 GBP 40% virš 150 000 GBP 45% Palūkanos apmokestinamos 20% GPM tarifu. **Apmokestinimo lengvatos** - sutuoktinių poros, taip pat turi teisę į susituokusių porų pašalpas, jeigu vienas ar abu sutuoktiniai gimė iki 1935-04-06. Didžiausia ši išmokos yra 8 165 GBP.	iki 48 proc. Progresyvinė GPM mokesčio sistema: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 7000 Eur 14,5% 7000-20 000 Eur 28,5% 20 000-40 000 Eur 37% 40 000-80 000 Eur 45% virš 80000 Eur 48% Investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos) turto vertės padidėjimas ir nuomos pajamos apmokestinamos taikant 28% GPM tarifą. **Apmokestinimo lengvatos** - kapitalo prieaugis apmokestinimas tik su 50% prieaugio mastu; Verslo ir profesinės pajamos gali būti apmokestinamos pagal supaprastintą schemą, mokesčių mokėtojas neprivalo organizuoti buhalterinę apskaitą jei metinės pajamos neviršija 200 000 Eur.	iki 50 proc. Progresyvinė GPM apmokestinimo sistema: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 8680 Eur 25% 8680-12 360 Eur 30% 12 360-20 600 Eur 40% 20 600-37 750 Eur 45% virš 37 750 Eur 50% Autorinės teisės pajamos, ne daugiau kaip Eur 57 080 yra apmokestinamas 15% tarifu. **Apmokestinimo lengvatos** - didžiausias standartinis atskaitymas yra 3950 Eur iš 2014 metų pajamų. Nekilnojamojo turto pajamos yra atleistos nuo pajamų mokesčio, jei metinės nuomos pajamos neviršija 2 500 Eur. NPD: 7 070 Eur per metus PNPD: Vaikų skaičius suma Eur 1 1 500 2 3 870 3 8 670 4 14 020 papildomas vaikas 5 350
Mokesčio ėmimo būdas	tiesioginis	tiesioginis	tiesioginis

Šaltinis. sudaryta pagal Worldwide Personal Tax Guide, 2014, p. 117-1354, PWC, 2012, p. 7; Individual income tax rates (KPMG), 2015.

6 lentelėje pateiktose šalyse yra taikoma progresyvinė GPM apmokestinimo sistema. Mokesčio dydis svyruoja nuo 45 iki 50 proc. Jeigu palygintume metines pajamas 31 864 GBP (apie 44 600 EUR). Šiuo atveju Jungtinėje Karalystėje apmokestintume šias pajamas 20 proc. GPM tarifu, Portugalijoje - 45, Belgijoje - net 50 proc. GPM tarifu. Lentelėje matyti, jog maksimalūs mokesčio tarifai nurodytose šalyse yra labai artimi, bet apmokestinimo ribos labai skirtingos. Belgijoje taikomos ypač didelės apmokestinimo lengvatos auginantiems vaikus, PNPD tarp ES-15 yra aukščiausias.

Galima teigti, jog pajamų mokestis šioje šalyje yra priemonė skatinti šeimai. Portugalijoje taikomas aukštas GPM tarifas investicinės veiklos pajamoms.

7 lentelė. Apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčių Europos Sąjungos šalyse sistema ir lengvatos (Slovėnija, Ispanija)

	Slovėnija	**Ispanija**
Mokesčio subjektas	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.	Nuolatinis ir nenuolatinis gyventojai.
Mokesčio objektas	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis), honorarai, turto nuomos pajamos,dovanos ir prizai.	darbo užmokestis, investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis), honorarai, turto nuomos pajamos,dovanos ir prizai.
Apmok. vienetas	progresyvinis	progresyvinis
Mokesčio tarifas ir apmokestinimo lengvatos	iki 50 proc. Progresyvinė GPM mokesčio sistema: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 8 021,34 Eur 16% 8 021,34-18 960,28 Eur 27% 18 960,28-70 907,20 Eur 41% virš 70 907,20 Eur 50% Kitos pajamos, dovanos, prizai, premijos, stipendijos ir panašios pajamos apmokestinamos taikant 25% GPM tarifą. Pajamos iš nuosavybės nuomos apmokestinamos taikant 25% GPM tarifą. Investicinės veiklos pajamos (dividendai, palūkanos) apmokestinami taikant 20% GPM tarifą (palūkanos iki 1 000 Eur per metus nėra įtrauktos į mokesčio bazę). Kapitalo prieaugis apmokestinamas taikant 25% GPM tarifą. **Apmokestinimo lengvatos -** mažinamas mokesčio tarifas už kiekvieną penkerių metų laikotarpį, taikomos šios mokesčių normos: • 15% po 5 metų, • 10% po 10 metų, • 5% po 15 metų, • 0% po 20 metų. PNPD: Vaikų skaičius suma Eur 1 2 436,92 2 2 649,24 3 4 418,54 4 6 187,85 5 ir sekantys vaikai 7 957,14	iki 56 proc. GPM tarifas svyruoja nuo 24,75 -56 proc. priklausomai nuo gyvenamo regiono. Ispanijos gyventojai apmokestinami gautų pajamų iš dividendų, palūkanų ir kapitalo prieaugio: Metinės pajamos mokesčio dydis iki 5999 Eur 21% nuo 6000 iki 23999 Eur 25% virš 24000 Eur 27% Ne vietiniams Ispanijos gyventojams yra taikomas vienodo dydžio tarifas 21% **Apmokestinimo lengvatos -** Ispanijos gyventojams užsienyje uždirbtos pajamos neapmokestinamos iki EUR 60,100 Investicinės veiklos pajamoms (nuomos pajamoms) yra taikomas mokesčio tarifas 24,75%. Dividendai ir palūkanos neapmokestinami iki 1,500 EUR per metus. PNPD: Vaikų skaičius suma Eur 1 1 836 2 2 040 3 3 672 4 ir sekantys vaikai 4 182
Mokesčio ėmimo būdas	tiesioginis	tiesioginis

Šaltinis. sudaryta pagal Worldwide Personal Tax Guide, 2014, p. 117-1354, PWC, 2012, p. 7; Individual income tax rates (KPMG), 2015.

Ispanijoje ir Slovėnijoje yra taikoma progresyvinė GPM apmokestinimo sistema. Ispanijos išskirtinis GPM apmokestinimo bruožas, jog gyventojų pajamos priklausomai nuo regiono apmokestinamos skirtingais GPM tarifais. Darbo autoriaus nuomone, tai labai nelengva užduotis

mokesčių administratoriui, koordinuoti GPM mokesčio surinkimą, kadangi progresyvinė mokesčio sistema paprastesnė. Daugelio valstybių sostinėse vyrauja didesni darbo užmokesčiai, tad Ispanija, nėra išskirtinė.

Svarbi ir GPM surinkimo kontrolė. Pasak Slavickienės ir kt. (2008) Norint padidinti GPM surinkimą reikalingi operatyvios kontrolės skyriaus darbuotojų apsilankymai, mokestiniai tyrimai, atskirais atvejais – mokestinis patikrinimas.

Taip pat rekomenduojama vykdyti GPM deklaracijų teikimo kontrolę. Kartą per ketvirtį, atnaujinus SODROS duomenis apie darbuotojų skaičių ir atlyginimų sumas, atlikti GPM deklaracijų teikimo analizę. Kiekvieną mėnesį tikslinga analizuoti įmonių, kurios atleido daugiau nei 30 proc. arba visus darbuotojus, duomenis. Mokėtojų, kuriems dar nėra iškeltos bankroto bylos, sąrašus reikia perduoti Nepriemokų išieškojimo skyriui, siekiant nustatyti, ar tos įmonės nėra skolingos biudžetui.

Norint įvertinti, ar Lietuvoje parinktas tinkamas GPM tarifas, atlikta Europos valstybių, kuriose panašiu kaip ir Lietuvoje metu buvo vykdomos GPM reformos, tarifų analizė. Buvo išanalizuota Slovakijos, Čekijos, Latvijos ir Estijos šalių patirtis.

Atlikus gyventojų pajamų mokesčio tarifų analizę, galima teigti:

- ✓ pajamų mokesčio tarifo sumažinimas menkina paskatas slėpti tikrąsias pajamas ir mokėti mokesčius;
- ✓ sumažinus pajamų mokesčių tarifus biudžetas per kelių metų laikotarpį susibalansuoja ir tolygiau paskirstoma mokesčių našta;
- ✓ siekiant sukurti stipresnes paskatas žmonėms dirbti ir neslėpti savo tikrųjų pajamų, įvesti vienodą 15 proc. GPM tarifą.

GPM surinkimui įtakos turi šie veiksniai vidutinis mėnesinis darbo užmokestis; dirbančiųjų asmenų skaičius; mokesčio tarifo pokytis; mokestinės nepriemokos dydis; gyventojų išlaidos, mažinančios apmokestinamąsias pajamas; neapmokestinamojo pajamų dydžių padidinimas. (p. 153).

Darbo autorius sutinka su Slavickienės (2008) nuomone, jog reikalinga deklaracijų kontrolė.

GPM yra vienas iš svarbiausių nacionalinio biudžeto pajamų. Lietuvoje šis mokestis pradėtas taikyti 1932 m. liepos 1 dieną. Lietuvoje yra taikomas fiksuoto dydžio šio mokesčio tarifai - 5 ir 15 proc. Lietuvoje taikoma keletas apmokestinimo lengvatų, galima pasinaudoti NPD ir PNPD. Lietuvoje taikomas GPM tarifas yra vienas žemiausių ES šalyse, tačiau lyginti Lietuvoje taikomą mokesčių tarifą su kitų Europos valstybių tarifu yra sudėtinga kadangi yra taikomos skirtingos GPM mokesčių sistemos. ES-15 šalių gyventojų pajamų mokesčio sistemos turi savitų bruožų, tačiau daugelio jų sistemoms būdingi šie dalykai: mokesčių tarifai yra progresiniai; itin aukšti pajamų mokesčio tarifai nustatyti dideles pajamas gaunantiems gyventojams; nustatytos minimalios neapmokestinamos pajamos. Progresinę mokesčių sistemą turinčiose šalyse mažiausias pajamas gaunančių gyventojų pajamos apmokestinamos nuliniu arba santykinai nedideliu tarifu.

1.2. Gyventojų pajamų mokesčio pajamas lemiančių veiksnių analizė

Analizuojant mokslinę literatūrą teko pasidomėti kitų autorių moksliniais straipsniais, kuriuose nagrinėjami lemiantys veiksniai gyventoju pajamų mokesčio surinkimą.

8 lentelė. Tyrimai susiję su gyventojų pajamų mokestį įtakojančiais veiksniais.

Darbo autorius ir straipsnio pavadinimas	Analizuoti veiksniai įtakojantys lemiantys GPM surinkimą	Išvados
Novošinskienė (2013) „Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas fiskalinės mokesčių funkcijos aspektu"	-Šešėlinė ekonomika - Didelė mokesčių našta darbdaviui	Siekiant sumažinti šešėlinę ekonomiją, mažinti SODROS įmokas ir perskirstyti naštą tarp darbdavio ir darbuotojo
Tamašauskienė; Žadvidaitė (2011) „Mokesčiu sistemos Lietuvoje kitimo įtakos biudžeto pajamoms ekonominis vertinimas“	- GPM tarifas - Vidutinis darbo užmokestis - Nedarbo lygis -Neapmokestinamųjų pajamų dydis - Minimali mėnesinė alga - Užimtumo lygis	GPM surinkimą labiausiai įtakoja vidutinio darbo užmokesčio ir dirbančiųjų skaičiaus kitimas
Balčytienė (2009) „GPM analizė ir tarifo kitimo įtaka šalies biudžetui“	- GPM tarifas - Mokestinės nepriemokos dydis - Gyventojo išlaidos mažinančios apmokestinamas pajamas	Mažinant GPM tarifą įplaukos i valstybės biudžetą nemažėja
Slavickienė; Savickienė; Jurgelaitienė (2008) „GPM surinkimo įtaka savivaldybių pajamoms“	- Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis - Neapmokestinamųjų pajamų dydis	Norint padidinti GPM įplaukas - reikia didinti vidutinį mėnesinį darbo užmokestį ir neapmokestinamąsias pajamas
Slavickienė; Atkociunaitė; Nesteckis (2007) „GPM pajamas įtakojančių veiksnių tyrimas“	- Gyventojų užimtumas - Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis - Šešėlinės ekonomikos lygis -Mokesčio administravimo metodai	Norint padidinti GPM įplaukas - reikia didinti vidutinį mėnesinį darbo užmokestį ir mažinti šešėlinę ekonomiką.
Anskaitytė (2008) „GPM analizė“	- GPM tarifas - Neapmokestinamųjų pajamų dydis	Mažinant GPM tarifą įplaukos iš GPM į biudžetą nemažėja
Buginskis; Mackevičius (2007) „Gyventojų pajamų mokesčio analizė"	Mokesčių administratoriaus kontrolė Mokesčių mokėtojų nemokėjimo rizika (išskiriamos mokesčių mokėtojų grupės, jų rizikingumo laipsnis)	Mokesčių administratorius gali kontroliuoti GPM surinkimą. GPM nemokėjimo rizikos identifikavimo modelis gali būti efektyvus mokesčių administratoriaus įrankis
Davulis (2006) „Vietinių mokesčių koncepcija Lietuvoje“	- Dirbančiųjų asmenų skaičius	Siūloma steigti naujas darbo vietas

Šaltinis: parengta autoriaus

Remiantis 8 lentele buvo išskirti pagrindinai GPM surinkimą įtakojantys veiksniai:

- ✓ dirbančiųjų asmenų skaičius;
- ✓ vidutinis ir minimalus darbo užmokestis;
- ✓ nedarbo lygis;
- ✓ gyventojų pajamų mokesčio tarifas.

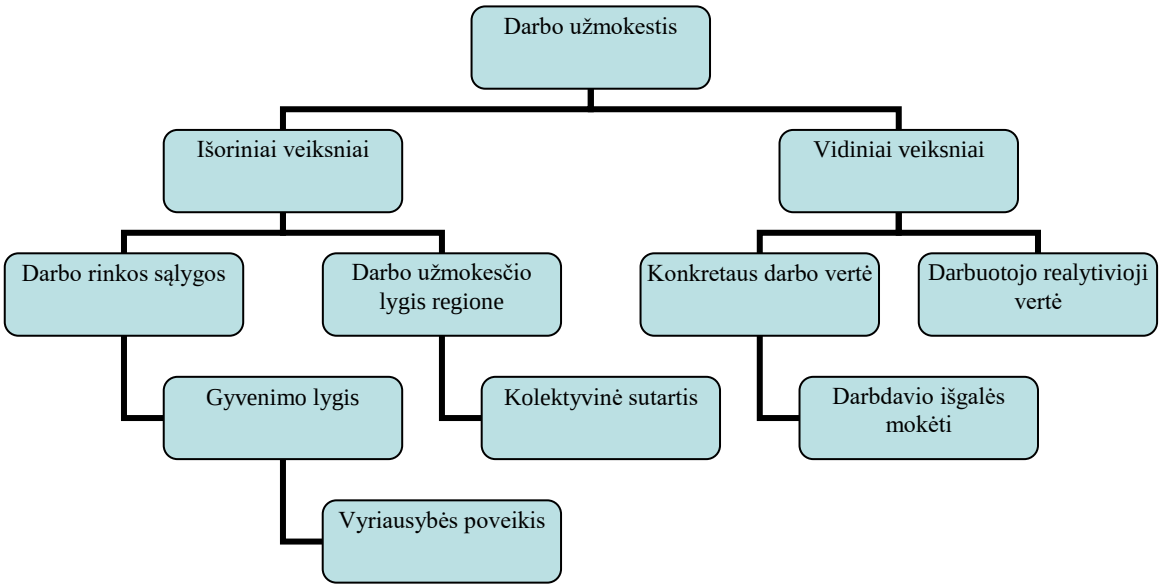
Detaliausiai mokslinėje literatūroje išnagrinėtas gyventojų pajamų mokesčio tarifo įtaka lėšų surinkimui. Didesnis pajamų mokesčio tarifas ne visada užtikrina didesnes biudžeto įplaukas.

Vidutinis darbo užmokestis, minimalus darbo užmokestis. Vidutinis darbo užmokestis - rodiklis parodantis konkrečios valstybės ekonominę ir socialinę gerovę. Tačiau tarp ES valstybių narių

yra labai didelis šio rodiklio intervalas. Vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje yra 5–7 kartus mažesnis nei turtingiausiose ES valstybėse. Tačiau 2014 m. vidutinis darbo užmokestis šalyje didėjo.

Darbo ištekliams naudoti labai svarbią reikšmę turi darbo užmokestis, nes nuo jo priklauso racionalus darbo jėgos panaudojimas įmonėje ir veiksmingas darbas. Įmonės požiūriu darbo užmokestis - tai darbo išteklių kaina. Išsivysčiusiose rinkos ekonomikos šalyse daug dėmesio skiriama darbo užmokesčio priklausomybei nuo šalies.

Vidutinis darbo užmokestis tiesiogiai įtakoja GPM surinkimo apimtis, didėjant darbo užmokesčiui - didėja ir GPM surinkimo apimtys. Vidutinis darbo užmokestis - vienas labiausiai GPM surinkimą įtakojančių veiksnių. Pastaraisiais metais šis rodiklis Lietuvoje nuolat didėja. Tačiau svarbu žinoti kokios priežastys įtakoja darbo užmokesčio dydį konkrečioje šalyje.

Šaltinis: Vanagas, 2009, p. 372.

5 pav. Darbo užmokesčio dydį lemiantys veiksniai

Raziulytė (2011) teigia, jog DU dydis priklauso nuo vidinių ir išorinių veiksnių. Vidiniai veiksniai priklauso nuo darbdavio ir darbuotojo. Nuo darbdavio priklausantys veiksniai: finansinės galimybės; darbo sąlygos; konkretaus darbo vertė. Nuo darbuotojo priklausantys veiksniai: asmeninis darbuotojo indėlis; profesinė kompetencija.

Darbo autorius mano, jog statistikos departamente skelbiamas vidutinis darbo užmokestis nėra realus, nemažai darbdavių stengiasi mokėti „minimaliai privalomą" darbo užmokestį. Šiuo atveju, didelę reikšmę turi šalyje nustatytas minimalus darbo užmokestis.

Minimalus darbo užmokestis. Lietuvoje, kaip ir daugumoje Europos valstybių, yra taikoma minimaliojo darbo užmokesčio koncepcija, valstybė nustato tam tikrą darbuotojui mokamo darbo užmokesčio minimalų dydį, kurį, neatsižvelgiant į darbo pobūdį, visais atvejais privalo mokėti darbdavys.

Rakauskienė (2011) teigia, jog *„tarp ES statistikos agentūros "Eurostat" duomenimis, minimalus atlyginimas Lietuvoje yra vienas mažiausių tarp ES šalių. Tačiau daug iškalbingesnis rodiklis - minimalaus darbo užmokesčio santykis su vidutinėmis žmonių pajamomis, t.y. kokia yra minimali žmonių alga palyginti su vidutiniu atlyginimu, kadangi jis parodo tikrąjį minimalaus darbo užmokesčio lygį ir perkamąją galią, lyginant su vidutines pajamas gaunančiu Lietuvos gyventoju. To negali parodyti kiekvienos šalies minimalaus darbo užmokesčio nominalios sumos"*. (p. 111).

Pasak Mačernytės (2008) siekiant teisingai nustatyti atlyginimą už darbuotojo atliktą darbą, paprastai atskaitos tašku pasirenkami minimalaus darbo užmokesčio dydžiai: minimalus valandinis atlygis arba minimali mėnesinė alga. Minimalus darbo užmokestis pasižymi garantine funkcija, įtvirtinta DK 187 str. 3 d., t. y. darbuotojo valandinis atlygis arba mėnesinė alga negali būti mažesni už Vyriausybės nustatytus minimaliuosius dydžius. Minimalus darbo užmokestis taikomas siekiant užtikrinti ne tik mažiausias pajamas, gaunamas iš darbo santykių, bet ir gali būti naudojamas kaip atskaitos taškas nustatant konkretų darbo užmokesčio dydį arba išskaitoms iš darbo užmokesčio riboti.

Nuo 2016 m. sausio mėn. 1 dienos minimali mėnesinė alga - 350 eurų, minimalus valandinis atlygis - 2,13 euro. Minimalios algos didinimas tiesiogiai įtakoja GPM surinkimą.

(Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2015)

Minimalus ir vidutis darbo užmokesčiai - tai šalies ekonominės ir socialinės gerovės rodikliai, stipriai įtakojantys GPM surinkimo mastą. Lietuvoje šie dydžiai vieni žemiausių ES ribose. Lietuvai sunku lygintis su stipriai ekonomiškai išsivysčiusiomis valstybėmis kaip Vokietija ar Prancūzija. Tenka pripažinti, jog šie dydžiai Lietuvoje nuolat didėja, tarp ES - 15 šalių, šių dydžių teigiamas pokytis analizuojamu laikotarpiu buvo vienas didžiausių. GPM surinkimo apimtis įtakoja mokesčio dydis ir užimtumo lygis.

Užimtumo ir nedarbo lygis. Vieni iš svarbiausių veiksnių lemiančių GPM surinkimą yra užimtumo ir nedarbo lygis. Kuo daugiau dirbančiųjų - tuo daugiau įplaukų surenkama į valstybės biudžetą ir atvirkščiai. Šie dydžiai tiesiogiai priklauso nuo bendro gyventojų skaičiaus šalyje.

Migracija mažina GPM surinkimą. Pasak Kumpikaitės ir Žitčkutės (2012) *„darbo užmokesčio skirtumai bei pajamų nelygybė yra dažniausiai teorijose įvardijama emigracijos priežastis. Darbo užmokesčio įtaką sprendimui emigruoti būtų galima įvertinti tokiais rodikliais kaip minimalioji mėnesinė alga ar vidutinis bruto darbo užmokestis*". (p. 741)

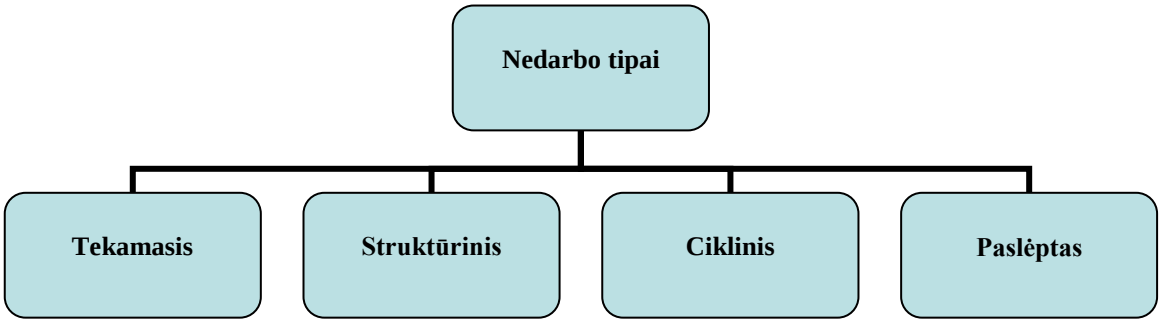
Darbo autorius sutinka su Kumpikaitės ir Žitčkutės (2012) nuomone, jog didesnis darbo užmokestis vilioja emigruoti iš Lietuvos. 2014 m. Lietuvoje vidutinis minimalus bruto darbo užmokestis buvo 300 Eur, Prancūzijoje - 1 458 Eur.

LR Vyriausybė siekdama padidinti užimtumo lygį ir didesnes pajamas į valstybės biudžetą, numato programas iš dalies finansuoti įmonių investicijų projektus, remti verslo kūrimo iniciatyvas, teikti paramą darbo vietas kuriantiems ir pirmą kartą jaunimą įdarbinantiems darbdaviams.

Jaskelavičius (2008) teigia, jog nedarbas yra nuostolingas ne tik gyventojams, bet ir valstybei, nes prarandama galimybė pagaminti nemažą produkcijos kiekį, netenkama pajamų. Didelis nedarbo lygis tampa našta visuomenei, nes bedarbių išlaikymui tenka skirti nemažai valstybės lėšų.

Nedarbo lygis yra vienas pagrindinių rodiklių, apibūdinančių ekonomikos būklę. Šis rodiklis apskaičiuojamas dviem būdais: 1) darbo biržos duomenų ir 2) užimtumo tyrimo duomenų pagrindu

Nedarbas yra skirstomas į keletą tipų.

Šaltinis: sudaryta pagal Paltrokaitė, 2010, p. 34, Patapas, Gudonis, 2014, p. 661

6 pav. Nedarbo tipai

Skiriami keturi pagrindiniai nedarbo tipai. Be šių nedarbo rūšių yra ir sezoninis nedarbas, kuris būdingas statybų ir panašioms pramonių šakoms.

Pasak Kudrio (2008) *„nedarbo atžvilgiu valstybės politika gali būti dvejopa: aktyvi ir pasyvi. Pasyvi politika – visuma finansinių priemonių, kuriomis siekiama sušvelninti nedarbo pasekmes (pajamų praradimą) – bedarbių pašalpos. Visose šalyse bedarbio pašalpų mokėjimas yra griežtai reglamentuotas. Pašalpos dydis sudaro tik dalį darbo užmokesčio, kurį gaudavo. Jos dydi ir mokėjimo trukmė gali priklausyti nuo šeimyninės padėties, amžiaus ir kitų veiksnių. Mokslininkų nuomone, negalima mokėti per didelių pašalpų, nes tai stabdo darbo paieškas. Prie pasyvios politikos priemonių galime priskirti ir darbo jėgos ankstesnį išleidimą į pensiją. Ši priemonė taikoma Lietuvoje, Vokietijoje ir kitose Vakarų Europos šalyse. Tačiau ji kainuoja brangiai.*

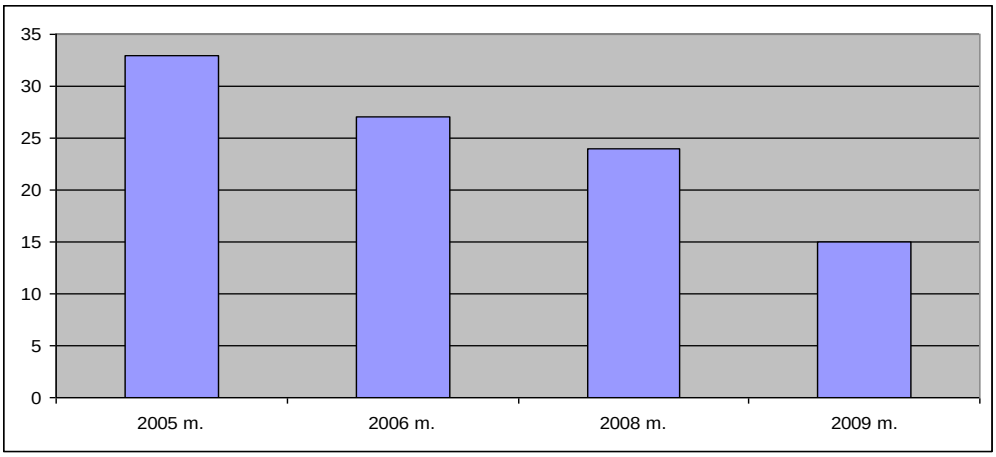
Aktyvi politika – įvairių ekonominių ir organizacinių priemonių leidžiančių sumažinti nedarbo mastą, panaudojimas". (p. 97).

Nedarbo lygis stipriai įtakoja GPM mokestinių pajamų surinkimą į biudžetą. Galima įsitikinti kiek valstybė praranda mokestinių pajamų atsiradus vienam bedarbiui. Vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje 2015-06 pagal SODROS duomenis yra 699,80 Eur (bruto). Nuo šios sumos yra sumokama 96,08 Eur GPM. Per metus į Valstybės biudžetą būtų surinkta 1 152,96 Eur.

Mokesčio dydis. Didelę įtaką mokestinių pajamų surinkimui turi - teisingas mokesčio dydis, kadangi mokesčio tarifas - vienas iš labiausiai GPM pajamas įtakojančių veiksnių. Daugelis ekonomikos specialistų galėtų pasakyti, jog jis turėtų būti vienokio ar kitokio dydžio, tačiau tai sudėtingas uždavinys, kadangi mokesčio dydžiui tapus nepakeliamu gyventojams, pradedama vengti

šio mokesčio. Manau, jog daug GPM mokestis turėtų būti progresyvinis, kadangi gaunat didesnes pajamas yra galimybė sumokėti didesnę mokesčio sumą.

GPM mokesčio našta tenka fiziniams asmenims, kadangi šis mokestis mažina fizinių asmenų darbo užmokesčio sumą, nors šį mokestį išskaičiuoja ir sumoka juridiniai asmenys.

Šaltinis: parengta autoriaus

7 pav. GPM tarifo raida Lietuvoje

7 paveiksle matyti, jog 2005 m. GPM tarifas Lietuvoje buvo daugiau negu du kartus didesnis negu šiandien. GPM tarifas nuolat mažėjo ir šiandien jis yra 15 proc. Manau, jog mokesčio sumažinimas gali įtakoti teigiamą GPM surinkimo didėjimą. Tai analizavo Arthur Laffer. Lietuvoje yra taikoma proporcinė GPM apmokestinimo sistema.

9 lentelė. GPM tarifų taikymo laikotarpiai Lietuvoje

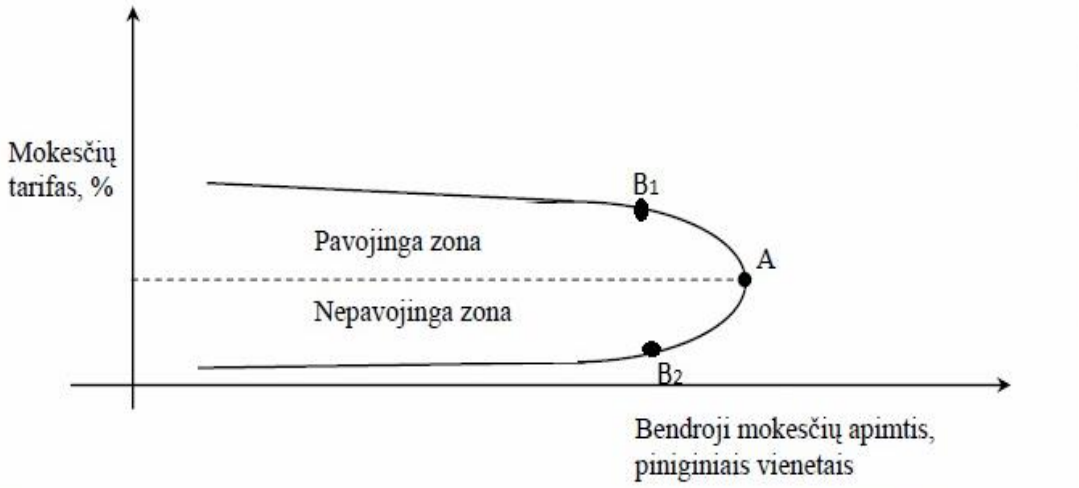
GPM tarifas	Taikymo laikotarpis
33 proc.	**2005/01/01 - 2006/06/30**
27 proc.	**2006/07/01 - 2007/12/31**
24 proc.	**2008/01/1 - 2008/12/31**
15 proc.	**2009/01/01 - iki šiol**

Šaltinis: parengta autoriaus

9 lentelėje matyti, jog GPM Lietuvoje buvo 4 skirtingų tarifų. Ilgiausiai taikomas - 15 proc. GPM tarifas, galime teigti, jog šio nustatyto dydžio mokesčio tarifas yra priimtiniausias ir surenkantis daugiausiai pajamų į valstybės biudžetą.

Pasak Tamašauskienės ir Žadvidaitė (2011) *„optimalų mokesčių tarifą analizavo Arthur Laffer, o jo garbei pavadinta Lafero kreivė rodo ryšį tarp mokesčių tarifo ir biudžeto pajamų, gaunamų iš mokesčių. Biudžeto surenkamos pajamos artėja nulio link, kai mokesčio tarifas artėja arba nulio, arba vieneto link. Mokesčio tarifo didinimas iki tam tikros ribos nors ir lėtėjančiais tempais, bet didina mokesčio gaunamas pajamas. Toliau didėjant mokesčio tarifui, mokesčio bazė mažėja. Egzistuoja toks taškas, kuriame biudžeto pajamos yra maksimalios. Per didelis pajamų mokesčio tarifas sumažina apmokestinimo bazę, gali padidinti mokesčio perteklinę naštą.*

Mokestinių pajamų elastingumą galima panaudoti darant išvadas, kaip keisis surenkamos pajamos (padidės arba sumažės), ribinį mokesčio tarifą padidinus 1 proc. Jei ribinį mokesčių tarifą padidinti 1 proc., mokestinės pajamos sumažės mažiau nei 1 proc., tai mokesčio keitimas padidins pajamas. Tačiau jei mokestinės pajamos sumažės daugiau nei 1 proc., tai mokesčio keitimas sumažins pajamas". (p. 45).

Šaltinis: Buškevičiūtė, 2007, p. 29

8 pav. Mokesčių tarifų ir mokestinių įplaukų priklausomybė (Laferto kreivė)

8 paveiksle matyti, kai mokesčio dydis didinamas iki tam tikros ribos, pajamos iš mokesčio surinkimo didėja, nors ir lėtėjančiais tempais. Taške A mokesčio įplaukos gaunamos didžiausios, toliau mokesčio tarifo didinimas mažina mokesčio pajamas, kadangi mokesčio mokėtojai ima slėpti pajamas. Taškuose B1 ir B2 įplaukos iš mokesčio gaunamos vienodos, nors mokesčio tarifai yra skirtingi. Pranašesnė mokestinė politika yra tokia, kuria norima surinkti kuo daugiau mokesčių esant mažesniam mokesčio tarifui, nei, kai jis didėja sparčiau, nei įplaukos.

Pasak Davulio (2009) *"mokesčio dydžio reguliavimas bene pagrindinis ekonomikos politikos svertas, mokesčiai yra viena iš priemonių, kuria galima reguliuoti užimtumo lygį šalyje*". (p. 44).

Sutinku su Davulio (2009) nuomone, jog Valstybė gali reguliuoti užimtumo lygį reguliuojant GPM dydį.

Paulauskas (2008) teigia, jog taikant proporcinio tarifo sistemą, kai sumažinami dideli ribiniai mokesčių tarifai ir atsisakoma mokesčių tarifų gradacijos, gyventojai renkasi daugiau dirbti ir vartoti, o įmonės didinti investicijas. To padarinys yra ūkio plėtra, kuri didina bendras biudžeto pajamas. Vis dėlto nustatyti priežastinį proporcinės mokesčių sistemos įtvirtinimo ir jo poveikio santykį yra beveik neįmanoma užduotis, nes tam trūksta empirinių duomenų. Ribinio didžiausio mokesčių tarifo, taikomo darbo užmokesčio pajamoms, sumažėjimas gali tiek padidinti, tiek sumažinti darbo pasiūlą. Darbuotojo bendros mokestinės naštos sumažėjimas leidžia išlaikyti tokias pat pajamas po mokesčių ir praleidžiant mažiau laiko darbe, kita vertus, kiekviena darbo valanda sukuria daugiau pajamų po mokesčių. Tačiau ekonomistai nurodo, kad darbo pasiūlos atsakas į atlyginimą po mokesčių yra

nedidelis, tačiau teigiamas, t. y. darbuotojai renkasi daugiau uždirbti, be to, tokie pakeitimai pritraukia daugiau mobilios darbo jėgos iš užsienio, kur darbo užmokestis apmokestinamas taikant progresinius tarifus. Proporcinės mokesčių sistemos poveikis vartojimui ir asmeninėms santaupoms taip pat yra nevienodas.

Daugelyje Europos šalių, ypač Skandinavijos šalyse, gyventojų pajamos yra apmokestinamos taikant progresinius mokesčius, gal jau artėja metas ir Lietuvoje įvesti progresinę GPM mokesčio apmokestinimo sistemą.

Pasak Novošinskienės (2013) keičiant mokesčius, apmokestinimo bazę, tarifus, lengvatas galima reguliuoti makroekonominius procesus valstybės norima linkme. Šalyje vykdoma mokesčių politika veikia mokesčių naštos dydį, neapskaitomos ekonomikos mastą, konkurencingumą bei mokesčių surinkimą. Fiskalinei mokesčių funkcijai būdingas prieštaravimas tarp mokesčių didinimo ir mokėtojų ribotos galimybės juos mokėti. Mokesčiai svarbūs ne tik valstybei, bet ir jų mokėtojams. Dideli mokesčiai neskatina kaupimo, taupymo, verslo plėtimo, o iš kitos pusės – dideli mokesčiai formuoja didesnes valstybės pajamas. Esant didesnėms pajamoms valstybė turėtų daugiau pinigų skirti ekonomikai. Padidėja ekonomikos augimo tempai, o kartu ir nacionalinės pajamos, todėl daugiau nacionalinių pajamų tenka mokesčiams. Iš kitos pusės – keičiant mokesčius galima veikti gamybą, o tuo pačiu ir ekonomiką, neišvengiant poveikio ir biudžetui.

Nemažai ekspertų kelia klausimą mokesčių dydis Lietuvoje nėra perkopęs prisotinimo taško, t.y. tokio tarifo dydžio prie kurio mokesčio pajamos yra didžiausios; didinant ar mažinant mokesčio dydį gaunamos pajamos mažėja. Tai paremta Lafero teorija, kuri sako, kad kai mokesčio dydis yra 0%, valstybės mokestinės pajamos bus 0. Tas pats rezultatas bus ir prie 100% mokesčio tarifo, nes nebus norinčių užsiimti apmokestinama veikla. Lafero kreivė (parodo mokestinių pajamų priklausomybę nuo mokesčio dydžio) demonstruoja kaip veikia 2 faktoriai: aritmetinis ir ekonominis. Aritmetinis faktorius sako, kad jei prie 1% mokesčio tarifo pajamos yra 0,3 mln. Eur, tai prie 2% - pajamos bus 2 mln. Eur. Ekonominis faktorius įvertina mokesčių įtaką asmenų ketinimams užsiimti apmokestinama veikla – mažesni mokesčiai skatina, didesni – atstumia. Dėl šių dviejų faktorių sąveikos galima situacija, kai didinant mokesčio tarifą, mokestinės pajamos mažėja, ir atvirkščiai – pajamos gali išaugti mokesčio tarifą sumažinus. (Ekonominės konsultacijos ir tyrimai, 2014, p. 65).

Mokestinės lengvatos atlieka labai didelį vaidmenį GPM mokestinėje politikoje, jomis siekiama palengvinti mažas pajamas gaunančių asmenų mokestinę naštą, tačiau kartais mokesčių lengvatos yra mokesčių sistemos problema, nes jomis pradeda naudotis ne tie asmenys, kuriems jos buvo skirtos.

Gyventojai linkę sukčiauti ir nedeklaruoti realių pajamų, todėl nėra surenkama didelė dalis GPM mokesčio. Gyventojams verčiantis veikla, kuriai reikalingas verslo liudijimas ar individualios veiklos pažyma, neretai mano jog jiems šis mokestis yra pernelyg didelis, tai skatina specialiai vengti šios mokesčio.

Gyventoju pajamų mokestis visose ES-15 valstybėse yra vienas pagrindinių mokesčių. Atlikus mokslinės literatūros analizę, galime teigti jog GPM surenkamas pajamas įtakoja gyventojų ir dirbančiųjų skaičius, mokesčio dydis, nedarbo lygis, vidutinis ir minimalus darbo užmokestis. Šie veiksniai yra susieti tarpusavyje ir ypatingai svarbūs surenkamoms pajamoms. Tarp ES-15 šalių dominuoja progresyvinė GPM apmokestinimo sistema. Progresine pajamų apmokestinimo sistema siekiama teisingiau paskirstyti mokesčių naštą, bei surinkti daugiau pajamų i biudžetą,

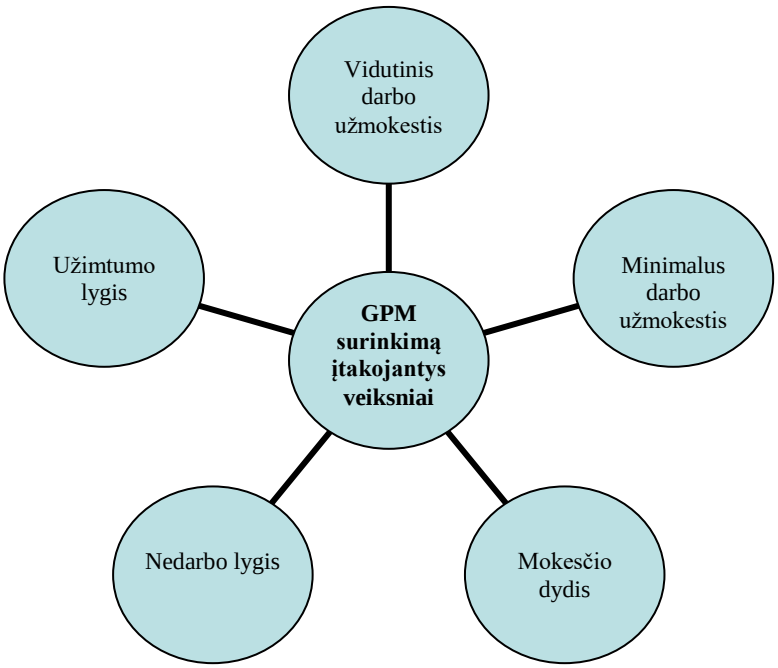
Lyginant Lietuvos ir kitų ES -14 šalių GPM apmokestinimo sistemas galima teigti, jog šios šalys yra skirtingos ekonominiu ir socialiniu lygiu. Tai įrodo didelis šio mokesčio tarifo dydžio skirtumas. Vienose valstybėse ta pati apmokestinimo sistema gali teigiamai veikti biudžeto pajamas, kitoje – neigiamai.

2. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO PAJAMAS LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIO TYRIMO METODIKA

Šioje magistro baigiamojo darbo dalyje bus nagrinėjami metodai, kuriais remiantis galime tirti, kurie veiksniai tiesiogiai įtakoja GPM pajamų surinkimą, ar tarp šių veiksnių yra tarpusavio priklausomybė.

2.1. Gyventojų pajamų mokesčio pajamų ir jas lemiančių veiksnių ryšio glaudumo nustatymo metodų parinkimas

Darbo tikslas – palyginti gyventojų pajamų mokesčio surinkimą ir jį lemiančius veiksnius Europos Sąjungos šalyse. Visų pirmą buvo atlikta **sistemine mokslinės literatūros analizė ir palyginimas**, buvo išskirtos šios pagrindinės priežastys įtakojančios GPM surinkimą:

Šaltinis: parengta autoriaus

9 pav. GPM surinkimą įtakojantys veiksniai

Visos šios priežastys yra ypatingai svarbios, tačiau kiekvienos šalies GPM įtakojančių veiksnių poveikio dydžio sąrašas gali išsidėstyti individualiai.

Literatūros šaltinių analizė. Mokslinės Literatūros analizė atlikta remiantis šiais etapais:

1. Šaltinių paieška;
2. Pagrindinių šaltinių pasirinkimas;
3. Šaltinio kokybės įvertinimas;
4. Esminės informacijos išgavimas;
5. Žinių apibendrinimas (sintezė) ir pateikimas.

Statistinių duomenų analizė. Statistinių duomenų analizė atlikta remiantis šiais etapais:

1. Analizuojamos informacijos paieška;
2. Šaltinio kokybės įvertinimas;
3. Duomenų apibendrinimas;
4. Grafinis vaizdavimas.

Lyginamoji analizė. Lyginamosios analizės metu yra atliekama dviejų ar didesnio skaičiaus objektų (atvejų arba stebėjimo vienetų) požymių (charakteristikų) reikšmių (variantų) gretinimas. Šios analizės tikslas yra paaiškinti, kaip vienas kintamasis yra susijęs/priklausomas nuo kito kintamojo.

Lyginamoji analizė yra geriausios praktikos siekimas – šios analizės privalumas, jog galima palyginti labai skirtingas šalis su labai stipriomis valstybėmis ir atskleisti dėl kokių veiksnių pasiekiama gerų GPM surinkimo rezultatų.

Šios analizės pagalba, buvo lyginami veiksnių dydžiai, įtakojantys GPM surinkimą, tarp ES-15 šalių 2010 -2014 m. laikotarpiu. Šie dydžiai yra labai skirtingi, kadangi ne visų pasirinktų šalių ekonominė situacija yra vienoda. GPM surenkamos pajamos sudaro ženklią dalį BVP tarp ES-15 šalių, kuriuose šis dydis svyruoja 3-13 proc. intervale. Atlikta palyginamoji analizė pavaizduota grafiškai.

Buvo analizuojama gyventojų, dirbančiųjų ir bedarbių skaičius palyginamoji analizė tarp ES-15 šalių. Tai pat atlikta nedarbo lygio, GPM tarifo, surenkamų šio mokesčio pajamų, vidutinio ir minimalaus metinio bruto darbo užmokesčio analizė tarp ES-15 šalių ir pavaizduosiu grafiškai.

Šiuo metodu, galime palyginti ir veiksnių priklausomybė vienas kito atžvilgiu, augant minimaliam darbo užmokesčiui, didėja ir vidutinis darbo užmokestis.

Visų analizuotų veiksnių, įtakojančių GPM surinkimą, pokyčiai tarp 2010 ir 2014 m. pavaizduoti grafiškai.

2.2. Gyventojų pajamų mokesčio pajamų ir jas lemiančių veiksnių tarpusavio priklausomybės nustatymo metodų parinkimas

GPM surenkamų pajamų priklausomybės nuo veiksnių įtakojančių šio mokesčio surinkimą koreliacinė analizė.

Koreliacinė-regresinė analizė buvo atlikta remiantis sudaryta skaičiavimo metodika (žr. 1 priedą).

Šios analizės tikslas nustatyti, ar egzistuoja koreliacinis ryšys tarp nagrinėjamų veiksnių: GPM surenkamos pajamos (Y), gyventojų skaičius (X_1), dirbančiųjų skaičius (X_2), bedarbių skaičius (X_3), vidutinis metinis bruto darbo užmokestis (X_4), minimalus metinis bruto darbo užmokestis (X_5).

Ryšiui tarp šių veiksnių nustatyti buvo sudarytos regresijos lygtys, kuriose ryšio stiprumas tarp veiksnių nustatomas ryšio glaudumo rodikliais – **koreliacijos koeficientu** ir **determinacijos koeficientu**.

Visų pirma buvo apskaičiuotas **Pirsono koreliacijos koeficientas** naudojant SPSS 17 programinį paketa. Tai tiesinės koreliacijos koeficientas.

Pasak Bilevičienės ir Jonušausko (2010) *„duomenys apibūdinantys tiriamąjį objektą, dažnai būna susiję tarpusavyje arba priklauso vieni nuo kitų. Tokiu ryšius galime nustatyti tik su tam tikra tikimybe. Statistinio ryšio (koreliacijos) stiprumą galime įvertinti koreliacijos koeficientais"* (p.165). Koreliacijos koeficientas neparodo, kuris kintamasis yra priežastis, o kuris pasekmė. Jis tik nustato, ar kintamųjų kitimas yra susietas. Jei galima nustatyti, kad vieno kintamojo kitimas veikia kitus kintamuosius, šis kintamasis vadinamas nepriklausomuoju. Kintamieji, kurie mūsų nuomone, kinta veikiant nepriklausomiesiems kintamiesiems, vadinami priklausomaisiais. Tai gali numatyti tyrėjas, analizuodamas logiškai nagrinėjamo proceso veiksnius.

Pirsono koreliacijos koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$r = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{[\sum (x - \bar{x})^2][\sum (y - \bar{y})^2]}}; \qquad (4)$$

Čia: r = imties koreliacijos koeficientas;

x = nepriklausomo kintamojo reikšmė;

y = priklausomo kintamojo reikšme.

Pirsono koreliacijos koeficientas matuoja kiekybinių kintamųjų tiesinio ryšio stiprumą Koreliacinio ryšio stiprumui nustatyti naudojami intervalai.

10 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmių intervalai

Koreliacijos koeficiento (r reikšmės) vertinimas	
r reikšmė	Vertinimas
0,00–0,19	Labai silpnas tarpusavio ryšys
0,20–0,39	Silpnas ryšys
0,40–0,69	Vidutinis ryšys
0,70–0,89	Stiprus ryšys
0,90–1,00	Labai stiprus tarpusavio ryšys

Šaltinis: Kasiulevičius, Denapienė, 2008, p.179.

Koreliacijos koeficiento kitimo ribos yra nuo -1 iki +1. Kuo šio koeficiento reikšmė artimesnė 1, tuo ryšys stipresnis. Jeigu r teigiamos - egzistuoja tiesioginė priklausomybė, jeigu r neigiamas - atvirkštinė priklausomybė.

Buvo apskaičiuoti koreliacijos koeficientai visų ES-15 šalių ir kiekvienos šalies. Rezultatai skiriasi, kiekviena ES-15 šalis turi savitus veiksnius, kurie stipriau įtakoja GPM surenkamas pajamas. Buvo išskirtos ir sugrupuotos priežastis pagal poveikio stiprumą.

Determinacijos koeficientas *(R kvadratas)* Tai svarbiausia modelio tikimo duomenims charakteristika, kuri privaloma visuose regresijos modelių aprašymuose.

Šis koeficientas parodo, kuri vieno požymio bendro kitimo dalis gali būti paaiškinta kito požymio reikšmių kitimu. Šio koeficientas apskaičiuotas naudojant SPSS 17 programinį paketa.

Determinacijos koeficientą galima apskaičiuoti, kvadratu pakėlus koreliacijos koeficientą

$$r^2 = (r)^2; \qquad (5)$$

Čia: r^2 = determinacijos koeficientas;

r = koreliacijos koeficientas.

„Labai apytikslė R^2 interpretacija, padedanti geriau suvokti jo prasmę, yra tokia – kiek procentų Y *elgesio paaiškina kintamųjų* X, Z, W *elgesys. Determinacijos koeficientas įgyja reikšmes iš intervalo [0, 1]. Kuo koeficiento reikšmė didesnė, tuo modelis geriau tinka duomenims. Blogai, kai R2 <0,20".* (Lietuvos HSM duomenų archyvas, 2016)

Koreguotas Determinacijos koeficientas. Kuo koreguotas determinacijos koeficientas yra didesnis, tuo geriau reikšmes aprašo regresijos modelyje esančių nepriklausomų kintamųjų elgesys.

Koreguotas determinacijos koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$\overline{R}^2 = 1 - \frac{n-1}{n-k-1}(1-R^2); \qquad (6)$$

Čia: r^2 = determinacijos koeficientas;

n = imties dydis;

k = nepriklausomų kintamųjų kiekis modelyje.

Tiesinė regresinė analizė. Apskaičiavus koreliacijos koeficientą, nustatomas ryšių egzistavimas, tačiau negalime nustatyto ryšio dėsnio. Kintamųjų ryšiu apibūdinti ir prognozuoti taikomi regresijos modeliai. Regresinės analizės prognozės yra kiekybinės - regresijos funkcija aprašoma tiriamojo kintamojo priklausomybė nuo kito kintamojo reikšmių kitimo.

Tiesinės regresijos modelis nustato kiekybinių kintamųjų tiesinę priklausomybę.

Pasitelkus šį metodą, turime puikią galimybę atlikti tyrimą - sudaryti formulę parodančia kiek GPM pajamų galime surinkti esant tam tikriems dydžiams. Tai ypatingai svarbu, kadangi galime prognozuoti ir paskaičiuoti jeigu norime surinkti 1 mln. Eur pajamų, kiek turėtų padaugėti gyventojų, dirbančiųjų skaičius ar darbo užmokestis.

Daugialypės tiesinės regresijos lygtis sudaroma pagal formulę:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \ldots\ldots + \beta_K X_K; \qquad (7)$$

Čia: y = priklausomo kintamojo reikšme;

x = nepriklausomo kintamojo reikšmė;

β_0 = ilgio atkarpa (intercept) kurią tiesė atkerta Y ašyje;

β = funkcijos koeficientai nuolydžiu (slope).

Pirmame etape buvo analizuojami individualūs veiksniai įtakojantys GPM pajamų surinkimą bei nustatytas ryšio stiprumas su gyventoju pajamų mokesčio įplaukomis, pavaizduota imčių sklaidos diagrama ir šių duomenų regresijos tiesė:

- Gyventojų skaičius;
- Darbuotojų skaičius;
- Bedarbių skaičius;
- Vidutinis metinis bruto darbo užmokestis;
- Minimalus metinis bruto darbo užmokestis.

Regresijos lygtims skaičiuoti pasitelktas bedarbių skaičius, vietoj nedarbo lygio, kadangi visi kintamieji pateikti tūkstančiais.

Sekančiame darbo etape bus sudaromas daugialypės regresijos modelis, panaudojant visus kintamuosius (X_1;X_2;X_3;X_4;X_5), kadangi visi analizuoti veiksniai yra ypatingai svarbūs GPM mokesčio surinkime

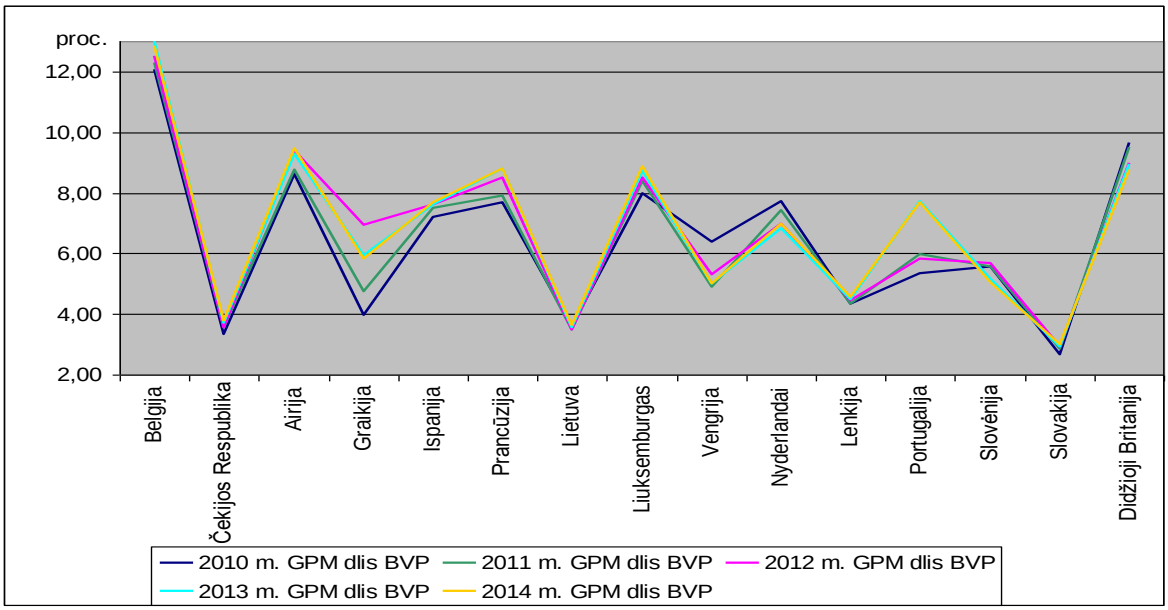
3. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SURINKIMĄ LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ PALYGINAMOJI ANALIZĖ EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE

Gyventojų pajamų mokestis ES-15 šalyse yra vienas iš pagrindinių mokesčių. Galima teigti, kad visose ES-15 valstybėse gyventojų pajamų apmokestinimas labai panašus. Skiriasi tik mokestinių lengvatų rūšys. Akivaizdu, jog daugumoje ES-15 dominuoja progresyvinė GPM apmokestinimo sistema.

Šiame skyriuje norėčiau atkleisti priežastis ir pavaizduoti veiksnių priklausomybę įtakojančių GPM surinkimą.

3.1. Gyventojų pajamų mokesčio surinkimą lemiančių veiksnių analizė Europos Sąjungos šalyse

GPM dalis BVP tarp ES-15 šalių pateikti 10 paveiksle. Duomenys pateikti 2 priede.

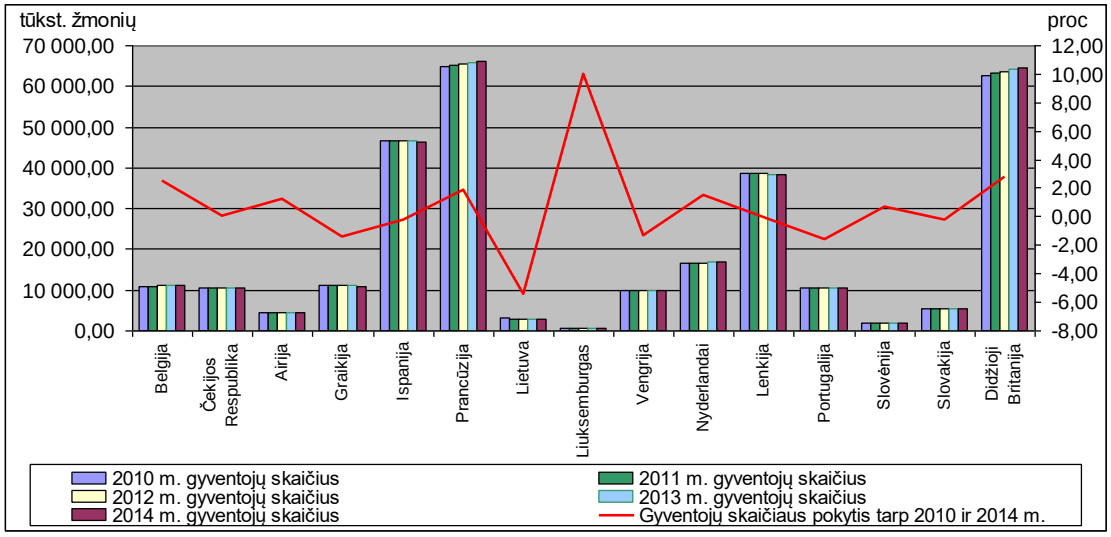

Šaltinis: Eurostat statistical information, 2015

10 pav. 2010-2014 m. GPM dalies bendrajame vidaus produkte pokyčiai tarp ES-15

Paveiksle matyti, jog gyventojų pajamų mokestis didžiausią BVP dalį sudaro Belgijoje, mažiausią - Lietuvoje (analizuojamu laikotarpiu bendra BVP dalis - 23,8 proc.). Toki didelį pasiskirstymą tarp ES-15 šalių įtakoja analizuojami veiksniai: nedarbo lygis, dirbančiųjų skaičius, minimalus ir vidutinis darbo užmokestis, GPM tarifas. Belgijoje maksimalus GPM tarifo dydis yra 50 proc., Lietuvoje - 15 proc.

Gyventojų pajamų mokestį moka asmenys gaunantys pajamų. Populiacija - ypatingai svarbus veiksnys įtakojantis GPM surinkimą, kadangi kiekvienas gyventojas yra potencialus mokesčių mokėtojas. Todėl pravartu išnagrinėti gyventojų skaičiaus pokyčius tarp ES-15 šalių, kurie pateikti 11 paveiksle. Duomenys pateikti 3 priede.

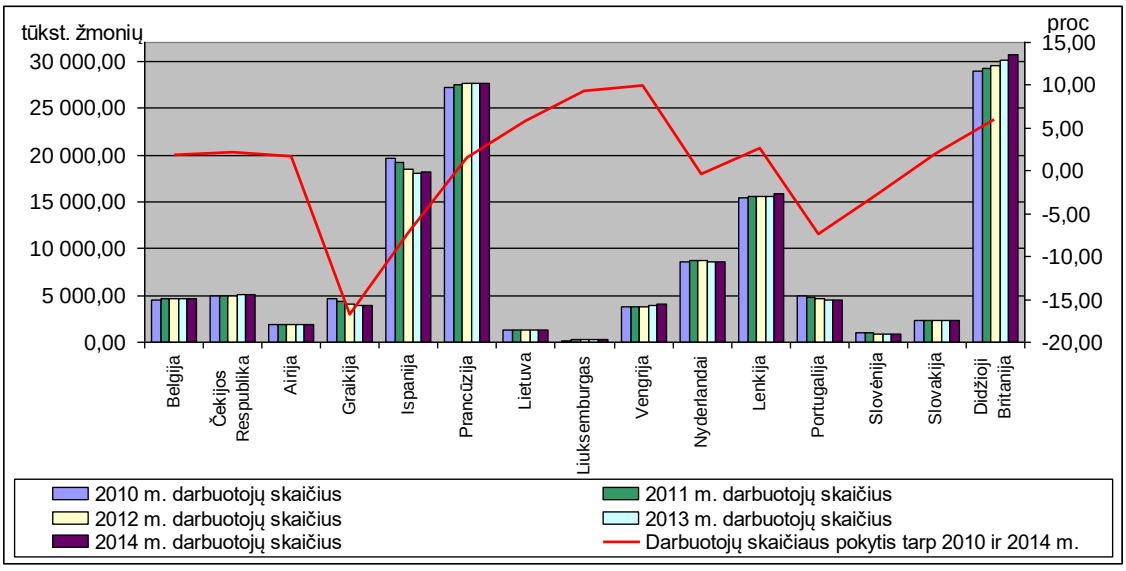

Šaltinis: Eurostat statistical information, 2015

11 pav. 2010-2014 m. gyventojų skaičiaus pokyčiai tarp ES-15

Paveiksle matyti, jog analizuojamu laikotarpiu populiacijos pokyčiai nebuvo dideli. Didžiausia populiacija tarp analizuojamų ES- 15 šalių buvo Prancūzijoje (661 690 00), mažiausia - Liuksemburge (558 000). Daugelyje šalių gyventojų skaičius didėjo. Lyginant 2010 ir 2014 m. duomenis daugiausiai gyventojų padaugėjo - Liuksemburge 10,01 proc. punkto, daugiausiai gyventojų sumažėjo - Lietuvoje 5,44 proc. punkto. Ženklų sumažėjimą įtakojo gyventojų migracija. Mažiausiai pakitimų užfiksuota Čekijos Respublikoje, Ispanijoje, Lenkijoje ir Slovakijoje. Šiose šalyse gyventojų skaičius išliko beveik nepakitęs - iki 0,21 proc. punkto. Bendras ES-15 šalių populiacijos padidėjimas 0,95 proc. punkto arba 282 193 0 naujų gyventojų.

Tyrimai rodo, jog gyventojų skaičius tiesiogiai įtakoja dirbančiųjų skaičių, kiekvienas darbuotojas yra mokesčių mokėtojas, tad pravartu išnagrinėti darbuotojų skaičiaus pokyčius tarp ES-15 šalių, kurie pateikti 12 paveiksle. Duomenys pateikti 4 priede.

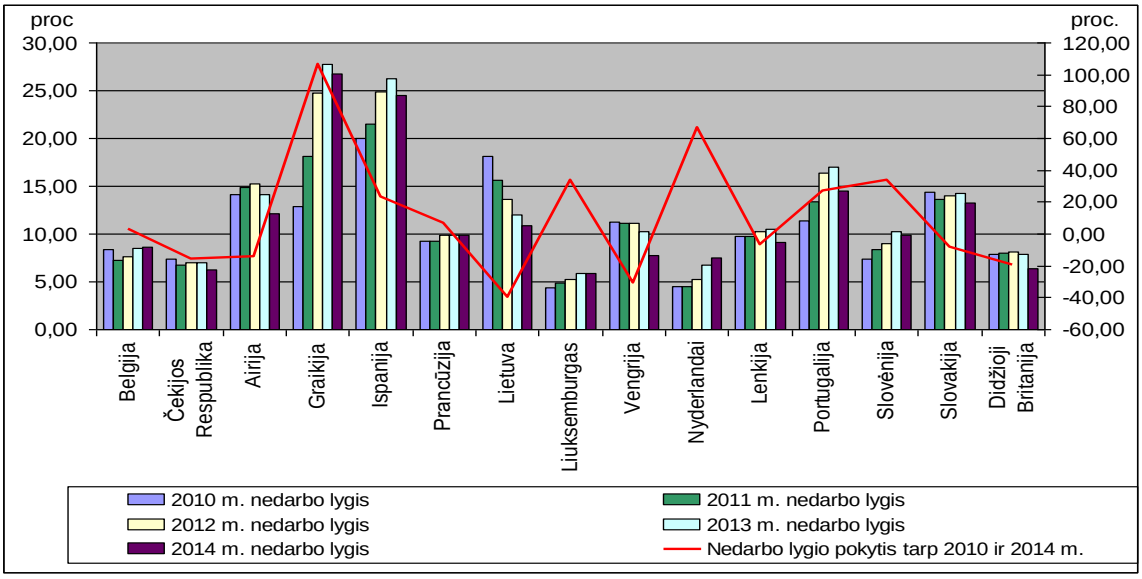

Šaltinis: Eurostat statistical information, 2015

12 pav. 2010-2014 m. darbuotojų skaičiaus pokyčiai tarp ES-15

Atlikta analizė rodo, jog darbuotojų skaičius tiesiogiai priklauso nuo nedarbo lygio, tad Graikijoje ir Ispanijoje darbuotojų skaičius stipriai sumažėjo. Lyginant 2010 ir 2014 m. darbuotojų skaičiaus dydžius, Graikijoje sumažėjo - 16,88 proc., Ispanijoje - 7,28 proc. Lyginant Ispanijos 2013 ir 2014 m. darbuotojų skaičių - galime pastebėti pozityvių pokyčių, kadangi darbuotojų skaičius pradėjo didėti - 1,26 proc. Bendras ES-15 darbuotojų skaičius 2010-2014 m. laikotarpiu padidėjo 0,45 proc. punkto (579 000 naujų darbuotojų). Darbuotojų skaičius kai kuriuose šalyse padidėjo - Vengrijoje - 9,87, Liuksemburge - 9,22, Didžiojoje Britanijoje - 5,88, Lietuvoje - 5,73 proc. punkto. Tarp ES-15 šalių analizuojamu laikotarpiu daugiausia dirbančiųjų buvo Didžiojoje Britanijoje (307 230 00 žmonių), mažiausiai - Liuksemburge (238 000 žmonių). Paveiksle matyti, jog šalis turinti daugiausiai gyventojų ne visuomet turi daugiausiai dirbančiųjų. Bendras ES-15 darbuotojų skaičius padidėjo 0,45 proc. punkto (arba 579 000 naujų darbuotojų).

Nedarbas yra nuostolingas ne tik gyventojams, bet ir valstybei, kadangi nesukuriama pridėtinė vertė, biudžetas netenkama pajamų, tad pravartu išnagrinėti nedarbo lygio pokyčius tarp ES-15 šalių, kurie pateikti 13 paveiksle. Duomenys pateikti 5 priede.

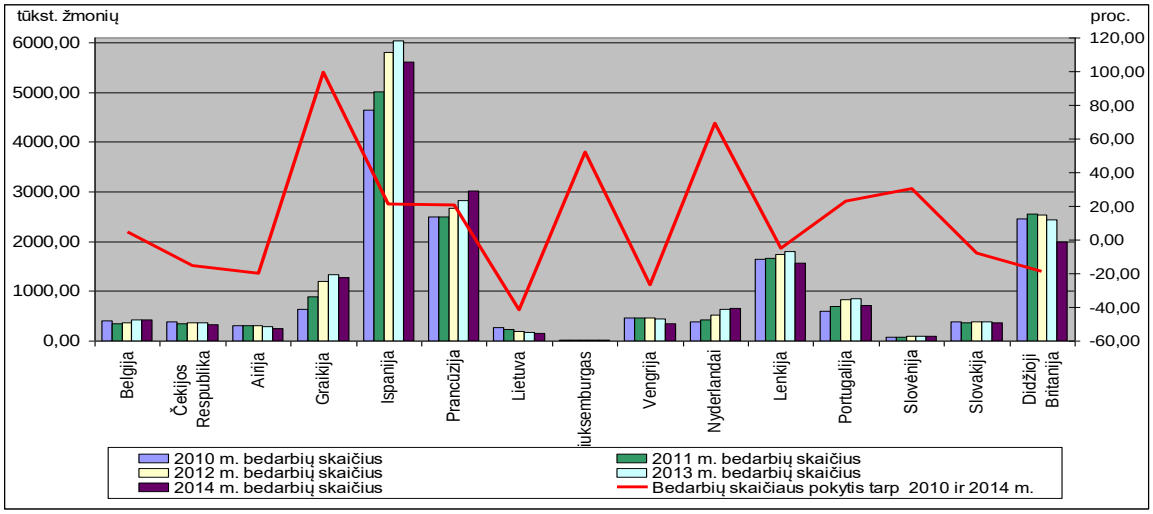

Šaltinis: Organisation for Economic Co-operation and Development statistical information, 2015; Eurostat statistical information, 2015

13 pav. 2010-2014 m. nedarbo lygio pokyčiai tarp ES-15

13 paveiksle matyti, jog nedarbo lygis tarp ES-15 šalių 2010 - 2014 m. laikotarpiu buvo nepastovus, vidutinis nedarbo lygis buvo 11,54 proc. punkto. Šio rodiklio padidėjimui įtakos turėjo blogėjanti Graikijos ekonominė situacija. Ispanija pasitraukia iš krizės, kurią 2008-aisiais sukėlė griūtis nekilnojamojo turto rinkoje. Ispanijoje ypatingai aukštas nedarbas dominuoja jaunimo tarpe. Lyginant 2010 ir 2014 m. nedarbo lygio rodiklį, Graikijoje padidėjo 106,87; Nyderlanduose - 66,88 proc. punkto. Kai kuriuose šalyse šis rodiklis analizuojamu laikotarpiu mažėjo - Lietuvoje 39,68 proc. punkto. Tyrimai rodo, jog Lietuvos ekonominė situacija ženkliai gerėja po įvykusios ekonominės krizės.

Nedarbas – viena aktualiausių problemų daugelyje šalių, kadangi kuo mažiau dirbančiųjų, tuo mažiau įplaukų surenkama į valstybės biudžetą, tad pravartu išnagrinėti bedarbių skaičiaus pokyčius tarp ES-15 šalių, kurie pateikti 14 paveiksle. Duomenys pateikti 6 priede.

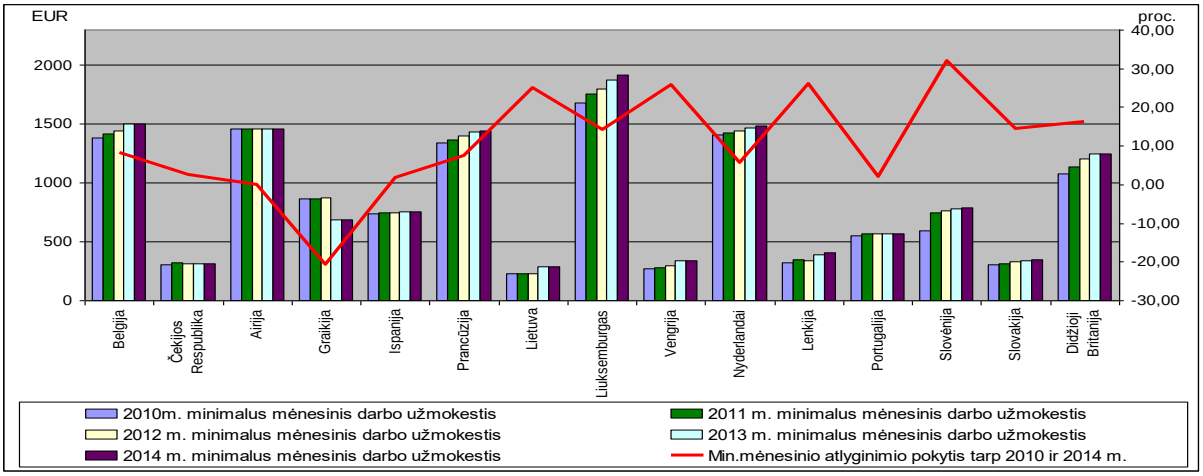

Šaltinis: Eurostat statistical information, 2015

14 pav. 2010-2014 m. bedarbių skaičiaus pokyčiai tarp ES-15

Paveiksle matyti, jog tarp ES-15 šalių 2010 - 2014 m. laikotarpiu daugiausiai bedarbių buvo Ispanijoje, kadangi šioje šalyje yra didelis nedarbo lygis, net 24,56 proc. Mažiausias bedarbių skaičius buvo Liuksemburge. Lyginant bedarbių skaičiaus pokyčius 2010 - 2014 m. laikotarpiu, didžiausias bedarbių skaičiaus augimas buvo Graikijoje, net 99,32 proc. punkto. Galima teigti, jog tai įtakojo šalies ekonominė situacija. Liuksemburge bedarbių augimo tempas buvo ypatingai didelis - 51,99 proc. punkto. Analizuojamu laikotarpiu tarp ES-15, Lietuvoje užfiksuotas didžiausias bedarbių skaičiaus mažėjimas, net 41,56 pro. punkto. Galime manyti, jog tai įtakojo didelė Lietuvių migracija. Bendras ES-15 bedarbių skaičius padidėjo net 10,81 proc. punkto.

Minimalaus darbo užmokesčio pokyčiai tarp ES-15 šalių pateikti 15 paveiksle. Duomenys pateikti 7 priede.

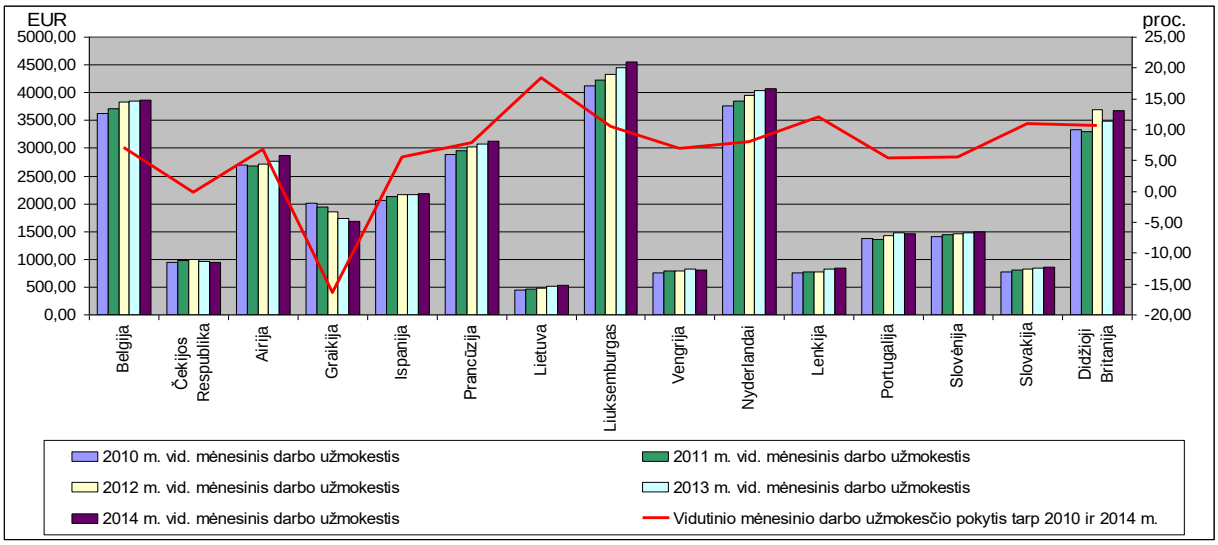

Šaltinis: Eurostat statistical information, 2015

15 pav. 2010-2014 m. minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio pokyčiai tarp ES-15

Paveiksle matyti, jog Lietuvoje minimalus darbo užmokestis buvo mažiausias analizuojamu laikotarpiu. MMA tarp ES-15 šalių yra labai skirtingas, mažiausio ir didžiausio dydžio skirtumas didesnis negu 8 kartus. Analizuojamu laikotarpiu minimalus darbo užmokestis mažėjo tik Graikijoje. Lyginant 2010 ir 2014 m. duomenis MMA sumažėjo net 20,75 proc. punkto. Tai įtakojo komplikuota ir nestabili Graikijos ekonominė padėtis, buvo mažinamos išmokos gyventojams, pensijos ir darbo užmokestis. Nurodytu laikotarpiu MDU labiausiai didėjo Slovėnijoje - 32,09 proc. punkto. Didžiausias minimalus darbo užmokestis analizuojamu laikotarpiu tarp ES-15 šalių buvo Liuksemburge. Vidutinis MMA tarp ES-15 2014 m. buvo 920 Eur.

Darbo autoriaus nuomone vidutinis darbo užmokestis - pagrindinė priežastis įtakojanti GPM surinkimą, tad pravartu išnagrinėti vidutinio darbo užmokesčio pokyčius tarp ES-15 šalių, kurie pateikti 16 paveiksle. Duomenys pateikti 8 priede.

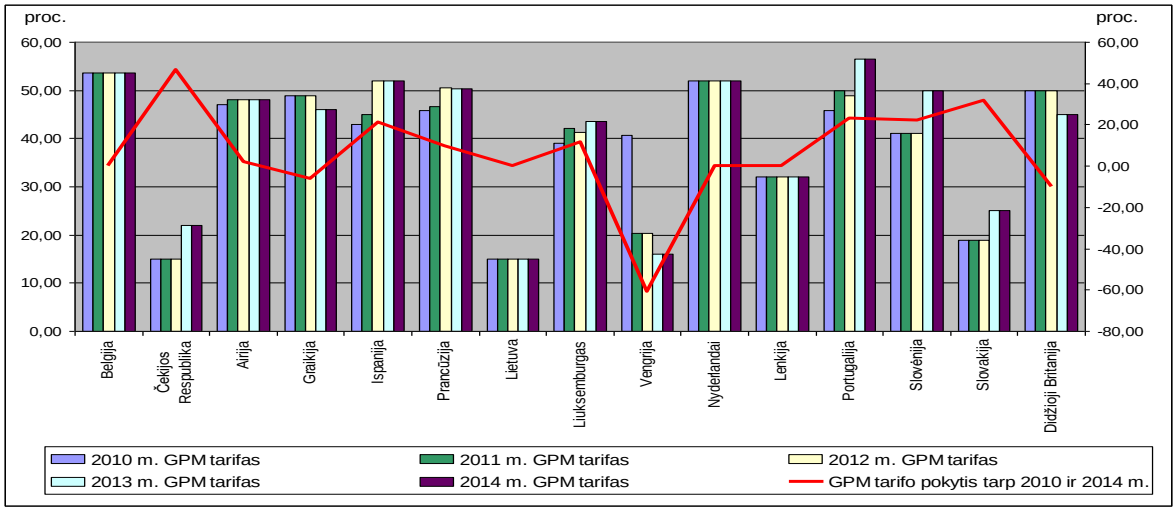

Šaltinis: Eurostat statistical information, 2015

16 pav. 2010-2014 m. vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokyčiai tarp ES-15

Paveiksle pateikta informacija labai artima MMA duomenims. VDU tarp ES-15 šalių labai skirtingas, Lietuvos ir Liuksemburgo vidutinio darbo užmokesčio skirtumas didesnis, negu 8,5 karto. Mažiausias vidutinis bruto darbo užmokestis analizuojamu laikotarpiu buvo Lietuvoje, didžiausias - Liuksemburge. VDU labiausiai didėjo Lietuvoje, lyginant 2010 ir 2014 m. duomenis, VDU padidėjo net 18,35 proc. punkto. Visai kitokia situacija buvo Graikijoje - rodiklis sumažėjo 16,51 proc. punkto. Graikijoje maksimalus šio rodiklio sumažėjimas užfiksuotas 2012-2013 m. laikotarpiu. Galima teigti jog šiuo laikotarpiu įvyko Graikijos ekonomikos lūžio taškas, buvo imtasi įvairių priemonių sumažinti šalies išlaidas. VDU tarp ES-15 2014 m. buvo 2197 Eur.

Maksimalūs GPM tarifai yra labai skirtingi ES šalyse, kadangi dominuoja progresyvinė GPM apmokestinimo sistema. Pravartu išnagrinėti GPM pokyčius tarp ES-15 šalių, kurie pateikti 17 paveiksle. Duomenys pateikti 9 priede.

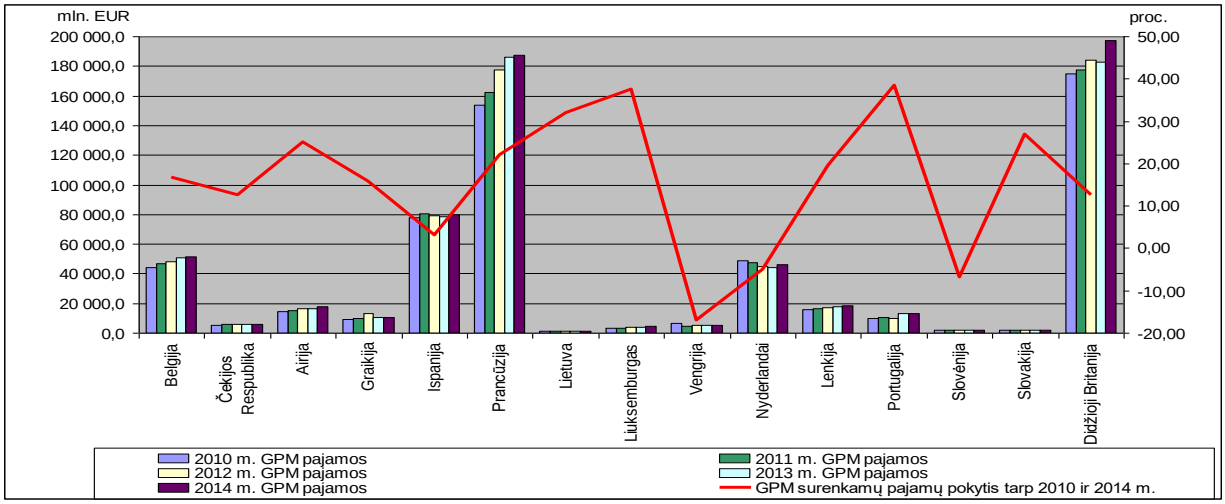

Šaltinis: Eurostat statistical book, 2014, p. 50-240.

17 pav. 2010-2014 m. GPM tarifų pokyčiai tarp ES-15

Paveiksle matyti, jog GPM tarifai tarp ES-15 yra labai skirtingi, vidutinis maksimalus GPM tarifas tarp ES-15 šalių 2014 m. buvo 40,47 proc. Aukščiausias GPM tarifas 2014 m. buvo Portugalijoje (56,5 proc.) , mažiausias - Lietuvoje (15 proc.). 2010 - 2014 m. laikotarpiu GPM tarifas labiausiai didėjo Čekijos Respublikoje (46,67 proc. punkto), labiausiai mažėjo - Vengrijoje (60,59 proc. punkto). Lietuvoje, Belgijoje, Nyderlanduose ir Lenkijoje analizuojamu laikotarpiu GPM tarifas buvo pastovus ir nekito. Tarp ES-15 vyrauja progresyvinė GPM apmokestinimo sistema. Kalbant apie mažą gyventojų pajamų mokesčių tarifą Lietuvoje, užmirštama, kad darbuotojas ir darbdavys moka neproporcingai dideles įmokas Sodrai, kurios yra ne kas, kita kaip tiesioginis dirbančiųjų apmokestinimas. Įvertinus visus darbdavio ir darbuotoju mokamus mokesčius, paaiškėja, kad Lietuva yra viena labiausiai dirbančiuosius apmokestinanti valstybė tarp ES.

GPM surenkamos pajamos atspindi visų analizuotų veiksnių, įtakojančių GPM surinkimą, tarpusavio sąveiką. GPM pajamų pokyčiai tarp ES-15 šalių pateikti 18 paveiksle. Duomenys pateikti 10 priede.

Šaltinis: Eurostat statistical information, 2015; Bourgeais, 2016, p. 4; Rodríguez, 2014, p. 43

18 pav. 2010-2014 m. GPM pajamų pokyčiai tarp ES-15

Paveiksle matyti, jog analizuojamu laikotarpiu GPM pajamų daugiausiai surenkama Didžiojoje Britanijoje. Darbo autorius mano, jog tai tiesiogiai įtakoja didžiausias dirbančiųjų skaičius tarp ES-15 šalių. Daugelyje ES-15 šalių GPM surenkamos pajamos didėjo. Mažėjo tik Vengrijoje, Nyderlanduose ir Slovėnijoje. Vidutinis pokytis tarp 2010 ir 2014 m. - 15,56 proc. punkto. Tai įtakoja pagrindinių GPM surinkimą įtakojančių veiksnių tarpusavio glaudus ryšys: dirbančiųjų asmenų skaičius; vidutinis mėnesinis darbo užmokestis; neapmokestinamųjų pajamų dydis; gyventojų pajamų mokesčio tarifas.

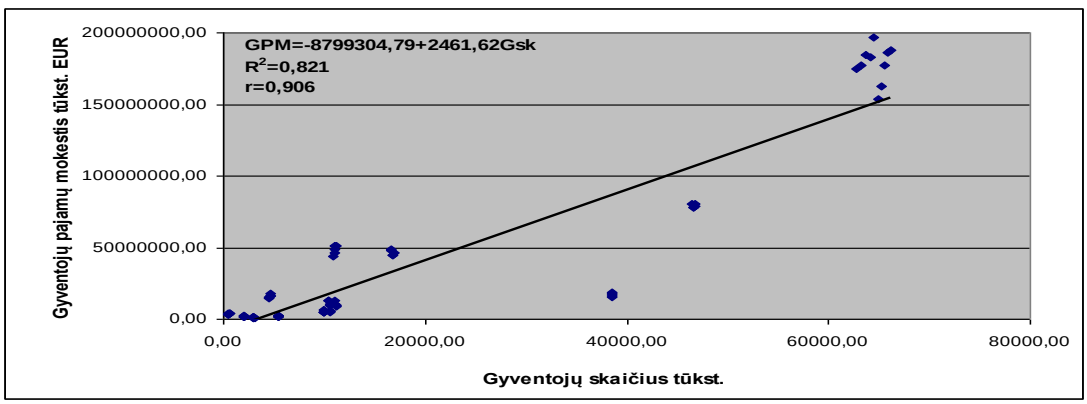
Lietuvoje, Liuksemburge ir Portugalijoje analizuojamas rodiklis tarp ES-15 šalių didėjo labiausiai. Tai įtakojo padidėjęs minimalus ir vidutinis darbo užmokestis. Graikijoje šis rodiklis 2012 - 2014 m. laikotarpiu sumažėjo 21,69 proc. punkto. Tai įtakojo Graikijos ekonominės padėties blogėjimas.

Atlikus palyginamąją duomenų analizę, galime teigti, jog gyventojų pajamų mokestis didžiausią BVP dalį sudaro Belgijoje, mažiausią - Lietuvoje. Didžiausia populiacija tarp analizuojamų ES- 15 šalių yra Prancūzijoje, mažiausia - Liuksemburge. Daugelyje ES-15 šalių gyventojų skaičius didėjo. Bendras ES-15 darbuotojų skaičius 2010-2014 m. laikotarpiu padidėjo 0,45 proc. punkto. Vidutinis nedarbo lygis 2014 m. tarp analizuojamų šalių buvo 11,54 proc. 2010-2014 m. laikotarpiu daugiausiai bedarbių buvo Ispanijoje. Lietuvoje minimalus ir vidutinis darbo užmokestis analizuojamu laikotarpiu buvo mažiausias tarp ES-15 šalių, didžiausias - Liuksemburge. Analizuojamu laikotarpiu daugiausiai GPM pajamų surinkta Didžiojoje Britanijoje. Aukščiausias GPM tarifas 2014 m. buvo Portugalijoje, mažiausias - Lietuvoje.

2.2. Gyventojų pajamų mokesčio pokytį įtakojančių veiksnių koreliacinė - regresinė analizė

Atliekant regresinę analizę galime nustatyti priklausomybę tarp atsitiktinių dydžių. Regresinė analizė leidžia prognozuoti - kaip pakeitus vieną iš kintamųjų galima įtakoti kitą kintamąjį.

Gyventojų pajamų mokesčio mokestiniu pajamų priklausomybė nuo gyventojų skaičiaus pateikta 19 paveiksle. Duomenys pateikti 11 priede.

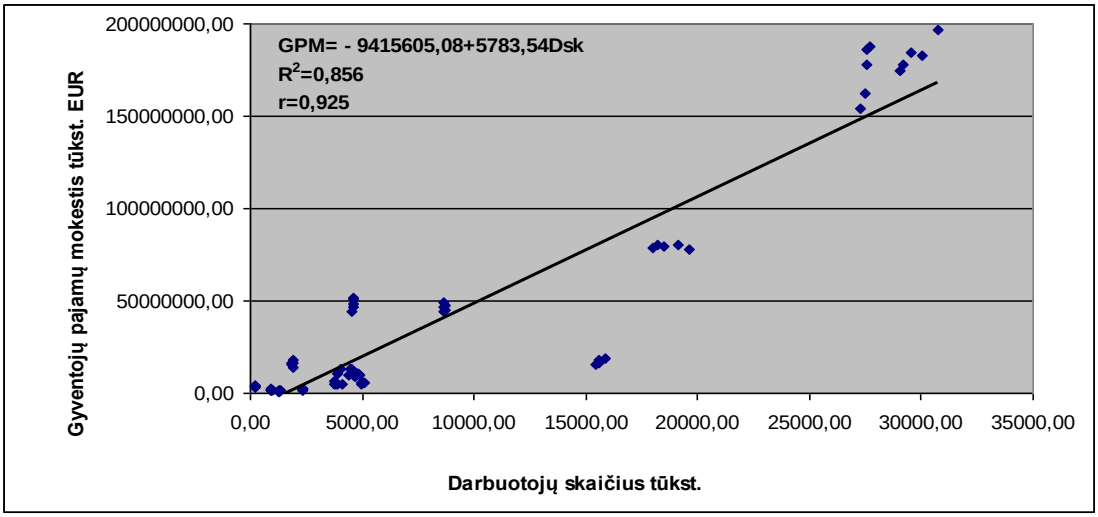
Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

19 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir gyventojų skaičiaus duomenų sklaidos laukas ir regresijos tiesė

Remiantis 19 paveiksle pateikta regresijos lygtimi, galima teigti, kad egzistuoja labai stiprus teigiamas ryšys tarp lėšų surenkamų į valstybių biudžetus ir gyventoju skaičiaus (Pirsono koreliacijos koeficientas r = 0,906; determinacijos koeficientas R2 = 0,821).

Apibendrinant galima teigti, kad gyventojų skaičius labai stipriai įtakoja GPM surinkimą.

Gyventojų pajamų mokesčio mokestiniu pajamų priklausomybė nuo dirbančiųjų skaičiaus pateikta 20 paveiksle. Duomenys pateikti 11 priede.

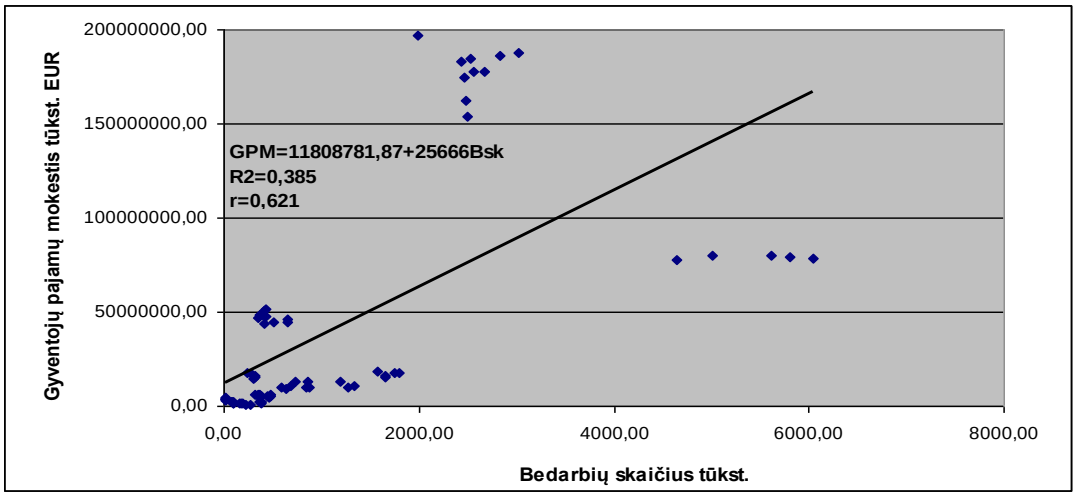
Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

20 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir dirbančiųjų skaičiaus duomenų sklaidos laukas ir regresijos tiesė

Remiantis 20 paveiksle pateikta regresijos lygtimi, galima teigti, kad egzistuoja labai stiprus teigiamas ryšys tarp lėšų surenkamų į valstybių biudžetus ir dirbančiųjų skaičiaus (Pirsono koreliacijos koeficientas r = 0,925; determinacijos koeficientas R2 = 0,856).

Apibendrinant galima teigti, kad dirbančiųjų skaičius labai stipriai įtakoja GPM surinkimą.

Gyventojų pajamų mokesčio mokestiniu pajamų priklausomybė nuo bedarbių skaičiaus pateikta 21 paveiksle. Duomenys pateikti 11 priede.

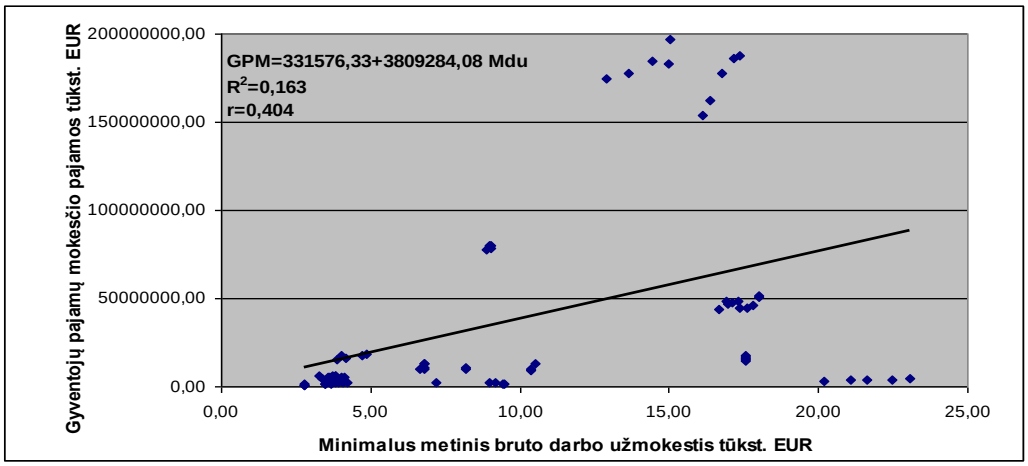
Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

21 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir bedarbių skaičiaus duomenų sklaidos laukas ir regresijos tiesė

Remiantis 21 paveiksle pateikta regresijos lygtimi, galima teigti, kad egzistuoja vidutinio stiprumo teigiamas ryšys tarp lėšų surenkamų į valstybių biudžetus ir bedarbių skaičiaus (Pirsono koreliacijos koeficientas r = 0,621; determinacijos koeficientas R2 = 0,385).

Apibendrinant galima teigti, kad bedarbių skaičius vidutiniškai įtakoja GPM surinkimą.

Gyventojų pajamų mokesčio mokestiniu pajamų priklausomybė nuo minimalaus metinio bruto darbo užmokesčio pateikta 22 paveiksle. Duomenys pateikti 11 priede.

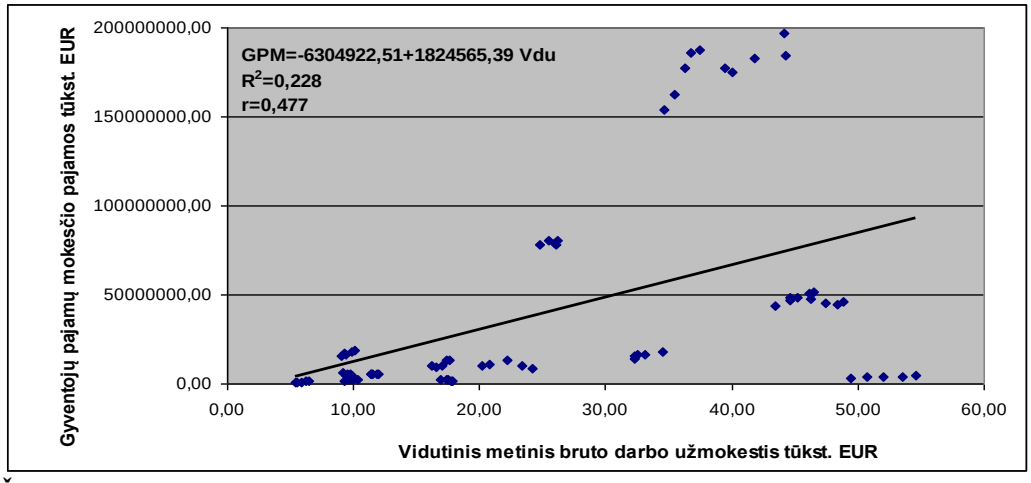
Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

22 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir minimalaus metinio bruto darbo užmokesčio sklaidos laukas ir regresijos tiesė

Remiantis 22 paveiksle pateikta regresijos lygtimi, galima teigti, kad egzistuoja vidutinio stiprumo teigiamas ryšys tarp lėšų surenkamų į valstybių biudžetus ir minimalaus metinio bruto darbo užmokesčio (Pirsono koreliacijos koeficientas r = 0,404; determinacijos koeficientas R2 = 0,163).

Apibendrinant galima teigti, kad minimalaus metinio bruto darbo užmokestis vidutiniškai įtakoja GPM surinkimą.

Gyventojų pajamų mokesčio mokestiniu pajamų priklausomybė nuo vidutinio metinio bruto darbo užmokesčio pateikta 23 paveiksle. Duomenys pateikti 11 priede.

Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

23 pav. Gyventojų pajamų mokesčio ir vidutinio metinio bruto darbo užmokesčio duomenų sklaidos laukas ir regresijos tiesė

Remiantis 23 paveiksle pateikta regresijos lygtimi, galima teigti, kad egzistuoja vidutinio stiprumo teigiamas ryšys tarp lėšų surenkamų į valstybių biudžetus ir vidutinio metinio bruto darbo užmokesčio (Pirsono koreliacijos koeficientas r = 0,477; determinacijos koeficientas R2 = 0,228).

Apibendrinant galima teigti, kad vidutinio metinio bruto darbo užmokesčio vidutiniškai įtakoja GPM surinkimą.

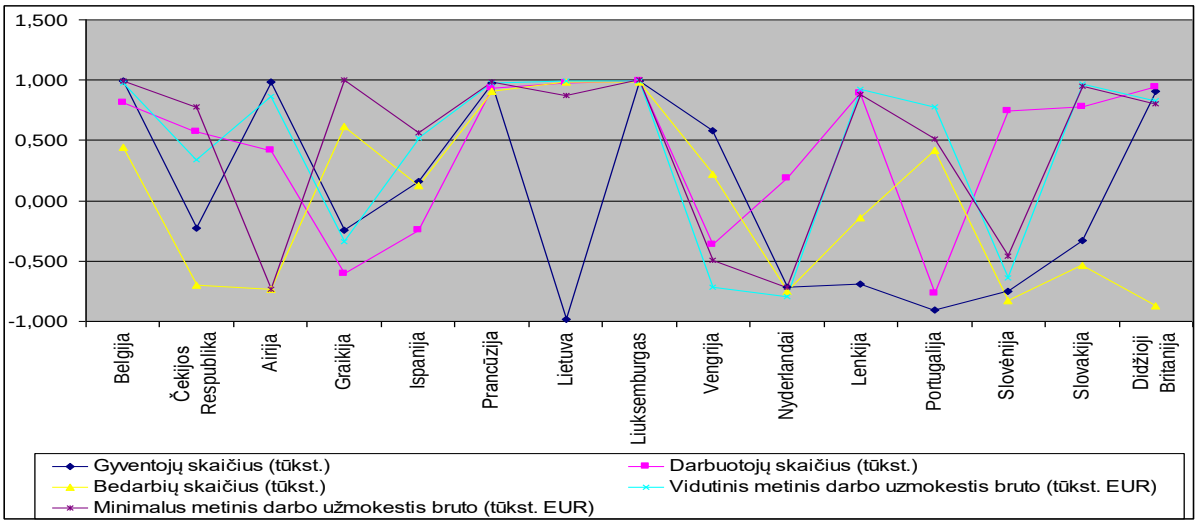
Koreliacinė analizė tarp ES-15 šalių pateikta 11 lentelėje.

11 lentelė. Koreliacijos koeficientai tarp ES-15 šalių

Pirsono koreliacijos koeficientas r (apskaičiuota su programa SPSS 17 statistics)	**Gyventojų skaičius (tūkst.)** X_1	**Darbuotojų skaičius (tūkst.)** X_2	**Bedarbių skaičius (tūkst.)** X_3	**Vid. metinis bruto darbo užmokestis (tūkst. EUR)** X_4	**Minimalus metinis bruto darbo užmokestis (tūkst. EUR)** X_5
Belgija	0,989	0,810	0,441	0,975	0,989
Čekijos Respublika	-0,231	0,575	-0,698	0,344	0,776
Airija	0,988	0,419	-0,737	0,861	-0,733
Graikija	-0,247	-0,602	0,616	-0,342	1,000
Ispanija	0,156	-0,240	0,127	0,520	0,560
Prancūzija	0,975	0,937	0,911	0,980	0,988
Lietuva	-0,981	0,979	0,982	0,992	0,875
Liuksemburgas	0,994	0,991	0,987	0,994	0,998
Vengrija	0,577	-0,368	0,223	-0,717	-0,495
Nyderlandai	-0,716	0,185	-0,751	-0,790	-0,720
Lenkija	-0,687	0,894	-0,142	0,922	0,878
Portugalija	-0,903	-0,767	0,415	0,781	0,508
Slovėnija	-0,748	0,748	-0,832	-0,639	-0,462
Slovakija	-0,327	0,780	-0,533	0,968	0,952
Didžioji Britanija	0,903	0,941	-0,869	0,830	0,800

Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

Naudodamasis sudaryta analizės metodika apskaičiuoju koreliacijos koeficientus r tarp atskirų ES - 15 šalių, kurie pavaizduoti 24 paveiksle.

Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

24 pav.Veiksnių įtakojančių GPM surinkimą koreliacijos koeficientai tarp ES-15 šalių

Dauguma apskaičiuotų koreliacijos koeficientų simbolizuoją stiprią priklausomybę tarp GPM surenkamų pajamų ir tai tiesiogiai įtakojančių veiksnių. Kuo koreliacijos koeficientas arčiau 1 ar –1 tuo ryšys stipresnis. Apskaičiavus tam tikrų šalių koreliacijos koeficientus, 24 paveiksle matyti, jog priklausomybė pasiskirsto įvairiai.

Gyventojų skaičius. Labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys egzistuoja tarp GPM surenkamų pajamų ir gyventojų skaičiaus Belgijoje, Airijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge ir Didžiojoje Britanijoje. Lietuvoje ir Portugalijoje egzistuoja labai stiprus neigiamas koreliacinis ryšys. Taip įtakojo, jog šiose šalyse sumažėjo gyventojų skaičius 5,44 ir 1,63 proc. punkto, tačiau GPM surenkamos pajamos padidėjo 31,88 ir 38,35 proc. punkto. Nyderlanduose ir Slovėnijoje egzistuoja stiprus neigiamas koreliacinis ryšys.

Darbuotojų skaičius. Labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys egzistuoja tarp GPM surenkamų pajamų ir darbuotojų skaičiaus Lietuvoje, Liuksemburge, Prancūzijoje ir Didžiojoje Britanijoje. Belgijoje Lenkijoje, Slovėnijoje, Slovakijoje egzistuoja stiprus teigiamas koreliacinis ryšys, tačiau Portugalijoje egzistuoja stiprus neigiamas koreliacinis ryšys.

Bedarbių skaičius. Labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys egzistuoja tarp GPM surenkamų pajamų ir bedarbių skaičiaus Lietuvoje, Liuksemburge, Prancūzijoje. Airijoje, Nyderlanduose, Didžiojoje Britanijoje egzistuoja stiprus neigiamas koreliacinis ryšys. Tai įtakojo, jog Airijoje ir Didžiojoje Britanijoje bedarbių skaičius sumažėjo 19,74 ir 18,86 proc. punkto, tačiau GPM surenkamos pajamos padidėjo 24,94 ir 12,67 proc. punkto. Nyderlanduose situacija priešinga - bedarbių skaičius sumažėjo 69,22 proc. punkto, tačiau, GPM surenkamos pajamos sumažėjo 4,94 proc. punkto.

Vidutinis metinis bruto darbo užmokestis. Labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys egzistuoja tarp GPM surenkamų pajamų ir darbuotojų skaičiaus Belgijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Prancūzijoje, Lenkijoje ir Slovakijoje. Airijoje, Portugalijoje ir Didžiojoje Britanijoje egzistuoja stiprus teigiamas koreliacinis ryšys, tačiau Vengrijoje ir Nyderlanduose egzistuoja stiprus neigiamas koreliacinis ryšys. Tai įtakojo, jog Vengrijoje ir Nyderlanduose vid. metinis darbu užmokestis padidėjo 6,91 ir 8,05 proc. punkto, tačiau GPM surenkamos pajamos sumažėjo 17,07 ir 4,94 proc. punkto.

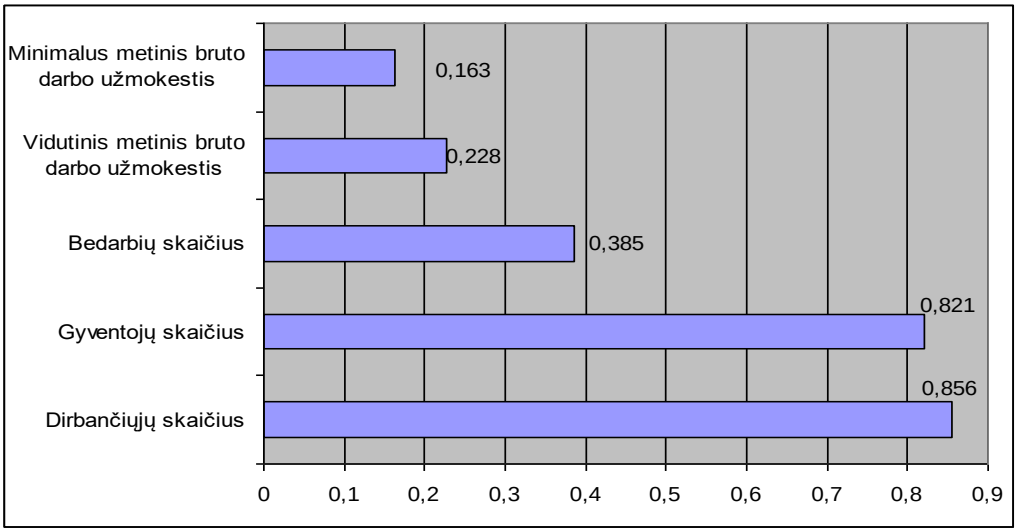
Minimalus metinis bruto darbo užmokestis. Labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys egzistuoja tarp GPM surenkamų pajamų ir darbuotojų skaičiaus Belgijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge, Slovakijoje. Čekijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Didžiojoje Britanijoje egzistuoja stiprus teigiamas koreliacinis ryšys, tačiau Airijoje ir Nyderlanduose egzistuoja stiprus neigiamas koreliacinis ryšys. Tai įtakojo, jog Arijoje minimalus metinis darbo užmokestis analizuojamu laikotarpiu nepakito, tačiau GPM surenkamos pajamos padidėjo 24,94 proc. punkto. Nyderlanduose minimalus metinis darbo užmokestis analizuojamu laikotarpiu padidėjo 5,54 proc. punkto, tačiau surenkamos pajamos sumažėjo 4,94 proc. punkto.

Tyrimai rodo, jog labai stipri priklausomybė tarp GPM surenkamų pajamų ir vidutinio bruto darbo užmokesčio. Susumavus gautus 2010 -2014 m. ES-15 šalių koreliacijų skaičiavimo rezultatus (6 labai

stiprūs ir 5 stiprūs koreliaciniai ryšiai); minimalaus metinio bruto darbo užmokesčio (5 labai stiprūs ir 6 stiprūs koreliaciniai ryšiai) ir gyventojų skaičiaus (7 labai stiprūs ir 2 stiprūs koreliaciniai ryšiai).

Stipri priklausomybė tarp GPM surenkamų pajamų ir darbuotojų skaičiaus (4 labai stiprūs ir 5 stiprūs koreliaciniai ryšiai); bedarbių skaičiaus (3 labai stiprūs ir 4 stiprūs koreliaciniai ryšiai).

Determinacijos koeficientas - svarbiausia modelio tikimo duomenims charakteristika, kuri padedanti geriau suvokti jo prasmę - kiek procentų *Y* elgesio paaiškina kintamųjų X_1,X_2,X_3,X_4,X_5 elgesys. Veiksnių, įtakojančių GPM surinkimą, determinacijos koeficientai pateikti 25 paveiksle.

Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

25 pav.Veiksnių įtakojančių GPM surinkimą determinacijos koeficientai

25 paveiksle matyti, jog apskaičiuoti determinacijos koeficientai parodo stiprų tarpusavio ryšį tarp GPM surenkamų pajamų ir veiksnių įtakojančių GPM surinkimą. Didžiausia determinacijos koeficiento reikšmė - 0,856. Tai parodo, jog 85,6 proc. GPM surenkamų pajamų įtakoja dirbančiųjų skaičius. Gyventojų skaičius įtakoja 82,1 proc. bedarbių skaičius - 38,5 proc. vid. metinis darbo užmokestis - 22,8 proc., minimalus metinis bruto darbo užmokestis - 16,3 proc. GPM surenkamų pajamų. Kuo koeficiento reikšmė didesnė, tuo modelis geriau tinka duomenims. Teoriškai yra blogai, kai R^2 <0,20. Šiuo atveju, tik minimalaus metinio bruto darbo užmokesčio determinacijos koeficiento reikšmė yra mažesnė už 0,20.

Daugialypė tiesinė regresija. GPM pajamų surinkimą į valstybių biudžetus reikšmingai įtakoja gyventojų ir dirbančiųjų skaičius. Egzistuoja labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys. Bedarbių skaičius, vidutinis metinis ir minimalus bruto darbo užmokestis įtakoja vidutiniškai GPM pajamų surinkimą. Egzistuoja vidutinio stiprumo teigiamas koreliacinis ryšys. Naudoti visus analizuojamus kintamuosius sudarant regresijos modeli yra tikslinga. Sudaromas daugialypės regresijos modelis, kurio bendras pavidalas panaudojant penkis nepriklausomus kintamuosius (gyventojų, dirbančiųjų ir bedarbių skaičius,vidutinis metinis ir minimalus bruto darbo užmokestis).

$$GPM = \beta_0 + \beta_1 * GS + \beta_2 * DS + \beta_3 * BS + \beta_4 * VDU + \beta_5 * MA + \varepsilon_i \ ; \qquad (8)$$

Čia: *GS* - gyventojų skaičius;
DS- dirbančiųjų skaičius;
BS - bedarbių skaičius;
VDU - vidutinis metinis bruto darbo užmokestis;
MA - minimalus metinis bruto darbo užmokestis.

Duomenys įkeliami į programą SPSS17 ir apskaičiuojami regresijos modelio koeficientai:

$$GPM = -2853939762 - 3674{,}79 * GS + 1396{,}536 * DS + 829{,}52 * BS - 63978309 * VDU + 35700078 * MA \ ; (9)$$

Atliekama daugialypės tiesinės regresijos lygties analizė, kuri pateikta 12 lentelėje. Duomenys pateikti 12 priede.

12 lentelė. Regresijos modelio prielaidų tikrinimas (1)

Parametrai	Regresijos modelis
Pirsono koreliacijos koeficientas	0,962
Determinacijos koeficientas	0,926
Koreguotas determinacijos koeficientas	0,921
Durbino – Vatsono statistika	0,337
Kuko matas, maksimali reikšmė	0,116

Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

Sudarytos daugialypės tiesinės regresijos lygties Pirsono koreliacijos koeficientas - 0,962. Tarp GPM surenkamų pajamų ir veiksnių įtakojančių surinkimą egzistuoja labai stiprus teigiamas ryšys.

Determinacijos koeficiento reikšmė - 0,926. Determinacijos koeficientas parodo, kuri vieno požymio bendro kitimo dalis gali būti paaiškinta kito požymio reikšmių kitimu. Šiuo atveju parodoma, jog 92,6 proc. GPM surenkamų pajamų įtakoja gyventojų, dirbančiųjų, bedarbių skaičius ir vidutinis, minimalus metinis darbo užmokestis.

Didelis koreguotas R^2 (apibrėžtumo koeficientas) reiškia, kad modelis yra geras, nes paaiškina net apie 92,10 % priklausomo kintamojo sklaidos Y apie vidurkį tiesine regresija X atžvilgiu. Kuo r^2 artimesnis vienetui, tuo didesnė dispersijos dalis paaiškinama tiesine regresija, t.y. tuo geriau regresijos lygtis aprašo kintamąjį Y.

Autokoreliacija yra, kadangi šis dydis yra 0,337 (autokoreliacijos nėra, jeigu reikšmė praktiškai nesiskiria nuo dviejų). Faktiškai tai reiškia, kad vieno kintamojo pokyčiai gali priklausyti nuo kito kintamojo pokyčių. Natūralu, jog egzistuoja ryšys tarp analizuojamų kintamųjų ir vieno kintamojo kitimas įtakoja kito kintamojo kitimą, kadangi gyventojų skaičius pokytis įtakoja ir darbuotojų skaičių, nuo minimalaus darbo užmokesčio pokyčių priklauso ir vidutinio darbo užmokesčio pokyčiai.

Šio modelio duomenyse taip pat nėra išskirčių, kadangi Kuko mato maksimali reikšmė mažesnė už kritinę reikšmę COO = 1.

Tęsiama daugialypės tiesinės regresijos lygties analizė, kuri pateikta 13 lentelėje. Duomenys pateikti 13, 14 prieduose

13 lentelė. Regresijos modelio prielaidų tikrinimas (2)

Regresoriai	ANOVA – p reikšmė	Tolerancijos koeficientas	Dispersijos mažėjimo daugiklis VIF	Kolmogorovo-Smirnovo testas	Šapiro-Vilko testas	T (Stjudento testai atskiriems regresoriams)
(Konstanta)	0,00					
Gyventojų skaičius X_1	0,02	0,00	322,91	0,00	0,00	0,00
Darbuotojų skaičius X_2	0,00	0,00	290,73	0,00	0,00	0,00
Bedarbių skaičius X_3	0,79	0,19	5,23	0,00	0,00	0,00
Vidutinis metinis darbo užmokestis bruto X_4	0,33	0,04	26,84	0,44	0,00	0,00
Min. metinis darbo užmokestis bruto X_5	0,02	0,04	23,99	0,64	0,00	0,00

Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

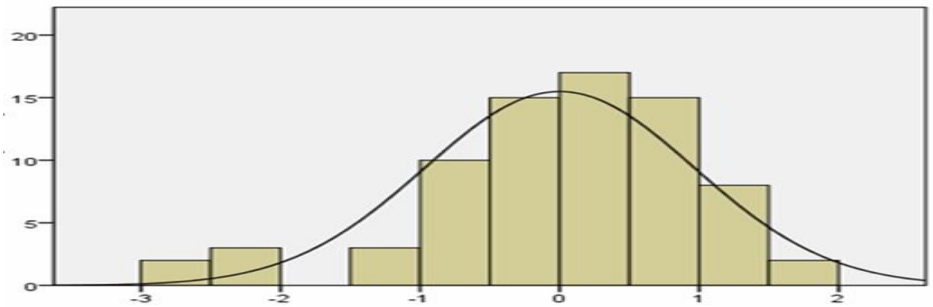
ANOVA p-reikšmė parodo, ar modelyje yra su priklausomu kintamuoju susijusių regresorių. Dviejų regresorių (bedarbių skaičius ir vidutinis metinis bruto darbo užmokestis) *p* reikšmė didesnė už 0,05. tačiau likusių regresorių reikšmė mažesnė, už 0,05. Praktiškai, sudarant regresijos lygtį iš keletos kintamųjų, yra normalu ir priimtina. Šiame MBD analizuojami visi pagrindiniai veiksniai, įtakojantys GPM surenkamas pajamas, todėl modelyje yra paliekami visi regresoriai.

Tolerancijos įverčiai ir visos VIF reikšmės parodo, jog šiame modelyje neišvengta multikolinearumo problemos (nepriklausomi kintamieji yra stipriai tarpusavyje susiję) , nes dispersijos mažėjimo rodiklis VIF yra didesnis už kritinę reikšmę VIF = 4.

Kolmogorovo-Smirnovo ir Šapiro – Vilko testai parodo jog modelio standartizuotos paklaidos nėra normalaus pasiskirstymo, kadangi $p < 0,05$, Normalumo prielaida gali būti atmesta vien todėl, kad imtyje stebėjimų labai daug. Todėl tikėti šiais testais reikia atsargiai.

T (Stjudento) testai atskiriems regresoriams parodo ar reikia kintamąjį šalinti iš modelio ar palikti jame. Atlikto testo p reikšmė < 0,05 tad kintamieji yra statistiškai reikšmingi modelyje. Suprantama, tarp veiksnių, įtakojančių GPM surinkimą, egzistuoja multikolinearumas, tačiau MBD tema skirta analizuoti visus šiuos regresorius. Reikia pripažinti, jog tai normalu, kadangi nuo gyventojų skaičius priklauso bedarbių ir dirbančiųjų skaičius. Nuo MMA priklauso VDU.

Daugialypės tiesinės regresinės analizės modelio standartizuotųjų liekanų histograma pateikta 26 paveiksle.

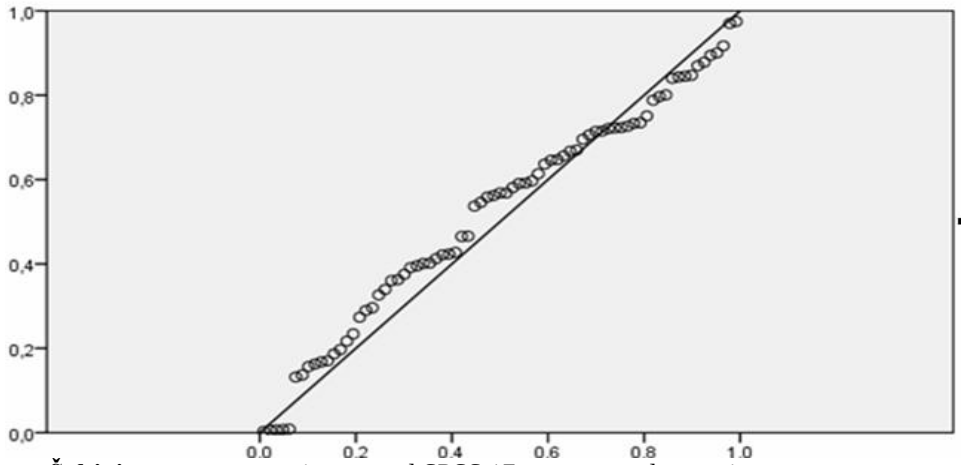

Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

26 pav. Standartizuotosios liekamosios paklaidos

Standartizuotosios liekamosios paklaidos naudojamos patikrinimui, ar *Y* normaliai pasiskirstęs. Histograma lyginama su normaliąja kreive (turi nedaug skirtis). Paveiksle matyti, jog histograma mažai skiriasi nuo normaliosios kreivės.

Daugialypės tiesinės regresinės analizės modelio standartizuotųjų liekanų P-P grafikas pateiktas 27 paveiksle.

Šaltinis: parengta autoriaus, pagal SPSS 17 programos duomenis

27 pav. P-P plot grafikas

Standartizuotojų liekamųjų paklaidų ir normaliojo atsitiktinio dydžio santykiniai procentiniai dažniai. Paveiksle matyti, jog taškai nubrėžti arti tiesės, tai parodo jog duomenys normalūs. Kuo taškai arčiau nubrėžtos tiesės (idealiu atveju visi taškai yra ant tiesės), tuo duomenys normalesni.

Atlikus koreliacinę analizę tarp pavienių ES-15 šalių galime teigti, jog tarp GPM surenkamų pajamų ir gyventojų skaičiaus, minimalaus ir vidutinio darbo užmokesčio egzistuoja labai stiprūs ir vidutinio stiprumo koreliaciniai ryšiai, tarp GPM surenkamų pajamų ir darbuotojų, bedarbių skaičiaus egzistuoja stiprūs ir vidutinio stiprumo koreliaciniai ryšiai. Koreliacinė analizė tarp visų ES-15 šalių parodė, jog tarp GPM surenkamų pajamų ir darbuotojų, gyventojų skaičiaus egzistuoja labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys, tarp GPM surenkamų pajamų ir bedarbių skaičiaus, minimalaus ir vidutinio bruto darbo užmokesčio egzistuoja vidutinio stiprumo teigiamas koreliacinis ryšys.

Determinacijos koeficientai parodo stiprų tarpusavio ryšį tarp GPM surenkamų pajamų ir veiksnių įtakojančių GPM surinkimą.

Sudaryta daugialypės tiesinės regresijos lygties koreliacijos koeficientas parodo, jog tarp GPM surenkamų pajamų ir veiksnių įtakojančių surinkimą egzistuoja labai stiprus tiesinis ryšys. Determinacijos koeficientas parodo, jog 92,6 proc. GPM surenkamų pajamų įtakoja analizuojami veiksniai. Didelis koreguotas R^2 parodo, jog modelis yra geras, nes paaiškina net apie 92,10 % priklausomo kintamojo sklaidos Y apie vidurkį tiesine regresija X atžvilgiu. Sudarytame modelyje yra Auto-koreliacija. Atliktas Stjudento t testas parodo jog kintamieji yra statistiškai reikšmingi.

IŠVADOS

1) Tarp ES-15 šalių dominuoja progresyvinė GPM apmokestinimo sistema, tik Lietuvoje, Čekijos Respublikoje ir Vengrijoje yra taikomas proporcinis GPM tarifas. Apmokestinimas GPM tarp ES - 15 šalių turi panašumų: taikomos apmokestinimo lengvatos; apmokestinamas ne tik darbo užmokestis, bet ir dividendai, palūkanos, kapitalo prieaugis, nuomos pajamos. Yra skirtumų: skirtingo dydžio maksimalūs GPM tarifai; ne visose šalyse vienu metu yra taikoma NPD ir PNPD; kai kuriose ES-15 šalyse yra taikomas skirtingo dydžio GPM šeimoms ir vienišiems asmenims. Lietuvoje gyventojų pajamos yra skirstomos į A ir B klases. Lietuvoje ir Čekijos Respublikoje yra taikomas mažiausias fiksuotas 15 proc. GPM tarifas tarp ES-15 šalių.

Tyrimai rodo, jog progresyvinė GPM apmokestinimo sistema yra tobulesnė, kadangi gyventojai gaunantys mažesnes pajamas - mokėtų mažesnį mokestį arba nemokėtų iš viso. To pasekoje gyventojas jaustų mažesnę mokesčių naštą. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir VMI turėtų pasvarstyti apie GPM mokesčio progresyvinę apmokestinimo sistemą.

2) Atlikus teorinės mokslinės literatūros analizę, galima išskirti pagrindinius veiksnius įtakojančius GPM surinkimą: dirbančiųjų asmenų skaičius, vidutinis ir minimalus darbo užmokestis, nedarbo lygis, gyventojų pajamų mokesčio tarifas.

Darbo autoriaus nuomone gyventojų skaičius įtakoja GPM surinkimą, kadangi nuo gyventojų skaičiaus priklauso dirbančiųjų asmenų skaičius ir nedarbo lygis.

3) Koreliacinės-regresinės analizės pagalba galima nustatyti gyventojų pajamų mokesčio surinkimą lemiančių veiksnių poveikio dydį. Pirsono koreliacijos koeficientas leidžia palyginti kuris iš veiksnių labiausiai įtakoja GPM surinkimą. Parodoma koks koreliacinis ryšys egzistuoja - teigiamas ar neigiamas, pagal gautą reikšmę (reikšmių intervale) galima nustatyti kokio stiprumo ryšys egzistuoja. Regresijos lygtys leidžia nustatyti ryšį tarp veiksnių įtakojančių GPM surinkimą.

4) Atlikus 2010-2014 m. ES-15 statistinių dydžių palyginamąją analizę, galima teigti jog Belgijoje GPM sudaro didžiausią BVP dalį. Didžiausias gyventojų skaičius buvo Prancūzijoje. Lyginant 2010 ir 2014 m. gyventojų skaičiaus duomenis, didžiausias padidėjimas užfiksuotas Liuksemburge (10,01 proc. punkto), daugiausiai gyventojų sumažėjo - Lietuvoje (5,44 proc. punkto). Didžiausias darbuotojų skaičius buvo Didžiojoje Britanijoje. Lyginant 2010 ir 2014 m. darbuotojų skaičiaus duomenis, daugiausiai darbuotojų padaugėjo Liuksemburge (9,22 proc. punkto), daugiausiai dirbančiųjų sumažėjo Graikijoje (16,88 proc. punkto). Didžiausias nedarbo lygis buvo Graikijoje, kuris analizuojamu laikotarpiu šioje šalyje padidėjo labiausiai (106,87 proc. punkto).

Nedarbo lygis labiausiai sumažėjo Lietuvoje (39,68 proc. punkto). Didžiausias bedarbių skaičius buvo Ispanijoje, tačiau didžiausias bedarbių skaičiaus augimas buvo Graikijoje (99,32 proc. punkto). Analizuojamu laikotarpiu tarp ES -15 šalių, Lietuvoje užfiksuotas didžiausias bedarbių skaičiaus mažėjimas (41,56 pro. punkto). Didžiausias minimalus ir vidutinis darbo užmokestis analizuojamu laikotarpiu buvo Liuksemburge. Lyginant 2010 ir 2014 m. duomenis minimalus darbo užmokestis Graikijoje sumažėjo 20,75 proc. punkto, labiausiai didėjo Slovėnijoje - 32,09 proc. punkto. Vidutinis darbo užmokestis labiausiai didėjo - Lietuvoje, lyginant 2010 ir 2014 m. duomenis, šis rodiklis padidėjo 18,35 proc. punkto, tačiau tik Graikijoje, tarp ES-15 šalių, šis rodiklis sumažėjo 16,51 proc. punkto. GPM surinkimas analizuojamu laikotarpiu labiausiai padidėjo Lietuvoje, Liuksemburge ir Portugalijoje, atitinkamai 31,88; 37,6 ir 38,35 proc. punkto. Vengrijoje GPM surenkamos pajamos sumažėjo labiausiai - 17,07 proc. punkto.

Koreliacinė analizė tarp atskirų ES-15 šalių parodė, jog GPM surinkimą labiausiai įtakoja šie veiksniai (pagal susumuotus koreliacijų skaičiavimų rezultatus): vidutinis metinis bruto darbo užmokestis (6 labai stiprūs (Belgijoje 0,975; Prancūzijoje 0,980; Lietuvoje 0,992; Liuksemburge 0,994; Lenkijoje 0,922; Slovakijoje 0,968) ir 5 stiprūs koreliaciniai ryšiai), minimalus metinis bruto darbo užmokestis (5 labai stiprūs (Belgijoje 0,989; Graikijoje 1,000; Prancūzijoje 0,988; Liuksemburge 0,998; Slovakijoje 0,952) ir 6 stiprūs koreliaciniai ryšiai); gyventojų skaičius (7 labai stiprūs (Belgijoje 0,989; Airijoje 0,988; Prancūzijoje 0,975; Liuksemburge 0,994; Didžiojoje Britanijoje 0,903; Lietuvoje -0,981; Portugalijoje -0,903) ir 2 stiprūs koreliaciniai ryšiai); darbuotojų skaičius (4 labai stiprūs (Prancūzijoje 0,937; Lietuvoje 0,979; Liuksemburge 0,991; Didžiojoje Britanijoje 0,941) ir 5 stiprūs koreliaciniai ryšiai) ir bedarbių skaičius (3 labai stiprūs (Prancūzijoje 0,911; Lietuvoje 0,982; Liuksemburge 0,987) ir 4 stiprūs koreliaciniai ryšiai).

Koreliacinė analizė tarp ES-15 šalių parodė, jog tarp GPM surenkamų pajamų ir darbuotojų, gyventojų skaičiaus egzistuoja labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys, tarp GPM surenkamų pajamų ir bedarbių skaičiaus, minimalaus ir vidutinio bruto darbo užmokesčio egzistuoja vidutinio stiprumo teigiamas koreliacinis ryšys.

Tyrimai parodė, jog skaičiuojant bendrą ir pavienius koreliacijos koeficientus, duomenys nesutapo. Skaičiuojant pavienius koreliacijos koeficientus, galime išskirti šias pagrindines priežastis įtakojančias GPM surinkimą: vidutinis metinis bruto darbo užmokestis, minimalus metinis bruto darbo užmokestis ir gyventojų skaičius. Skaičiuojant bendrą koreliacijos koeficientą tarp ES-15 šalių galime išskirti šias pagrindines priežastis lemiančias GPM surinkimą: darbuotojų ir gyventojų skaičius. Gyventojų skaičius, skaičiuojant skirtingais metodais, nurodomas kaip vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių GPM surinkimą.

Sudarytos daugialypės tiesinės regresijos lygties koreliacijos koeficientas parodo jog tarp GPM surenkamų pajamų ir veiksnių įtakojančių surinkimą egzistuoja labai stiprus tiesinis ryšys (0,962).

Determinacijos koeficientas parodo, jog net 92,6 proc. GPM surenkamų pajamų įtakoja gyventojų, dirbančiųjų, bedarbių skaičius ir vidutinis, minimalus metinis darbo užmokestis.

Darbo autoriaus nuomone Lietuvos Respublikos Valstybinės institucijos turėtų daugiau dėmesio skirti veiksnių, įtakojančių GPM surinkimą, analizei, kadangi yra kalbama apie mokesčio tarifą keitimą arba šešėlinę ekonomiką, kurios rezultatas - mokesčių vengimas. Teisingi pakeitimai, gali stipriai pagerinti dabartinę biudžeto būklę.

LITERATŪRA

1. Akcizų mokestis Lietuvoje // *VšĮ „Mokesčių ir verslo procesų administravimo centras“*, 2014, p.65. - Prieiga per internetą:
http://www.ekt.lt/wp-content/uploads/2014/02/Studija_Akcizo-mokestis-Lietuvoje.pdf,
[žiūrėta 2015 05 15];

2. Anskaitytė R. *Gyventojų pajamų mokesčio analizė*. - Lietuvos žemės ūkio universitetas, Kaunas, 2008, p. 2, Prieiga per internetą: URL:
http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2007/finansai/Anskaityte_Renata.pdf,
[žiūrėta 2015 03 02];

3. Average gross salary, 2010 - 2014 // Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/download.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps0015,
[žiūrėta 2016 02 04];

4. Balčytienė B. *Gyventojų pajamų mokestis: analizė ir tarifo kitimo įtaka šalies biudžetui //* Profesinės Studijos: teorija ir praktika. - Šiaulių kolegija, Šiauliai, 2009, Nr. 5, p. 50, Prieiga per internetą: URL:
http://journals.indexcopernicus.com/abstract.php?icid=909093, [žiūrėta 2015 03 04];

5. Bilevičienė T., Jonušauskas S. *Statistinių metodų taikymas rinko styrimuose*, MRU, Vilnius, 2011, p. 165-166;

6. Bourgeais V. *The tax-to-GDP ratio in 2014 varied by almost 1 to 2 across the EU Member States*, 2016, Volume 10/2016, p. 4, - Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7130733/2-15012016-BP-EN.pdf/2127ecab-7177-4060-9528-c1d938a75718,
[žiūrėta 2016 03 07];

7. Buginskas V., Mackevičius R. *Gyventojų pajamų mokesčio analizė* // Ekonomika ir Vadyba. - Vilnius, 2007, Nr. 12, p. 182. Prieiga per internetą: URL:
http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367163821153/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content,
[žiūrėta 2015 01 09];

8. Darbo apmokėjimas, 2015 // Prieiga per internetą:
http://www.socmin.lt/lt/darbo-rinka-uzimtumas/darbo-teise/darbo-apmokejimas.html, [žiūrėta 2015 02 22];

9. Davulis G., *Ekonomikos teorija*, MRU, Vilnius, 2009, p. 44;

10. Davulis G. *Vietinių mokesčių koncepcija Lietuvoje* // VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS. - MRU, Vilnius, 2006, Nr. 15, p. 19-20.Prieiga per internetą: URL:
https://www.mruni.eu/upload/iblock/d10/2_g.davulis.pdf,
[žiūrėta 2015 11 11];

11. Determinacijos koeficientas // Prieiga per internetą:
http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/Janilionis_III/jan_III.html&course_file=jan_III_1.html, [žiūrėta 2016 02 01];

12. Gabriela D. *Analysis of personal income tax in Romania and the other member states of the European Union*. - University of Târgu Jiu, Romania, 2012, volume 3, p. 80. Prieiga per internetą: URL: http://www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/2012-03/11_CHIRCULESCU%20MARIA%20FELICIA%2080-87.pdf, [žiūrėta 2014 12 22];

13. GDP changes 2010 -2014 // Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_10_gdp, [žiūrėta 2015 12 08];

14. Gedvilienė M., Šalkauskienė L. *Darbo užmokesčio mokestinių lengvatų taikymo ypatumai Lietuvoje ir ES šalyse//* Journal of Management, Vadyba. - Šiaulių universitetas. Šiauliai, 2009, Nr. 3(16), p. 20. Prieiga per internetą: URL: http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_3(16).pdf#page=19, [žiūrėta 2015 11 14];

15. Gyventojų pajamų mokestis, 2014 // Prieiga per internetą: https://www.vmi.lt/cms/gyventoju-pajamu-mokestis [žiūrėta 2015 09 02];

16. Gyventojų pajamų mokestis, (2014) Prieiga per internetą: https://www.manofinansai.lt/lt/biblioteka/18, [žiūrėta 2015 01 02];

17. Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Apmokestinamųjų pajamų apskaičiavimo tvarka, pajamos natūra, 2015 // Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=362291, [žiūrėta 2014 12 17;

18. Gyventojų pajamų mokestis, 2015 // Prieiga per internetą: https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/mokesciai/pagrindiniai-mokesciai/gyventoju-pajamu-mokestis, [žiūrėta 2015 12 02];

19. Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2016 // Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.C677663D2202, [žiūrėta 2015 04 02];

20. Gyventojų pajamų mokesčio instrumentarijus, gyventojų pajamų mokesčio objektas, 2016 // Prieiga per internetą: https://www.vmi.lt/cms/gyventoju-pajamu-mokestis, [žiūrėta 2015 10 02];

21. Inceu A. M. et.al. *Survey on eu 27 budgets: Taxes*. Transylvanian Review of Administrative Sciences, Romania, 2010, No. 29E. - p. 72;

22. Individual income tax rates table, 2015 // Prieiga per internetą: https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html, [žiūrėta 2015 01 29];

23. Jaskelevičius K. *Makroekonomikos pagrindai*, Vilnius, Vilniaus Kooperacijos kolegija, 2008 , p. 39-41;

24. Kasiulevičius V., Denapienė G. Pirsono koreliacijos koeficientas // *Gerontologija*, Statistikos taikymas mokslinių tyrimų analizėje, 2008, Nr 9(3), p. 179. - Prieiga per internetą: http://www.gerontologija.lt/files/edit_files/File/pdf/2008/nr_3/2008_176_180.pdf, [žiūrėta 2016 02 06];

25. Kudris R. *Lietuvos darbo ištekliai*, Klaipėda, KVTK, 2008, p. 97;

26. Kumpikaitė V., Žičkutė I. *Emigracijai įtaką darančių veiksnių analizė* // Economics and management. - KTU, Kaunas, 2012, Nr. 17 (2), p. 741. Prieiga per internetą: URL: http://chemtech.ktu.lt/index.php/Ekv/article/view/2207/1717, [žiūrėta 2015 09 05];

27. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas 22 straipsnis. B klasės pajamos, 2016 // Prieiga per internetą: http://www.infolex.lt/ta/114178:str22, [žiūrėta 2015 12 05];

28. Mačernytė - Panomariovienė I. ir kt. *Darbo teisė*, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 224;

29. Medelienė A., Sudavičius B. *Mokesčių teisė*, - Vilnius, Valstybės įmonė Registrų centras, 2011, p. 344;

30. Minimum gross salary, 2010-2014// Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/download.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00155, [žiūrėta 2016 01 10];

31. Novošinskienė A. *Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas fiskalinės mokesčių funkcijos aspektu*. - ŽEMĖS ŪKIO MOKSLAI. Lietuvos mokslų akademija, 2013. Nr. 20 (3). p. 224, Prieiga per internetą: URL: http://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/zemesukiomokslai/article/viewFile/2744/1576, [žiūrėta 2015 05 15];

32. Number of employees, 2010 -2014 // Prieiga per internetą http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do, [žiūrėta 2015 10 01];

33. Number of unemployed, 2010-2014// Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/lfsq_ugates, [žiūrėta 2016 01 08];

34. Pagrindiniai mokesčių įstatymai // *Nacionalinis strateginių tyrimų centras*. - Vilnius, 2008, p.42;

35. Paltrokaitė K. Jaunimo nedarbo Lietuvoje situacijos analizė ir problemos sprendimo keliai // Akademinio jaunimo siekiai: Ekonomikos, vadybos ir technologijų įžvalgos. - Vakarų Lietuvos verslo kolegija, Šiauliai, 2010, p. 34 Prieiga per internetą: URL: http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.474.8505&rep=rep1&type=pdf#page=34, [žiūrėta 2016 02 06];

36. Patapas A., Gudonis N. *Nelegalaus darbo kontrolės efektyvumo problema Lietuvoje*. - Mykolo Romerio universitetas, 2014, Nr. 4, p. 661.Prieiga per internetą: URL: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13891/3972-8551-1-PB.pdf?sequence=1 &isAllowed=y p.661, [žiūrėta 2016 01 06];

37. Paulauskas P. *Vienodas gyventojų pajamų mokesčio tarifas*, VU, Vilnius, Teisė, Nr. 68, 2008, p. 66;

38. Personal income tax revenue, 2010 -2014 // Prieiga per internetą:

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do, [žiūrėta 2016 02 04];

39. Personal income tax in GDP, 2010-2014 // Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/download.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tec00018, [žiūrėta 2015 12 02];

40. Personal income tax in the European Union, 2012, p. 5. - Prieiga per internetą: https://www.pwc.pl/pl/publikacje/assets/pit_in_the_eu_eng.pdf, [žiūrėta 2015 01 02];

41. Personal income tax UK, 2015 // Prieiga per internetą: https://www.gov.uk/income-tax-rates, [žiūrėta 2015 04 07];

42. Population, 2010 - 2014 // Prieiga per internetą: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do, [žiūrėta 2015 10 01];

43. Puzinskaitė E., Klišauskas R. *Mokesčių teisės sistema ir apmokestinimo principai*. - MRU, Vilnius, 2012, Nr. 19 (2), p. 685-690.Prieiga per internetą: URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3MtmGi1crnoJ:https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/st/archyvas/dwn.php%3Fid%3D334669+&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt, [žiūrėta 2015 12 11];

44. Rakauskienė O. G., Servetkienė V. *Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybė: dvidešimt metų rinkos ekonomikoje,* Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 111;

45. Raziulytė S. *Darbo užmokesčio ir jį lemiančių veiksnių analizė Lietuvos pavyzdžiu*// Jaunųjų mokslininkų darbai. - Šiaulių universitetas, Šiauliai, 2011, Nr. 4 (33), p. 73 Prieiga per internetą: URL: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_1648-8776.N_4_33.PG_73-79/DS.002.0.01.ARTIC, [žiūrėta 2015 10 16];

46. Rodriguez D. L. *Tax structure and revenue- raising capacity in Spain: A comparative analysis with the EU*, 2014, Volume 1406, p. 43. - Prieiga per internetą: http://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=yIm21jQAAAAJ&citation_for_view=yIm21jQAAAAJ:YsMSGLbcyi4C p. 1406, [žiūrėta 2016 02 11];

47. Slavickienė A. ir kt., *Gyventojų pajamų mokesčio pajamas įtakojančių veiksnių tyrimas*. - Lietuvos žemės ūkio universitetas, Kaunas, 2007, p. 95, Prieiga per internetą: URL: http://vadyba.asu.lt/11/94.pdf, [žiūrėta 2015 04 02];

48. Slavickienės A. ir kt., *Gyventojų pajamų mokesčio surinkimo įtaka savivaldybių pajamoms //* Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. Mokslo darbai. - Lietuvos žemės ūkio universitetas, Kaunas, 2008, Nr. 15 (4), p. 153, Prieiga per internetą: URL: http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/viewFile/535/561, [žiūrėta 2015 04 06].

49. Slavinskaitė N., ir kt. *Gyventojų pajamų mokesčio įtaka savivaldybių pajamoms*. - Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius, 2015, Nr. 7(2), p. 247. Prieiga per internetą: URL: http://www.mla.vgtu.lt/index.php/mla/article/viewFile/752/pdf,

[žiūrėta 2015 11 07];

50. Šapalienė L. *Lietuvos mokesčių sistema: teoriniai ir praktiniai pagrindai*. - Vilnius, UAB "Mokesčių srautas", 2008, p. 46;

51. Šapalienė L. *Lietuvos mokesčių sistema: teoriniai ir praktiniai pagrindai*. - Vilnius, RDI grupė, 2010, p. 45-47;

52. Tamašauskienė Z., Žadvidaitė A. *Mokesčių sistemos Lietuvoje kitimo įtakos biudžeto pajamoms ekonominis vertinimas*. // Ekonomika ir vadyba:aktualijos ir perspektyvos - Šiaulių universitetas, 2011 Nr. 1 (21). p. 45-46. Prieiga per internetą: URL: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/2011_1_21/tamasauskiene_zadvidaite.pdf, [žiūrėta 2015 05 16];

53. Taxation trends in the European Union // *Eurostat statistical book, Data for the EU Member States, Iceland and Norway, 2014, p 50-240*, – Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf, [žiūrėta 2015 12 17];

54. Unemployment rate, 2010-2014, Organisation for Economic Co-operation and Development statistical information // Prieiga per internetą: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R, [žiūrėta 2015 11 08];

55. Vaitonis L. *A klasės pajamos*. // Mokesčių žinios, 2013, Nr. 6. (807), p. 18. – Prieiga per internetą: http://www.mzinios.lt/lt/2013-02-12/straipsniai/verta_zinoti/a_klases_pajamos.html, [žiūrėta 2015 07 15];

56. Vanagas P. *Darbo organizavimas, normavimas ir atlyginimas už darbą*, - Kaunas, Technologija, 2009, p. 372-373;

57. Wołowiec T., Soboń J. *EU Integration and Harmonisation of Personal Income Taxation*. // Contemporary economics, - Institute for Financial Research and Analyses, University of Information Technology and Management in Rzeszów, Poland, 2011, Volume 5 (1). p.38. Prieiga per internetą: URL: http://www.ce.vizja.pl/en/download-pdf/volume/5/issue/1/id/200, [žiūrėta 2015 05 18];

58. Worldwide Personal Tax Guide // *Income tax, social security and immigration*, 2014–15, 2014, p. 117-1354, Prieiga per internetą: http://www.investlithuania.com/wp-content/uploads/2014/09/Worldwide-Personal-Tax-Guide-2014-15.pdf, [žiūrėta 2016 01 02]

Lukšys M. *Gyventojų pajamų mokesčio ES -15 šalyse vertinimas* / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. habil. dr. Ž. Simanavičienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2016

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos ir įvertintos priežastys lemiančios GPM surinkimą, atliktas šių veiksnių poveikio vertinimas. Pirmame skyriuje nagrinėjama apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčiu Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse ypatumai ir GPM pajamas lemiančių veiksnių teorinė analizė. Antrame darbo skyriuje nagrinėjami metodai, kuriais remiantis galime atlikti veiksnių poveikio analizę. Trečiame skyriuje analizuojami statistiniai duomenys lemiantys GPM surinkimą tarp ES-15 šalių, nustatoma kurie veiksniai labiausiai įtakoja GPM surinkimą ir pateikiama daugialypės tiesinės regresijos lygtis. Ketvirtajame skyriuje pateikiamos išvados ir siūlymai.

Pagrindiniai žodžiai: gyventojų pajamų mokestis, neapmokestinamasis pajamų dydis, minimalus darbo užmokestis, vidutinis darbo užmokestis, nedarbo lygis.

Lukšys M. *Personal income tax analysis in EU-15* / Financial markets master thesis. Supervisor prof. dr. Ž. Simanavičienė. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Department of Economics and Finance Management, 2016

ANNOTATION

In the master thesis analyzed and evaluated the reasons for determining personal income tax collection and completed assessment of these reasons impact. In the first part of the thesis the taxation of personal income tax in Lithuania and other European Union countries and the peculiarities of PIT revenues determinants theory are analysed. In the second part methods analyzed, which can perform an analysis of factors. In the third part statistical information determining PIT collection in EU-15 countries are analyzed, which factors most affect the PIT collection and provide multiple linear regression equation. In the fourth part of the master thesis conclusions and proposals are considered.

Key words: personal income tax, non-taxable income amount, minimum wage, average wage, unemployment rate.

Lukšys M. *Gyventojų pajamų mokesčio ES -15 šalyse vertinimas* / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. habil. dr. Ž. Simanavičienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2016

SANTRAUKA

Finansų rinkų magistro baigiamojo darbo tema aktuali valstybinėms institucijoms ir valdantiesiems, kadangi GPM yra vienas seniausių ir pagrindinių mokesčių. Šis mokestis vienas iš daugiausiai pajamų duodantis valstybei, kuris naudojamas tiek išsivysčiusiose, tiek mažiau išsivysčiusiose šalyse. Kodėl šio mokesčio surinkimas yra skirtingas ES šalyse, kokios pagrindinės priežastys ir kaip stipriai įtakoja šio mokesčio surinkimą, dėl to buvo iškelta pagrindinė tyrimo problema - kurie veiksniai labiausiai įtakoja gyventojų pajamų mokesčio surinkimą? Tyrimo objektas – gyventojų pajamų mokestis. Šio tyrimo tikslas yra išanalizavus gyventojų pajamų mokesčio surinkimą lemiančius veiksnius atlikti šių veiksnių poveikio vertinimą ES-15. Taip pat buvo iškelti ir tyrimo uždaviniai: išanalizuoti ir palyginti apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčio dydžius, lengvatas, apmokestinimo principus tarp ES-15 šalių; išanalizuoti veiksnius lemiančius gyventojų pajamų mokesčio surinkimą; išnagrinėti ir susisteminti tyrimo metodus, kuriais remiantis galima nustatyti gyventojų pajamų mokesčio surinkimą lemiančių veiksnių poveikio dydį; palyginti gyventojų pajamų mokesčio surinkimą lemiančių veiksnių dydžius tarp ES-15 šalių ir nustatyti šių veiksnių poveikio dydį. Tyrimo metodika: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, palyginamoji ir koreliacinė-regresinė analizė, grafinis vaizdavimas.

Tyrimo metu nustatyta, jog pagrindiniai veiksniai, įtakojantys GPM surinkimą yra: gyventojų, dirbančiųjų ir bedarbių asmenų skaičius, vidutinis ir minimalus darbo užmokestis. Pagrindiniai veiksniai, turintys labai didelę įtaką GPM surinkimui - gyventojų skaičius, vidutinis ir minimalus darbo užmokestis. Darbuotojų ir bedarbių asmenų skaičius turi didelę įtaką GPM surinkimui.

Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei siūlymai dėl veiksnių įtakojančių GPM surinkimą.

Lukšys M. *Personal income tax analysis in EU-15* / Financial markets master thesis. Supervisor prof. dr. Ž. Simanavičienė. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Department of Economics and Finance Management, 2016

SUMMARY

In the financial markets master thesis subject is important for government institutions and top officials, because PIT is one of the oldest and key tax. This tax is one of the highest receipts of finance into the budget, which is used not only in developed, but in developing countries as well. Why this tax collection is so different in EU countries, what are the main reasons and how much does it impact on the budget, therefore the main analyzing problem was raised - what factors and impacts on personal income tax collection? The analyzing object - personal income tax. The purpose of research is analyse personal income tax the main factors of the collection, to make assessment of the impact of these factors in the EU-15. In addition to this analysing tasks were raised in order to: analyze and compare the scale of personal income tax, tax relief are applied, the methods of imposing taxes among in EU-15 states; analyse the main factors, to setup personal income tax collection; analyse and systematize the investigation methods, which can be set on the basis of the personal income tax impact of the determinants the size of the collection; it's reasonable to compare personal income scale of taxes collections among EU-15 states and to define the amount of influence the methods of analyzing. Investigation Methods: analysis of scientific literature, statistical analysis, comparative analysis of correlation-regression, graphical presentation.

The investigation revealed, that the main factors affecting the collection of PIT: the population, the number of persons employed and the unemployed, the average and minimum salaries. The main factors having a significant impact for collection of PIT - the population, the average and minimum salaries. The number of persons employed and unemployed has a great influence for the collection of PIT.

At the end of the final master thesis draws conclusions and proposals of the factors which influence the collection of PIT.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ES -15 GPM SURINKIMAS IR JĮ ĮTAKOJANČIŲ VEIKSNIŲ 2010 - 2014 M. DUOMENYS

Metai	Šalis	Mokesčio pajamos (tūkst. EUR)	Gyventojų skaičius (tūkst. žmonių)	Darbuotojų skaičius (tūkst. žmonių)	Bedarbių skaičius (tūkst. žmonių)	VDU bruto (metinis tūkst. EUR)	MMA bruto (metinis tūkst. EUR)
2010 m.	Belgija	44096600	10883	4558,3	405,9	43,42	16,65
2011 m.	Belgija	46651800	10978	4621	346,7	44,64	16,98
2012 m.	Belgija	48454800	11054	4634,5	369	44,64	17,32
2013 m.	Belgija	51043300	11105	4621,5	416,83	46,2	18,02
2014 m.	Belgija	51455000	11157	4639,1	423,33	46,46	18,02
2010 m.	Čekijos Respublika	5191400	10517,25	4986,67	383,5	11,36	3,63
2011 m.	Čekijos Respublika	5804700	10496,67	4991,64	350,53	11,81	3,83
2012 m.	Čekijos Respublika	5731000	10509,29	5011,07	366,83	11,95	3,72
2013 m.	Čekijos Respublika	5797300	10510,72	5049,94	368,93	11,5	3,82
2014 m.	Čekijos Respublika	5847500	10524,78	5094,76	323,6	11,33	3,72
2010 m.	Airija	14320000	4559,77	1882,73	302,68	32,31	17,54
2011 m.	Airija	15261000	4577,16	1849,43	316,75	32,26	17,54
2012 m.	Airija	16454000	4590,17	1838,5	316	32,48	17,54
2013 m.	Airija	16652000	4601,83	1881,9	282,2	33,15	17,54
2014 m.	Airija	17890900	4614,84	1914,38	242,93	34,47	17,54
2010 m.	Graikija	8948000	11153,47	4699,08	639,38	24,16	10,35
2011 m.	Graikija	9823000	11123,26	4374,55	881,83	23,39	10,35
2012 m.	Graikija	13242000	11092,78	4032,05	1195,1	22,24	10,52
2013 m.	Graikija	10698000	11027,65	3877,52	1330,35	20,77	8,21
2014 m.	Graikija	10370000	10992,78	3906,08	1274,43	20,17	8,21
2010 m.	Ispanija	77825736	46562,5	19655,9	4640,15	24,79	8,87
2011 m.	Ispanija	80280975	46736,3	19156,7	5012,68	25,52	8,98
2012 m.	Ispanija	79258272	46766,4	18459,5	5811,03	25,89	8,98
2013 m.	Ispanija	78376672	46593,2	17996,9	6051,13	26,03	9,03
2014 m.	Ispanija	80169320	46464,1	18224,4	5610,4	26,16	9,03
2010 m.	Prancūzija	153779000	64974	27265	2504,9	34,69	16,13
2011 m.	Prancūzija	162566000	65294	27483	2488,98	35,5	16,38
2012 m.	Prancūzija	177480000	65595	27580	2674,03	36,23	16,78
2013 m.	Prancūzija	185947000	65881	27590	2826,63	36,81	17,16
2014 m.	Prancūzija	187682000	66169	27680	3026,2	37,43	17,34
2010 m.	Lietuva	1005000	3097,28	1247,76	270,43	5,41	2,78
2011 m.	Lietuva	1092700	3028,12	1253,6	228,03	5,56	2,78
2012 m.	Lietuva	1159700	2987,77	1276	196,8	5,82	2,78
2013 m.	Lietuva	1249800	2957,69	1293,17	172,45	6,17	3,48
2014 m.	Lietuva	1325400	2928,88	1319,3	158,03	6,41	3,48
2010 m.	Liuksemburgas	3156800	507,5	218	10,05	49,39	20,19
2011 m.	Liuksemburgas	3545700	519,4	223,9	11,58	50,67	21,09
2012 m.	Liuksemburgas	3698700	531,5	229,3	12,8	51,96	21,62
2013 m.	Liuksemburgas	4062100	545,3	233,3	14,8	53,48	22,49

2014 m.	Liuksemburgas	4343900	558,3	238,1	15,28	54,56	23,05
2010 m.	Vengrija	6284697,6	10000,02	3732,38	469,43	9,12	3,26
2011 m.	Vengrija	4934520,5	9971,73	3759,02	466	9,39	3,37
2012 m.	Vengrija	5245558,4	9920,36	3827,21	473,18	9,51	3,55
2013 m.	Vengrija	5063665	9893,08	3892,76	441,05	9,82	4,02
2014 m.	Vengrija	5211955	9866,47	4100,84	343,35	9,75	4,1
2010 m.	Nyderlandai	48771000	16612	8649	389,85	45,22	16,89
2011 m.	Nyderlandai	47646000	16693	8717	434,3	46,29	17,09
2012 m.	Nyderlandai	44943000	16752	8699	515,8	47,41	17,36
2013 m.	Nyderlandai	44492000	16800	8622	646,95	48,42	17,63
2014 m.	Nyderlandai	46361000	16864	8609	659,7	48,86	17,83
2010 m.	Lenkija	15725300	38517	15473	1650,2	9,04	3,85
2011 m.	Lenkija	16446100	38526	15562	1658,65	9,36	4,18
2012 m.	Lenkija	17328800	38534	15591	1749,2	9,3	4,04
2013 m.	Lenkija	17659100	38502	15568	1792,63	9,87	4,71
2014 m.	Lenkija	18788600	38484	15862	1566,78	10,12	4,85
2010 m.	Portugalija	9626500	10573,1	4914,08	591,2	16,54	6,65
2011 m.	Portugalija	10505600	10557,6	4802,2	688,15	16,21	6,79
2012 m.	Portugalija	9790300	10514,8	4608,59	835,75	17,04	6,79
2013 m.	Portugalija	13119400	10457,3	4484,56	855,25	17,64	6,79
2014 m.	Portugalija	13318200	10401,1	4550,62	726,05	17,44	6,79
2010 m.	Slovėnija	2016800	2048,82	964,65	75,38	16,91	7,17
2011 m.	Slovėnija	2053300	2052,84	950,6	83,28	17,37	8,98
2012 m.	Slovėnija	2040500	2056,77	944,65	89,6	17,54	9,16
2013 m.	Slovėnija	1846600	2059,55	932,15	101,83	17,67	9,4
2014 m.	Slovėnija	1879800	2061,8	937,19	98,13	17,85	9,47
2010 m.	Slovakija	1789600	5429,97	2317,5	389,2	9,32	3,69
2011 m.	Slovakija	1999900	5398,11	2315,31	365	9,59	3,8
2012 m.	Slovakija	2122800	5406,24	2328,96	377,98	9,81	3,92
2013 m.	Slovakija	2175000	5413	2329,25	386,18	10	4,05
2014 m.	Slovakija	2273000	5418,56	2363,05	358,83	10,34	4,22
2010 m.	Didžioji Britanija	174923100	62759	29018	2459,33	39,98	12,92
2011 m.	Didžioji Britanija	177529200	63285	29167	2559,23	39,51	13,63
2012 m.	Didžioji Britanija	184327900	63705	29525	2534,05	44,25	14,42
2013 m.	Didžioji Britanija	182763800	64106	30041	2440,55	41,86	15
2014 m.	Didžioji Britanija	197082300	64511	30723	1995,48	44,2	15,01

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

2 PRIEDAS

ES-15 2010 -2014 M. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO BENDRAJAME VIDAUS PRODUKTE POKYČIAI

Valstybė	2010 m.	Pokytis %	2011 m.	Pokytis %	2012 m.	Pokytis %	2013 m.	Pokytis %	2014 m.	Pokytis tarp 2010 ir 2014 m.
Belgija	4558,30	1,38	4621,00	0,29	4634,50	-0,28	4621,50	0,38	4639,10	1,77
Čekijos Respublika	4986,67	0,10	4991,64	0,39	5011,07	0,78	5049,94	0,89	5094,76	2,17
Airija	1882,73	-1,77	1849,43	-0,59	1838,50	2,36	1881,90	1,73	1914,38	1,68
Graikija	4699,08	-6,91	4374,55	-7,83	4032,05	-3,83	3877,52	0,74	3906,08	-16,88
Ispanija	19655,90	-2,54	19156,70	-3,64	18459,50	-2,51	17996,90	1,26	18224,40	-7,28
Prancūzija	27265,00	0,80	27483,00	0,35	27580,00	0,04	27590,00	0,33	27680,00	1,52
Lietuva	1247,76	0,47	1253,60	1,79	1276,00	1,35	1293,17	2,02	1319,30	5,73
Liuksemburgas	218,00	2,71	223,90	2,41	229,30	1,74	233,30	2,06	238,10	9,22
Vengrija	3732,38	0,71	3759,02	1,81	3827,21	1,71	3892,76	5,35	4100,84	9,87
Nyderlandai	8649,00	0,79	8717,00	-0,21	8699,00	-0,89	8622,00	-0,15	8609,00	-0,46
Lenkija	15473,00	0,58	15562,00	0,19	15591,00	-0,15	15568,00	1,89	15862,00	2,51
Portugalija	4914,08	-2,28	4802,20	-4,03	4608,59	-2,69	4484,56	1,47	4550,62	-7,40
Slovėnija	964,65	-1,46	950,60	-0,63	944,65	-1,32	932,15	0,54	937,19	-2,85
Slovakija	2317,50	-0,09	2315,31	0,59	2328,96	0,01	2329,25	1,45	2363,05	1,97
Didžioji Britanija	29018,00	0,51	29167,00	1,23	29525,00	1,75	30041,00	2,27	30723,00	5,88

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

3 PRIEDAS

ES-15 2010 -2014 M. GYVENTOJŲ SKAIČIUS POKYČIAI

Valstybė	2010 m.	Pokytis %	2011 m.	Pokytis %	2012 m.	Pokytis %	2013 m.	Pokytis %	2014 m.	Pokytis tarp 2010 ir 2014 m.
Belgija	10 883,00	0,87	10 978,00	0,69	11 054,00	0,46	11 105,00	0,47	11 157,00	2,52
Čekijos Respublika	10 517,25	-0,20	10 496,67	0,12	10 509,29	0,01	10 510,72	0,13	10 524,78	0,07
Airija	4 559,77	0,38	4 577,16	0,28	4 590,17	0,25	4 601,83	0,28	4 614,84	1,21
Graikija	11 153,47	-0,27	11 123,26	-0,27	11 092,78	-0,59	11 027,65	-0,32	10 992,78	-1,44
Ispanija	46 562,50	0,37	46 736,30	0,06	46 766,40	-0,37	46 593,20	-0,28	46 464,10	-0,21
Prancūzija	64 974,00	0,49	65 294,00	0,46	65 595,00	0,44	65 881,00	0,44	66 169,00	1,84
Lietuva	3 097,28	-2,23	3 028,12	-1,33	2 987,77	-1,01	2 957,69	-0,97	2 928,88	-5,44
Liuksemburgas	507,50	2,34	519,40	2,33	531,50	2,60	545,30	2,38	558,30	10,01
Vengrija	10 000,02	-0,28	9 971,73	-0,52	9 920,36	-0,27	9 893,08	-0,27	9 866,47	-1,34
Nyderlandai	16 612,00	0,49	16 693,00	0,35	16 752,00	0,29	16 800,00	0,38	16 864,00	1,52
Lenkija	38 517,00	0,02	38 526,00	0,02	38 534,00	-0,08	38 502,00	-0,05	38 484,00	-0,09
Portugalija	10 573,10	-0,15	10 557,60	-0,41	10 514,80	-0,55	10 457,30	-0,54	10 401,10	-1,63
Slovėnija	2 048,82	0,20	2 052,84	0,19	2 056,77	0,14	2 059,55	0,11	2 061,80	0,63
Slovakija	5 429,97	-0,59	5 398,11	0,15	5 406,24	0,13	5 413,00	0,10	5 418,56	-0,21
Didžioji Britanija	62 759,00	0,84	63 285,00	0,66	63 705,00	0,63	64 106,00	0,63	64 511,00	2,79

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

4 PRIEDAS

ES-15 2010-2014 M. DARBUOTOJŲ SKAIČIUS POKYČIAI

Valstybė	2010 m.	Pokytis %	2011 m.	Pokytis %	2012 m.	Pokytis %	2013 m.	Pokytis %	2014 m.	Pokytis tarp 2010 ir 2014 m.
Belgija	4 558,30	1,38	4 621,00	0,29	4 634,50	-0,28	4 621,50	0,38	4 639,10	1,77
Čekijos Respublika	4 986,67	0,10	4 991,64	0,39	5 011,07	0,78	5 049,94	0,89	5 094,76	2,17
Airija	1 882,73	-1,77	1 849,43	-0,59	1 838,50	2,36	1 881,90	1,73	1 914,38	1,68
Graikija	4 699,08	-6,91	4 374,55	-7,83	4 032,05	-3,83	3 877,52	0,74	3 906,08	-16,88
Ispanija	19 655,90	-2,54	19 156,70	-3,64	18 459,50	-2,51	17 996,90	1,26	18 224,40	-7,28
Prancūzija	27 265,00	0,80	27 483,00	0,35	27 580,00	0,04	27 590,00	0,33	27 680,00	1,52
Lietuva	1 247,76	0,47	1 253,60	1,79	1 276,00	1,35	1 293,17	2,02	1 319,30	5,73
Liuksemburgas	218,00	2,71	223,90	2,41	229,30	1,74	233,30	2,06	238,10	9,22
Vengrija	3 732,38	0,71	3 759,02	1,81	3 827,21	1,71	3 892,76	5,35	4 100,84	9,87
Nyderlandai	8 649,00	0,79	8 717,00	-0,21	8 699,00	-0,89	8 622,00	-0,15	8 609,00	-0,46
Lenkija	15 473,00	0,58	15 562,00	0,19	15 591,00	-0,15	15 568,00	1,89	15 862,00	2,51
Portugalija	4 914,08	-2,28	4 802,20	-4,03	4 608,59	-2,69	4 484,56	1,47	4 550,62	-7,40
Slovėnija	964,65	-1,46	950,60	-0,63	944,65	-1,32	932,15	0,54	937,19	-2,85
Slovakija	2 317,50	-0,09	2 315,31	0,59	2 328,96	0,01	2 329,25	1,45	2 363,05	1,97
Didžioji Britanija	29 018,00	0,51	29 167,00	1,23	29 525,00	1,75	30 041,00	2,27	30 723,00	5,88

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

5 PRIEDAS

ES-15 2010 - 2014 M. NEDARBO LYGIO POKYČIAI

Valstybė	2010 m.	Pokytis %	2011 m.	Pokytis %	2012 m.	Pokytis %	2013 m.	Pokytis %	2014 m.	Pokytis tarp 2010 ir 2014 m.
Belgija	8,35	-13,89	7,19	5,68	7,60	11,79	8,50	1,20	8,60	2,95
Čekijos Respublika	7,37	-7,65	6,80	3,52	7,04	0,08	7,05	-12,14	6,19	-15,94
Airija	14,13	5,15	14,86	2,82	15,28	-7,53	14,13	-14,50	12,08	-14,52
Graikija	12,91	40,29	18,11	36,37	24,69	12,15	27,70	-3,59	26,70	106,87
Ispanija	19,98	7,72	21,52	15,87	24,93	5,16	26,22	-6,33	24,56	22,95
Prancūzija	9,31	-0,96	9,22	7,33	9,90	0,13	9,91	-0,03	9,91	6,41
Lietuva	18,07	-13,27	15,67	-12,94	13,64	-12,18	11,98	-9,02	10,90	-39,68
Liuksemburgas	4,40	12,20	4,93	5,20	5,19	13,85	5,91	-0,38	5,89	33,87
Vengrija	11,25	-1,20	11,12	-0,39	11,07	-7,54	10,24	-24,15	7,77	-30,98
Nyderlandai	4,48	-0,77	4,44	18,76	5,28	27,44	6,73	11,11	7,47	66,88
Lenkija	9,75	0,08	9,76	4,70	10,21	2,36	10,46	-12,91	9,11	-6,59
Portugalija	11,41	16,89	13,34	22,46	16,33	4,09	17,00	-14,72	14,50	27,06
Slovėnija	7,41	12,54	8,34	7,84	8,99	14,35	10,28	-3,70	9,90	33,64
Slovakija	14,41	-5,25	13,66	2,46	13,99	1,91	14,26	-7,33	13,22	-8,31
Didžioji Britanija	7,92	1,34	8,03	0,92	8,10	-2,93	7,86	-19,02	6,37	-19,61

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

6 PRIEDAS

ES-15 2010 - 2014 M. BEDARBIŲ SKAIČIUS POKYČIAI

Valstybė	2010 m.	Pokytis %	2011 m.	Pokytis %	2012 m.	Pokytis %	2013 m.	Pokytis %	2014 m.	Pokytis tarp 2010 ir 2014 m.
Belgija	405,90	-14,58	346,70	6,43	369,00	12,96	416,83	1,56	423,33	4,29
Čekijos Respublika	383,50	-8,60	350,53	4,65	366,83	0,57	368,93	-12,29	323,60	-15,62
Airija	302,68	4,65	316,75	-0,24	316,00	-10,70	282,20	-13,92	242,93	-19,74
Graikija	639,38	37,92	881,83	35,53	1195,10	11,32	1330,35	-4,20	1274,43	99,32
Ispanija	4640,15	8,03	5012,68	15,93	5811,03	4,13	6051,13	-7,28	5610,40	20,91
Prancūzija	2504,90	-0,64	2488,98	7,43	2674,03	5,71	2826,63	7,06	3026,20	20,81
Lietuva	270,43	-15,68	228,03	-13,69	196,80	-12,37	172,45	-8,36	158,03	-41,56
Liuksemburgas	10,05	15,17	11,58	10,58	12,80	15,63	14,80	3,21	15,28	51,99
Vengrija	469,43	-0,73	466,00	1,54	473,18	-6,79	441,05	-22,15	343,35	-26,86
Nyderlandai	389,85	11,40	434,30	18,77	515,80	25,43	646,95	1,97	659,70	69,22
Lenkija	1650,20	0,51	1658,65	5,46	1749,20	2,48	1792,63	-12,60	1566,78	-5,06
Portugalija	591,20	16,40	688,15	21,45	835,75	2,33	855,25	-15,11	726,05	22,81
Slovėnija	75,38	10,48	83,28	7,60	89,60	13,64	101,83	-3,63	98,13	30,18
Slovakija	389,20	-6,22	365,00	3,55	377,98	2,17	386,18	-7,08	358,83	-7,80
Didžioji Britanija	2459,33	4,06	2559,23	-0,98	2534,05	-3,69	2440,55	-18,24	1995,48	-18,86

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

7 PRIEDAS

ES-15 2010 -2014 M. MINIMALAUS MĖNESINIO BRUTO DARBO UŽMOKESČIO POKYČIAI

Valstybė	2010 m.	Pokytis %	2011 m.	Pokytis %	2012 m.	Pokytis %	2013 m.	Pokytis %	2014 m.	Pokytis tarp 2010 ir 2014 m.
Belgija	1387,50	4,04	1443,54	4,04	1501,82	0,00	1501,82	0,00	1501,82	8,24
Čekijos Respublika	302,19	2,66	310,23	2,53	318,08	-2,57	309,91	7,03	331,71	2,55
Airija	1461,85	0,00	1461,85	0,00	1461,85	0,00	1461,85	0,00	1461,85	0,00
Graikija	862,82	1,60	876,62	-22,00	683,76	0,00	683,76	0,00	683,76	-20,75
Ispanija	738,85	1,28	748,30	0,61	752,85	0,00	752,85	0,51	756,70	1,89
Prancūzija	1343,77	4,06	1398,37	2,28	1430,22	1,06	1445,38	0,84	1457,52	7,56
Lietuva	231,70	0,00	231,70	25,00	289,62	0,00	289,62	3,58	300,00	25,00
Liuksemburgas	1682,76	7,06	1801,49	4,04	1874,19	2,50	1921,03	0,10	1922,96	14,16
Vengrija	271,80	8,77	295,63	13,41	335,27	1,92	341,70	-2,62	332,76	25,72
Nyderlandai	1407,60	2,77	1446,60	1,58	1469,40	1,10	1485,60	1,09	1501,80	5,54
Lenkija	320,87	4,86	336,47	16,72	392,73	2,97	404,40	1,27	409,53	26,03
Portugalija	554,17	2,10	565,83	0,00	565,83	0,00	565,83	4,12	589,17	2,10
Slovėnija	597,43	27,72	763,06	2,70	783,66	0,70	789,15	0,20	790,73	32,09
Slovakija	307,70	6,27	327,00	3,27	337,70	4,23	352,00	7,95	380,00	14,40
Didžioji Britanija	1076,46	11,66	1201,96	3,98	1249,85	0,10	1251,05	10,22	1378,87	16,22

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

8 PRIEDAS

ES-15 2010 -2014 M. VIDUTINIO MĖNESINIO BRUTO DARBO UŽMOKESČIO POKYČIAI

Valstybė	2010 m.	Pokytis %	2011 m.	Pokytis %	2012 m.	Pokytis %	2013 m.	Pokytis %	2014 m.	Pokytis tarp 2010 ir 2014 m.
Belgija	3618,58	2,79	3719,67	2,80	3823,83	0,68	3849,75	0,58	3872,03	7,00
Čekijos Respublika	946,98	3,95	984,41	1,12	995,47	-3,73	958,33	-1,45	944,47	-0,26
Airija	2692,33	-0,14	2688,67	0,67	2706,59	2,08	2762,80	3,96	2872,15	6,68
Graikija	2013,00	-3,17	1949,25	-4,92	1853,33	-6,63	1730,49	-2,88	1680,66	-16,51
Ispanija	2065,49	2,94	2126,28	1,48	2157,85	0,51	2168,89	0,52	2180,15	5,55
Prancūzija	2891,08	2,32	2958,08	2,07	3019,37	1,59	3067,30	1,68	3118,95	7,88
Lietuva	451,13	2,69	463,28	4,60	484,59	6,03	513,82	3,91	533,94	18,35
Liuksemburgas	4115,55	2,61	4222,86	2,55	4330,35	2,93	4457,07	2,01	4546,70	10,48
Vengrija	759,84	3,01	782,74	1,20	792,15	3,28	818,12	-0,71	812,33	6,91
Nyderlandai	3767,92	2,37	3857,25	2,42	3950,65	2,14	4035,07	0,90	4071,31	8,05
Lenkija	753,52	3,48	779,76	-0,63	774,85	6,18	822,76	2,54	843,63	11,96
Portugalija	1378,50	-2,02	1350,67	5,13	1420,00	3,52	1470,01	-1,16	1452,98	5,40
Slovėnija	1409,56	2,71	1447,72	0,95	1461,50	0,77	1472,75	1,01	1487,61	5,54
Slovakija	777,07	2,87	799,33	2,27	817,50	1,95	833,42	3,41	861,84	10,91
Didžioji Britanija	3331,72	-1,19	3292,13	12,02	3687,72	-5,41	3488,18	5,60	3683,55	10,56

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

9 PRIEDAS

ES-15 2010 - 2014 M. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO TARIFŲ POKYČIAI

Valstybė	2010 m.	Pokytis %	2011 m.	Pokytis %	2012 m.	Pokytis %	2013 m.	Pokytis %	2014 m.	Pokytis tarp 2010 ir 2014 m.
Belgija	53,70	0,00	53,70	0,00	53,70	0,00	53,70	0,00	53,70	0,00
Čekijos Respublika	15,00	0,00	15,00	0,00	15,00	46,67	22,00	0,00	22,00	46,67
Airija	47,00	2,13	48,00	0,00	48,00	0,00	48,00	0,00	48,00	2,13
Graikija	49,00	0,00	49,00	0,00	49,00	-6,12	46,00	0,00	46,00	-6,12
Ispanija	43,00	4,65	45,00	15,56	52,00	0,00	52,00	0,00	52,00	20,93
Prancūzija	45,80	1,97	46,70	8,35	50,60	-0,59	50,30	0,00	50,30	9,83
Lietuva	15,00	0,00	15,00	0,00	15,00	0,00	15,00	0,00	15,00	0,00
Liuksemburgas	39,00	7,95	42,10	-1,90	41,30	5,57	43,60	0,00	43,60	11,79
Vengrija	40,60	-50,00	20,30	0,00	20,30	-21,18	16,00	0,00	16,00	-60,59
Nyderlandai	52,00	0,00	52,00	0,00	52,00	0,00	52,00	0,00	52,00	0,00
Lenkija	32,00	0,00	32,00	0,00	32,00	0,00	32,00	0,00	32,00	0,00
Portugalija	45,90	8,93	50,00	-2,00	49,00	15,31	56,50	0,00	56,50	23,09
Slovėnija	41,00	0,00	41,00	0,00	41,00	21,95	50,00	0,00	50,00	21,95
Slovakija	19,00	0,00	19,00	0,00	19,00	31,58	25,00	0,00	25,00	31,58
Didžioji Britanija	50,00	0,00	50,00	0,00	50,00	-10,00	45,00	0,00	45,00	-10,00

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

10 PRIEDAS

ES-15 2010 - 2014 M. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SURINKTŲ PAJAMŲ POKYČIAI

Valstybė	2010 m.	Pokytis %	2011 m.	Pokytis %	2012 m.	Pokytis %	2013 m.	Pokytis %	2014 m.	Pokytis tarp 2010 ir 2014 m.
Belgija	44096,60	5,79	46651,80	3,86	48454,80	5,34	51043,30	0,81	51455,00	16,69
Čekijos Respublika	5191,40	11,81	5804,70	-1,27	5731,00	1,16	5797,30	0,87	5847,50	12,64
Airija	14320,00	6,57	15261,00	7,82	16454,00	1,20	16652,00	7,44	17890,90	24,94
Graikija	8948,00	9,78	9823,00	34,81	13242,00	-19,21	10698,00	-3,07	10370,00	15,89
Ispanija	77825,74	3,15	80280,98	-1,27	79258,27	-1,11	78376,67	2,29	80169,32	3,01
Prancūzija	153779,00	5,71	162566,00	9,17	177480,00	4,77	185947,00	0,93	187682,00	22,05
Lietuva	1005,00	8,73	1092,70	6,13	1159,70	7,77	1249,80	6,05	1325,40	31,88
Liuksemburgas	3156,80	12,32	3545,70	4,32	3698,70	9,83	4062,10	6,94	4343,90	37,60
Vengrija	6284,70	-21,48	4934,52	6,30	5245,56	-3,47	5063,67	2,93	5211,96	-17,07
Nyderlandai	48771,00	-2,31	47646,00	-5,67	44943,00	-1,00	44492,00	4,20	46361,00	-4,94
Lenkija	15725,30	4,58	16446,10	5,37	17328,80	1,91	17659,10	6,40	18788,60	19,48
Portugalija	9626,50	9,13	10505,60	-6,81	9790,30	34,00	13119,40	1,52	13318,20	38,35
Slovėnija	2016,80	1,81	2053,30	-0,62	2040,50	-9,50	1846,60	1,80	1879,80	-6,79
Slovakija	1789,60	11,75	1999,90	6,15	2122,80	2,46	2175,00	4,51	2273,00	27,01
Didžioji Britanija	174923,10	1,49	177529,20	3,83	184327,90	-0,85	182763,80	7,83	197082,30	12,67

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis Eurostat 2015 informacija

11 PRIEDAS

VEIKSNIŲ ĮTAKOJANČIŲ GPM PAJAMŲ SURINKIMĄ TIESINĖS REGRESIJOS MODELIAI

Gyventojų skaičius						
Modelio santrauka					Parametrų įverčiai	
R^2 (Determinacijos koeficientas)	F	df1	df2	Sig.	Konstanta	b1
0,82	335,64	1,00	73,00	0,00	-8799304,79	2461,62
Darbuotojų skaičius						
Modelio santrauka					Parametrų įverčiai	
R^2 (Determinacijos koeficientas)	F	df1	df2	Sig.	Konstanta	b1
0,86	433,07	1,00	73,00	0,00	-9415605,08	5783,54
Bedarbių skaičius						
Modelio santrauka					Parametrų įverčiai	
R^2 (Determinacijos koeficientas)	F	df1	df2	Sig.	Konstanta	b1
0,39	45,72	1,00	73,00	0,00	11808781,87	25666,09
Minimalus metinis bruto darbo užmokestis						
Modelio santrauka					Parametrų įverčiai	
R^2 (Determinacijos koeficientas)	F	df1	df2	Sig.	Konstanta	b1
0,16	14,26	1,00	73,00	0,00	331576,33	3809284,08
Vidutinis metinis bruto darbo užmokestis						
Modelio santrauka					Parametrų įverčiai	
R^2 (Determinacijos koeficientas)	F	df1	df2	Sig.	Konstanta	b1
0,23	21,52	1,00	73,00	0,00	-6304922,51	1824565,39

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis SPSS 17 duomenimis

12 PRIEDAS

DAUGIALYPĖS TIESINĖS REGRESIJOS MODELIS

Modelis	R koreliac.koef.	R^2 Determinacijos koef.	Koreg. determinacijos koef.	Stand. paklaida	Pasikeitimų statistika				
					R^2 pasiekitimai	F pasikeitimas	df1	df2	Sig. F pasikeit.
	,962[a]	0,926	0,921	16559873	0,926	172,63	5	69	0

	Koeficientų įverčiai			95% Pasikliautinasis intervalas		Koreliacijos			Kolinearumo Statistika	
	B	Std. paklaida	Sig	Apatinė riba	Viršutinė riba	Zero-order	Partiall	Part	Tolerancijos koeficientas	Dispersijos mažėj. daugiklis
Konstanta	-28539398	4079580,3	0	-36677938	-20400858					
Gyventojų skaičius	-3674,79	1598,65	0,03	-6864	-485,57	0,91	-0,27	-0,08	0	322,91
Darbuotojų skaičius	13965,36	3491,57	0	6999,87	20930,84	0,93	0,43	0,13	0	290,73
Bedarbių skaičius	829,52	3098,09	0,79	-5351,01	7010,05	0,62	0,03	0,01	0,19	5,23
Vidutinis metinis bruto darbo užmokestis	-639783,09	648779,58	0,33	-1934062,9	654496,76	0,48	-0,12	-0,03	0,04	26,84
Minimalus metinis bruto darbo užmokestis	3570001,8	1511653,3	0,02	554335,94	6585667,6	0,4	0,27	0,08	0,04	23,99

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis SPSS 17 duomenimis

13 PRIEDAS

DUOMENŲ NORMALUMO TESTAI

	Kolmogorovo-Smirnovo testas			Šapiro-Vilko testas		
	Statistika	**Stebėjimai**	**p-reikšmė**	**Statistika**	**Stebėjimai**	**p-reikšmė**
Mokesčio pajamos	0,31	75	0	0,667	75	0
Gyventojų skaičius	0,325	75	0	0,751	75	0
Darbuotojų skaičius	0,313	75	0	0,765	75	0
Bedarbių skaičius	0,261	75	0	0,707	75	0
Vidutinis darbo užmokestis bruto	0,16	75	0,044	0,901	75	0
Minimalus metinis atlyginimas bruto	0,152	75	0,064	0,884	75	0

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis SPSS 17 duomenimis

14 PRIEDAS

T STJUDENTO TESTAS

	t	reikšmė	Vidurkio skirtumas	95% Pasikliautinasis intervalas	
				Apatinė riba	Viršutinė riba
Gyventojų skaičius	7,997	0	19980,57	15001,98	24959,16
Darbuotojų skaičius	7,93	0	8607,93	6445,01	10770,86
Bedarbių skaičius	6,758	0	1108,88	781,93	1435,83
Vidutinis bruto darbo užmokestis	11,604	0	20,6	17,06	24,13
Minimalus bruto darbo užmokestis	7,661	0	5,52	4,08	6,95

Šaltinis: parengta autoriaus remiantis SPSS 17 duomenimis